

HERBERT G. WELLS

MAAILMADE SÕDA

ROMAAN

21 PILDIGA

ELU LUGEMISVARA

Nr 36/37

Herbert G. Wells

Maailmade sõda

ROMAAN

21 pildiga

ELU — TALLINNAS — 1929

Tõlkinud V. Pedajas

Algupärandi tiitel „The War of the Worlds“

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

„Estotrükk“, Tallinn, Suur Karja 8

I raamat

Marslaste tulek

„Kuid kes asuks neis maailmus, kui need oleksid asustatud?.. Kas oleme meie või nemad Maaailma isandad?.. Ja kuidas on kõik asjad seatud inimese kasuks?“

KEPLER

(Tsiteeritud „Melankoolia Anatoomiast“)

I.

SÕJA EELÕHTU.

Ükski poleks uskunud üheksateistkümnenda sajandi viimaseil aastail, et inimlikke talitusi on tähele pandud teravalt ja järjekindlalt mõistustega, mis suuremad kui inimese oma ja siiski sama surelikud kui temagi; et seni kui inimesed olid ametis oma toimingute kallal, neid vaadeldi ja uuriti võib-olla peaaegu niisama piiratult nagu inimene mikroskoobiga võis vaadelda kaduvaid olevusi, kes kihavad ja paljunevad tilgas vees. Lõpmatu häämeelega tegelesid inimesed edas-tagasi üle selle gloobuse oma väikeste toimingutega, rahulised oma usus oma võimusse materia üle. On võimalik, et ripsloomad mikroskoobi all teevad sedasama. Ükski ei hellitanud mõtet vanust ilma-ruumi maailmust kui inimhädahoju põhjusist, ja elu võimalust neil kaotati kui võimatut ja ebatõenäolikkku. On huvitav meelde tuletada mõnd nende möödunud aegade arvamusi. Kõige enam, arvasid Maa inimesed, võiks olla Marsil inimesi, arvatavasti vähemarenenuid neist endist ja valmis lahkelt vastu võtma misjonlikku ettevõtet. Ometi üle ilmaruumi kuristikku vaatlesid mõistused, mis on meie mõistusile nagu meie oma on loomile, kes kaovad, intellektid, suured ja jahedad, ja ebasümpaatsed, seda maad kadedate silmadega, ja

aeglaselt ning kindlasti valmisid nende kavatsused meie vastu. Ja varakult kahekümnendal sajandil tuli suur pettumus.

Planeet Mars, mul on vaevalt vaja tuletada lugejale meelde, keerleb päikese ümber 140.000.000 miili [täpsemalt 227 milj. km] keskmisel kaugusel ja valgus ning soojus, mida ta saab päikeselt, on ainult pool sellest, mida saab see maailm. Ta peab olema, kui nebulaar-hüpoteesil [teooria päikese-süsteemi tekkest] on vähegi õigust, vanem kui meie maailm, ja ammu enne kui Maakera koor jahtus, elu ta pinnal pidi algama oma käiku. Tõsiasi, et ta on vaevalt üks seitsmendik Maakera suuruselt, pidi kiirendama ta jahenemist temperatuurini, millal elu võis alata. Tal on õhku ja vett, ning kõik see on tarviline elava olemise toeks.

Kuid nii hooplev on inimene, nii pimestatud oma tühisusest, et ükski kirjanik üheksateistkümnenda sajandi lõpuni ei väljendanud ühtki mõtet, et intelligentne elu võis areneda sääl kaugel, või muidugi kõigil selle Maa piiri taga. Pole üldse seda aru saadud, et kui Mars on vanem kui meie Maakera, vaevalt veerandiga pinnalisest suuruselt ja kaugemal päikesest, paratamatult järgneb, et ta pole ainult kaugemal elu algusest, vaid lähemal oma lõpule.

Sajandine jahtumise protsess, mis peab mõnel päeval tabama meie planeedi, on läinud juba küllalt kaugele meie naabril. Ta füüsiline olukord on veel suuremalt osalt mõistatus, kuid me teame nüüd, et isegi ta ekvatoriaalses reegionis läheneb keskpäeva temperatuur täiesti meie külmima talve omale. Ta õhk on palju enam hõrendatud kui meil, ta ookeanid on alanenud, kuni nad kata-

vad kõigest kolmandiku ta pinnast, ja kui ta aeg-
lased aastaajad muutuvad, suured lumemütsid
tõmbuvad kokku või sulavad mõlemail nabadel
ning uputavad perioodiliselt ta parajaid võid. Too
viimane roidumise aste, mis meile on veel usku-
matult kaugel, on saanud tänapäeva probleemiks
Marsi elanikele. Häda edasilükkamatu sund on
teritanud nende intellektid, suurendanud nende
võimu ja kõvastanud nende südamed. Ja vaada-
tes üle ilmaruumi instrumentidega ja arusaamisega,
milliseist oleme vaevalt unistanud, näevad nad ta
lähemas kauguses, ainult 48.000.000 miili [umbes 78
milj. km] päikese poole neist, lootuse hommik-
tähte, meie soojemat planeeti, roheline taimesti-
kuga ja halli veega, pilvise õhkkonnaga, nii palju
rääkiv suurest viljakusest, rahvarikka maa ja laevas-
tikest kubisevate merede laiade ribade vilkumisega
läbi ta kuhjunud pilvekogude.

Ja meie, inimesed, olevused, kes asustavad
seda maad, peame olema neile vähemasti nagu
võõramaalased ja alamad, nagu on ahvid ja lemu-
rid (tõug ahve) meile. Inimese intellektuaalne
külg võtab juba omaks, et elu on alaline võitlus
olemasolu eest, ja selgub, et see on ka mõistuste
arvamine Marsil. Nende maailm on kaugele läi-
nud oma jahenemises, ja see maailm on ikka veel
täis elu, kuid asustatud ainult nendega, keda nad
vaatlevad kui madalamaid loomi. Teha sõjaretk
päikese poole on tõesti nende ainuke pääsmine
hävitusest, mis läheneb neile iga sugupõlvega.

Ja enne kui mõistame neile kohut liig julmalt,
peame tuletama meelde, missugust südametut ja
äärmist hävitust on meie enda sugu toime pan-
nud mitte ainult loomade keskel, säärased nagu

piison ja dodo (väljasurnud lind), vaid ta madalamate raaside keskel. Tasmaanlased, hoolimata nende inimsarnasusest, olid täieliselt pühitud olemasolust hävitavas sõjas, alustatud Euroopa väljarändajaist viiekümne aasta vahemikus. Oleme säärased halastuse apostlid, et kaevata, kui marslased sõdiksid samas vaimus?

Marslased näisid olevat välja arvanud oma ületuleku imetlusväärse peensusega — nende matemaatiline teadus on kindlasti kaugel võrreldes meie vähesega — ja toimetanud oma ettevalmistusi kiire eeskujulise üksmeelega. Oleksid meie vaatlusriistad lubanud seda, oleksime võinud näha kasvavat õnnetust kaugele tagasi üheksateistkümnendal sajandil. Inimesed nagu Schiaparelli vaatlesid punast planeeti — see õn imelik, muide, et lugematuile sajandeile Mars on olnud sõja täheks — kuid ei suutnud seletada kindlusetut märkide ilmumist, mida nad kaardistasid nii hästi. Kõik too aeg olid marslased valmistamas ette.

1894. aasta vastuseisu kestes oli nähtud suurt valgust ketta valgustatud osal, esiti Licki tähetornis, siis Perrotinilt Nizzas ja siis teisis tähetornes. Inglise lugejad kuulsid temast kõige enne „Nature“ väljaandes, dateeritud august 2. Kaldun arvamisele, et ilmutus võis olla hiiglasuure laskeriista valamine laialises kaevus, mis kaevatud nende planeeti, millest lasti nende paugud meile. Imelikud jäljed, siiani seletamatud, olid nähtud selle koha lähedal järgmise kahe vastuseisu kestes.

Õnnetus tabas meid kuus aastat tagasi. Kui Mars lähenes vastuseisule, telegraafitraadid hakkasid töötama, teatades põrutavat uudist Lavellelt Jaaval suurist põlev-gaasi plahvatusist planeedil.

See juhtus vastu keskööd 12-dal, ja spektroskoop, mille poole ta oli kohe pöördunud, näitas põleva gaasi massi, pääasjaliselt vesinikust, liikudes äärmiselt suure kiirusega selle maa poole. See tule-sammas muutus nägematuks üle veerand ühe. Ta võrdles teda tule kolossaalse purskega, äkki ja tugevasti paisatud planeedist välja, „nagu põlev gaas tormab välja suurtükist“.

Imelikult väljendatud fraas tõendus. Siiski polnud järgmisel päeval sellest midagi ajalehis, välja arvatud väike märkus „Daily Telegraph'is“, ja maailm oli teadmatuses ühest tõsisest häda-ohust, mis kunagi on ähvardanud inimraassi. Ma poleks kuulnud purskest midagi, kui ma poleks kohanud Ogilvyt, tuntud astronoomi, Ottershaw's. Ta oli määratult ärritatud uudisest ja oma tunnete taltsutamatuses kutsus mind teha temaga sel ööl punase planeedi uurimise kaasa.

Hoolimata kõigest, mis on sündinud sest saadik, mäletan veel seda öövalvet väga täpselt: pime ja vaikne tähetorn, varjatud latern, visates nõrka helki põrandale nurgas, järjekindel pikksilma kellavärgi tiksumine, väike pragu katuses — pikergune sügavus ülekülvatud tähetolmuga. Ogilvy liikus ringi, nägematu, kuid kuuldev. Vaadates läbi pikksilma, nägi üks sügavat sina-ringi ja väikest ümmargust planeeti ujumas väljal. See näis nii väike asi, nii hiilgav ja pisike, ja vaikne, nõrgalt märgitud põik-joontega ja kergelt lapergune eeskujulisest ümarusest. Kuid nii väike oli ta, nii hõbedaselt soe, valguse nõõpnõelapää! Paistis nagu väriseks ta vähe, kuid tegelikult oli see pikk-silm, värisedes kellavärgi töötamisest, mis hoidis planeedi nägemispiirkonnas.

Kui ma vaatlesin, väike täht näis kasvavat suuremaks ja vähemaks, ning lähenevat ja kaugenevat, kuid see oli lihtsalt seepärast, et mu silm oli väsinud. Nelikümmend miljonit miili oli ta meist — enam kui 40.000.000 miili tühjust. Vähesed tunnevad tühjuse mõõtmatust, milles mateerilise maailma tolm ujub.

Ta lähedal vaatluspiirkonnas, mäletan, olid kolm väikest valguspunkti, kolm pikksilmalist tähte lõpmatult kaugel, ja kõik ta ümber oli tühja ilma-ruumi läbitungimatu pimedus. Te teate, kuidas paistab pimedus külmal, tähepaistelisel ööl. Pikksilmas näib ta kaugel sügavusena. Ja nägematu mulle, sest see oli nii kaugel ja väike, lennates kiirelt ja kõikumatult minu sihis üle kirjeldamatu kauguse, lähenedes iga minutiga mitme tuhande miiliga [iga miil on 1,60932 km], tuli Asi, mida nad saatsid meile, Asi, mis pidi tooma niipalju võitlust ja viletsust ning surma Maakerale. Ma kunagi ei mõelnud talle siis, kui vaatlesin, ükski Maakeral ei mõelnud sellest eksimatust heitekuulist.

Tolgi ööl oli teine väljapaiske kaugelt planeedilt. Nägin seda. Punakas valgus äärel, äärjoone kõrgemast künkast, parajasti kui kronomeeter lõi keskööd, ning sellest ütlesin Ogilvyle, ja ta võttis mu koha. Öö oli soe ja olin janune, ning läksin, sirutades kohmetanult jalgu ning tundes oma teed pimeduses, väikese laua juurde, kus seisis sifoonpudel, kuna Ogilvy hüüatas gaasi joonele, mis tuli meie sihis.

Sel ööl algas teine nägematu kuul oma teekonda Maale Marsilt, just sekund või nii alla kahtkümmend nelja tundi päale esimest. Ma mäletan,

kuidas istusin laua juures pimeduses, roheliste ja punaste laikude ujudes silmade ees. Soovisin, et mul oleks tuli suitsetamiseks kaasas, vähe aimates minutilise hiilguse tähendust, mida olin näinud, ja kõike, mida ta pidi varssi mulle tooma. Ogilvy vaatles veel edasi, siis jättis järele ning me kustutasime laterna ja jalutasime ta majani. All pimeduses olid Ottershaw ja Chertsey, ja kõik nende sadanded inimesed magasid rahus.

Ta oli täis juurdlusi tol ööl Marsi olukorra üle ja pilkas labast ideed sellel olevaist elanikest, kes signaalisid meile. Ta arvamine oli, et meteoriidid langesid raske vihmana planeedile või et suur vulkaaniline plahvatus oli käimas. Ta juhtis mu tähelepanu, kui ebaloomulik on see, et orgaaniline areng oli võtnud sama suuna kahel lähedal planeedil.

„Võimalusi, et Marsil pole midagi inimese sarnast, on miljon ühe vastu,“ ütles ta.

Sajad vaatelejaist nägid leeki tol ööl ja ööl pärast, üle kesköö, ja uuesti ööl pärast, ning nii kümme ööd, leek igal ööl. Miks lasked lõppesid pääle kümnendat, ükski Maakeral ei katsunud sele-tada. Need võisid olla laskmise gaasid, mis põhjustasid marslaste tegevusetuse. Tihedad suitsu- või tolmupilved, nähtavad läbi vägeva pikksilma Maakeral väikeste, hallide, kõikuvate plekkidena, segasid planeedi õhkkonna selguse ja tumestasid ta enam-tuttavaid jooni.

Isegi lehed muutusid viimaks kärsituks ja populaarsed artiklid ilmusid siin-sääl ning igal-pool, olles huvitatud Marsi vulkaanest. Pilke-ajakiri „Punch“, mäletan, tarvitas seda tabavalt poliitilises karikatuuris. Ja kõigile aimamata nood heite-

pommid, mida marslased olid lasknud meile, lendasid Maa sihis, rutates nüüd mitu miili sekundis üle ilmaruumi tühja kuristiku, tund-tunnilt ja päevpäevalt lähemale ja lähemale. Mulle näib nüüd üsna võimatult imelik, et selle kiire hävituse ripudes meie üle inimesed võisid tegeleda oma tähtsusetute toimingutega. Mäletan, kui ülirõõmus oli Markham, saavutades planeedi uue ülevõtte illustreeritud lehele, mida toimetas noil päevil. Inimesed neis hilisemais ajus vaevalt kujutlevad meie üheksateistkümnenda sajandi ajalehtede rohkust ja ettevõtlikkust. Mis puutub minusse, siis olin enam huvitatud jalgrattal sõitmise õppimisest ja ametis hulga lehtedega, mis arutasid moraalsete ideede arvatavat arenemist, kui edenes tsivilisatsioon.

Ühel õhtul (esimene kuul võis siis olla vaevalt 10.000.000 miili eemal) läksin jalutama oma naisega. Oli tähepaisteline ja seletasin talle zodiaaki tunnuseid ning näitasin Marsi hiilgavat valgusetäppi, liikudes zeniidi poole, mille sihis nii palju pikk-silmi oli sihitud. Oli soe öö. Minnes koju, osa ekskursante Chertseyst või Isleworthist mööduis meist laulu ja muusikaga. Majade ülemisis aknais paistis tuli, kui inimesed läksid voodisse. Raudteejaamast kauguses kostis manööverdavate rongide kõlin ja kolin, pehmendatud kaugusest meloodiaks. Mu naine näitas mulle punaste, roheliste ja kollaste signaaltulede hiilgust, mis paistsid välja vastu taevast. Kõik näis nii kindel ja rahuline.

II. LANGEV TÄHT.

Siis tuli esimese langeva tähe öö. Teda nähti vara hommikul tormamas üle Winchesteri itta, tulejoon kõrgel õhkkonnas. Sadanded pidid nägema teda ja arvama ta harilikuks lendtäheks. Albin kirjeldas teda jätvana rohekat triipu enda järele, mis hiilgas mõni sekund. Denning, meie suurim autoriteet lendtähtede alal, seletas, et ta ilmumise momendi kõrgus oli üle üheksakümne või ühesaja miili. Talle näis, et see kukkus Maale üle saja miili itta temast.

Olin kodus sel tunnil ja kirjutasin oma kabinetis, ning kuigi mu aknad olid vastu Ottershaw'd ja aknavari oli tõstetud (sest armastasin noil päevil vaadata öisesse taeva), ei näinud ma midagi temast. Ometi see haruldasim kõigist asjust, mis kunagi sattus Maakerale väljast ilmaruumist, pidi olema langenud, kui istusin sääl, nähtav mulle, oleksin ainult vaadanud üles, kui ta möödus. Mõni neist, kes nägi ta lendu, rääkis, et ta rändas sisiseva kõlaga. Ma ise ei kuulnud midagi sellest. Mõned inimesed Berkshire'is, Surreys ja Middlesexis pidid nägema ta langemist, ja äärmisel juhul mõtlesid, et mõni meteoor on langenud. Näis, et ükski ei võtnud vaevaks vaadata langenud kogu tol ööl.

Kuid väga varakult hommikul tõusis mõttega teda leida vaene Ogilvy, kes oli näinud langevat tähte ja kes oli veendunud, et meteoriit lamab kuskil karjamaal Horselli, Ottershaw' ja Wokingi vahel. Ta leidis selle varssi pääle koitu ja mitte kaugel liivaaugest. Määratu auk oli tekkinud viske-

riista hoost, ning liiv ja kruus olid paisatud jõuliselt igas sihis üle nõmme ja kanarbiku, moodustades kuhje, nähtavaid miili ja poole tagant. Kanarbik põles ida pool ning peenike sinakas suits tõusis vastu koidutaevast.

Asi ise lamas püüaegu täiesti maetuna liivas

kuuse laialipillatud kildude keskel, mille ta oli pilbastanud oma allatulekuga. Paljastatud osal oli suure silindri välimus, üleni kaetud ja ta kontuur mahendatud paksust, kestalisest, mustjas-pruunist koorest. Ta läbimõõt oli üle kolmekümne jardi [1 jard on 3 jalga ehk 91,438 sm]. Ta lähenes kogule, üllatatud suuruselt ja veel enam kujust, sest enamad meteoores on ümarastatud enam või vähem täieliselt. Ta oli siiski veel nii palav oma lennust läbi õhu, et keelas edasise lähene-mise. Segase kahina silindri sees ta omistas selle

pinna ebavõrdsele jahenemisele; sellal talle ei tor-
ganud meelde, et too võis olla õõnes.

Ogilvy jäi seisma augu äärel, mille see asi oli teinud endale, vaadates üksisilmi võõrastavale kujule, üllatatud pääasjaliselt ta haruldasest vormist ja värvist, ja ebamääraselt tajudes juba siis mõnda kavatsuse ilmsust ta päralejõudmises. Varane hommik oli ilmselt vaikne, ja päike, parajasti valgustades mände Weybridge'i juures, oli juba soe. Ta ei mäletanud ühtki lindu kuulnud olevat tol hommikul, ja ainsad hääled olid söestunud silindri sees nõrgad liigutused. Ta oli täiesti üksi karjamaal.

Siis äkki märkas ta kokkumisega, et hall põletis, tuhane koor, langes otsa ümmargusest äärest. Ta tilkus ära helbeis ja sadas alla liivale. Suur tükk tuli äkki ära ja kukkus lõikava kõlaga, mis ajas ta südame suhu.

Minutiks ta vaevalt taipas, mida see tähendas, ja kuigi palavus oli liigne, ronis ta alla auku selle lähedale, et näha asja selgemalt. Ta kujutles isegi siis, et keha jahenemine seletab seda, kuid mis segas toda mõtet, oli tõsiasi, et tuhk langes ainult silindri otsast.

Ja siis ta märkas, et silindri ümmargune ots keerles väga aeglaselt. See oli niisugune aeglane liikumine, et ta pani seda alles siis tähele, kui märkas, et must märk, mis oli olnud tema kõrval viis minutit tagasi, oli nüüd sõõri teisel küljel. Isegi siis ta sai vaevalt aru, millele see osutas, kuni ta kuulis sumbutatud ragisevat häält ja nägi musta märki edasi liikumas tolli või nii. Siis alles sai talle asi selgeks. Silinder oli kunstlik-õõnestipuga, mis keerdus lahti! Keegi silindri sees oli krüvimas teda lahti!

„Jumal taevas!“ hüüdis Ogilvy. „Sääl on inime-
mene sees — inimesed sees! Kõrvetatud pool-
surnuks! Katsudes lahkuda!“

Korraga, kiire vaimu-hüppega, ta ühendas seda
asja valgustusega Marsil.

Mõte vangistatud olevusist oli nii kohutav talle,
et ta unustas palavuse ja läks silindri juurde, et
aidata pöörata. Kuid õnneks tuhm sätendamine
takistas teda, enne kui ta sai põletada oma käsi
ikka veel tulisel metallil. Selle pääle seisis ta
silmapilguks kõhklevalt, siis pöördus, ronis august
välja ja hakkas metsikult jooksuma Wokingisse.
Aeg võis siis olla midagi üle kuue. Ta kohtas
voorimehe ja katsus teha talle arusaadavaks, kuid
jutt, mida ta rääkis, ja ta välimus olid nii metsi-
kud — ta kübar oli maha kukkunud augus — et
mees sõitis lihtsalt edasi.

Ta oli samuti eduta ühe kõrtsmikuga, kes
parajasti avas kõrtsi uksi Horsell Bridge'i juures.
Mees arvas, et ta oli suuresti kuutõbine ja eba-
õnnestunult katsus panna teda joogituppa kinni.
See kainestab teda vähe, ja kui ta nägi Hender-
soni, Londoni ajakirjanikku, selle aias, ta hüüdis
üle lattaia ning tegi iseenda arusaadavaks.

„Henderson,“ hüüdis ta, „te nägite toda lan-
gevat tähte mineval ööl?“

„Jah,“ ütles Henderson.

„See on väljas Horselli karjamaal.“

„Püha Jumal!“ ütles Henderson. „Langenud
meteoor! See on hääl!“

„Kuid see on midagi enam kui meteoor. See
on silinder — üks kunstlik silinder, inimene! Ja
sääl on keegi sees.“

Henderson seisis üles labidaga käes.

„Mis on see?“ ütles ta. Ta oli kurt ühelt kõrvalt.

Ogilvy seletas talle kõik, mis oli näinud. Henderson tarvitas minuti või nii selle seedimiseks. Siis pillas maha labida, kahmas jaki ja tuli välja tänavale. Kaks meest ruttasid kiiresti tagasi karjamaale ja leidsid silindri lamamas veel samas asendis. Kuid nüüd olid hääled sees lõppenud, ja peenike läikiva metalli ring näitus tipu ja silindri keha vahel. Õhk oli kas sisse tungimas või lahkumas serval peenikese sisiseva häälega.

Nad kuulatasid, koputasid kestal kepiga ja mitte saades vastust nad mõlemad otsustasid, et inimene ehk inimesed peavad olema meelemärkusetud või surnud.

Muidugi olid kaks üsna jõuetud midagi teha. Nad karjusid troosti ja töotusi ning läksid uuesti tagasi linna, et saada abi. Võite endale ette kujutada neid, kaetud liivaga, ärritatud ja korratud, joostes väikesel tänaval hiilgavas päikesepaistes, parajasti kui poerahvas oli ära võtmas poeluke ja inimesed olid avamas endi magadisruumi aknaid. Henderson läks ühtlasi raudtee-jaama, selleks et telegraafida uudisi Londonisse. Ajalehtede artiklid olid ette valmistanud inimeste meeli idee vastuvõtmiseks.

Kella kaheksa paiku oli poiste ja tegevusetute inimeste salk juba läinud teele karjamaale, et vaadata „surnuid Marsilt“. See oli kuju, mille võttis lugu. Ma kuulsin sellest kõige enne oma ajalehepoisilt, üle veerand üheksa, kui läksin välja, et saada oma „Daily Chronicle'i“. Olin loomulikult jahmunud ja ei kaotanud aega minekus välja ja üle Ottershaw' silla liivaaugele.

III.

HORSELLI KARJAMAAL.

Leidsin väikese, võib-olla kahekümneinimeselise hulga ümbritsemas suurt auku, milles lamas silinder. Olen juba kirjeldanud selle kolossaalse, maasse kaevunud lasti välimust. Turvas ja kruus ta üle näisid süsinenud nagu äkilisest plahvatusest. Polnud kahtlust, et ta tõuge oli põhjustanud tule leegitsemise. Hendersoni ja Ogilvyt polnud säääl. Mõtlesin, nad said aru, et pole midagi ära teha praeguseks, ja olid läinud hommik-einele Hendersoni majja.

Neli või viis poissi olid istumas augu äärel, ripendades jalgu ja lõbustades end — kuni peatasin neid — visates kive hiiglakogu pihta. Kui olin rääkinud nendega selle üle, hakkasid nad mängima „kulli“ päältvaatajate salgast.

Viimaste keskel olid jalgratturite paar, juhuslikult töötav aednik, keda palkasin mõnikord, tüdruk, hoides last, lihunik Gregg ja ta väike poiss ning kaks või kolm logelejat ja laisklejat, kes olid harjunud hulkuma raudteejaamas. Oli väga vähe juttu. Vähesed lihtinimesist Inglismaalt teadsid vaid ebamääraseid astronoomilisi mõisteid noil päevil. Enamjagu neist vaatas juhmilt suurt lauasarnast silindriotsa, mis oli veel niisama, nagu Ogilvy ja Henderson olid ta jätnud. Arvan, et rahvalik ootus, näha söestunud laipade hunnikut, oli pettunud selle elutu koguga. Mõni läks ära, kui olin säääl, ja teisi tuli asemele. Ronisin auku ning kujutlesin, et kuulen nõrka liigutust oma jalgade all. Tipp oli tõesti lakanud keerlemast.

Alles siis, kui sain ta lähedale, oli selle objekti

imelikkus mulle täiesti selge. Esimese pilguga ta polnud tõepoolest rohkem erutav kui ümberlükatud vanker või puu, puhutud risti üle tee. Mitte nii sarnane, teadagi. Ta sarnanes rohkem roostesele pool-maetud gaasi-juhemele, kui millelegi muule maailmas. Oli vaja teatud teaduslikku ettevalmistust, et saada aru, et asja hall kest polnud tavaline hapend, et kollakas-valgel metallil, mis hiilgas lõhes kaane ja silindri vahel, oli tundmatu värv. „Ebamaine“ ei omanud mingit tähendust suuremale osale vaatelejaist.

Sel ajal oli mulle kaunis selge, et Asi on tulnud planeet Marsilt, kuid ma arvasin ebatõenäose, et ta sisaldas mingit elavat olevust. Ma mõtlesin, et lahtikeeramine võis olla automaatne. Ogilvyle kiuste ma ikka arvasin, et Marsil on inimesi. Mu mõistus töötas fantaasiaga tas sisalduva käsikirja võimaluse kallal, raskuste kallal tõlkes, mis võisid tekkida, kas leiame raha või kirju temas, ja nii edasi. Siiski ta oli pisut suur selle mõtte kinnituseks. Ma tundsin kärsitust näha teda avatuna. Kella üheteistkümne paiku, kui näis, et midagi uut ei sünni, jalutasin tagasi, täis sääraseid mõtteid, oma koju Mayburis. Kuid leidsin raske olevat süveneda oma abstraktseisse uurimussisse.

Päale lõunat karjamaa välimus oli muutunud väga palju. Varased õhtulehed olid pannud Londoni jahmatama suurte päälkirjadega:

„SONUM MARSILT“

„Põrutavad teated Wokingist“

ja nii edasi. Lisaks oli Ogilvy telegramm Astrooomia Akadeemiale äratanud iga tähetorni tähelepanu kuningriigis.

Teel liivaaukude lähedal oli seismas pooltosinat või enam kergeid vankreid Wokingist, tõlde Chobhamist ja kaunis uhke vanker. Pääle selle oli hää hulk jalgrattaid. Lisaks tuli suur kogu inimesi, hoolimata päeva palavusest, Wokingist ja Chertseyst, nii et säääl oli üsna kenake kogu — üks või kaks uhkelt rietatud daami teiste keskel.

Oli pimestavalt palav, mitte pilvegi taevas ega tuulepuhangut, ning ainus vari oli väheseilt laialipillatud männelt. Põlev kanarbik oli kustutatud, kuid kruusane maa Otterschaw' sihis oli mustunud nii kaugele kui võis vaadata, ja ikka veel eraldades suitsu vertikaalseid jooni. Ettevõtlik maguskraami kaupmees Chobhami maanteel oli saatnud oma poja värskete õunte ja ingverõlu kärukoormaga.

Minnes augu äärelle leidsin, et see on okupeeritud pooltosinast mehest — Henderson, Ogilvy ja kõrge, heledajuukseline mees, kes, nagu pärast sain teada, oli Stent, kuninglik astronoom, mõningate töölistega, hoidvaid labidaid ja hakke. Stent andis juhatusi selge kõrge häälega. Ta oli seismas silindril, mis oli nüüd ilmselt palju jahedam; ta nägu oli punane ja märg higist ning miski näis ärritavat teda.

Silindri suur jagu oli katmatu, kuigi ta alumine ots oli veel maetud. Niipea kui Ogilvy nägi mind vaatava hulga seas augu äärel, hüüdis ta mulle, et tuleksin alla, ja küsis, kas ma ei läheks mõisahärra lord Hiltoni juurde.

Kasvav hulk, ütles ta, muutus tõsiselt takistavaks nende kaevamisele, eriti poisid. Nad tahtsid püstitada kerge võre, et hoida rahvast tagasi.

Ta teatas mulle, et nõrk liikumine oli veel vahest kuuldav kapslis, kuid et töölisel ebaõnnestus keerata lahti tipp, sest see ei võimaldanud mingit haaret neile. Kapsel paistis olevat kole paks ja oli võimalik, et nõrgad hääled, mida kuulsime, osutusid kärakaks segaduseks sisemuses.

Olin väga rõõmus teha, mida ta soovis, ja nii saada üheks privilegeerituist päältvaatajaist kavatsevas piiratud platsis. Mul ei õnnestunud leida lord Hiltoni ta kodus, kuid mulle öeldi, et teda oodatakse Londonist kella kuuese rongiga Waterloo jaamast; ja kuna siis oli üle veerand kuue, läksin koju, jõin pisut teed ja jalutasin jaama, et varitseda teda.

IV.

SILINDER KRUVIB LAHTI.

Kui tulin karjamaale tagasi, läks päike looja. Laialipillatud salgad ruttasid Wokingi poolt, ja üks või kaks isikut pöördusid tagasi. Hulk augul oli suurenenud ja paistis mustana vastu taeva sidrunkollalisust — paarsada inimest võib-olla. Hääled olid tõusnud ja näis nagu augu juures oleks käimas mingi võitlus. Haruldased ettekujutused tormasid läbi mu aju. Kui jõudsin lähemale, kuulsin Stent'i häält.

„Hoidke tagasi! Hoidke tagasi!“

Üks poiss tuli joostes minu sihis.

„Ta on liigutamas,“ ütles ta mulle, kui möödus, „kruvib ja kruvib lahti. Mulle ei meeldi see; lähen koju, lähen.“

Läksin edasi hulga juurde. Sääl oli tõesti, arvan, kaks- või kolmsada inimest, tõrjudes ja

tõugates üksteist; kaks-kolm preilit polnud mingil tingimusel vähem aktiivsed.

„Ta on kukkunud auku!“ hüüdis keegi.

„Hoidke tagasi!“ karjusid mõningad.

Hulk hargnes pisut ja ma tikkusin läbi. Igaüks näis suuresti ärritatud. Kuulsin isesugust sumisevat häält august.

„Ütlesin!“ sõnas Ogilvy, „aidake hoida neid idioote tagasi. Me ei tea, mis on neetud asjas, teate!“

„Nägin noormeest, arvan, ta oli abiline poes Wokingis, seismas silindril ja katsudes ronida uuesti august välja. Hulk oli ta sisse tõuganud.

Silindri otsa kruviti seest. Peeaegu kaks jalga helendavat kruvi paistis välja. Keegi tõukas mind ja oleksin peaaegu langenud kruvitipule. Pöördusin ja kui tegin seda, kruvi pidi olema lõppenud ja silindri kaas kukkus kõlinaga kruusale. Pistsin oma küünarnuki isikusse enda taga ja pöörasin pää uuesti Asja poole. Silmapilguks paistis see ümmargune õõnsus täiesti mustana. Mul oli loojang silmis.

Arvan, et igaüks lootis näha inimest nähtavale ilmuvat — võimalik, et veidi erinevana meist, Maakera inimesist, kuid muidu üldiselt inimene. Tean, et mõtlesin ise nii. Kuid vaadates varssi nägin midagi liigutavat varjus — hallikad laine-taolised liigutused, üks teise järgi, ja siis kaks hiilgavat silmade taolist ketast. Siis midagi, sarnanedes väikesele hallile maole, jalutuskepi pak-sune, kerkis esile hõljuvast keskusest ning lehvis õhus minu poole, — ning siis teine säärane.

Järsk judin käis minust läbi. Taga kuuldus vali naisekiljatus. Pöördusin pooleldi, hoides silmi

sihituina veel silindrile, kust ulatusid välja teised katsesarved, ja hakkasin tegema endale teed augu äärest. Nägin jälestust asendamas imestuse inimeste nägudel mu ümber. Kuulsin kõikjal segaseid hüüdeid. Tekkis üldine liiklemine tagasi. Nägin poe-abilist ikka veel heitlemas augu äärel. Leidsin enda üksinda, ning nägin inimesi augu teisel küljel jooksmas eemale, Stent nende hulgas. Vaatasin uuesti silindrile ja taltsutamatu hirm valdas mu. Seisin kivinenuna ja vaadates üksisilmi.

Suur hallikas ümarastatud koorem, suuruselt võib-olla karu, oli kerkimas aeglaselt ja vaevaselt silindrist. Kui ta jõudis välja ja sattus valgusesse, hiilgas ta nagu märg nahk. Kaks suurt tumevärvilist silma vaatlesid mind püsivalt. Kogu oli ümarastatud ja omas, võib öelda, näo. Silmade all oli suu, mille huuleta veer värises ja õõtsus ja tilgutab ila. Keha tõusis ja vajus ning tuksles kramplikult. Lõtv katsesarveline lisa oli silindri servalt kinni haaranud, teine õõtsus õhus.

Need, kes pole kunagi näinud elavat marslast, võivad vaevalt kujutella nende ilmumise võõrastavat jälestust. Isesugune V-kujuline suu terava ülemise huulega, kulmujoonte puudumine, lõua puudumine kiili-sarnase alumise huule all, suu vahetpidamatu värisemine, katsesarvede Gorgoni grupp, tormiline kopsude hingamine võõras õhk-konnas, nähtav liigutuste raskus ja vaevalisus Maakera suurema külgetõmbejõu tõttu, — üle kõige aga määratute silmade erakordne jõulisus sünnitas mõju, lähedase pööritusele. Oli midagi seenist õlises pruunis nahas, midagi nende pikaldaste liigutuste kohmakas arupidamises väljendamatult

kohutav. Isegi esimesel kokkusaamisel, esimese pilguga olin täis tülgestust ja kartust.

Äkki hääbus peletis. Ta oli veerenud üle silindri serva ja kukkunud auku suure nahamassi kukkumise kõmaga. Kuulsin teda andmas isesugust jämedat hüüdu ja silmapilk ilmus teine neist olevusist tumedana augu sügavas varjus.

Selle pääle möödus mu hirmuhalvatus. Pöördusin ja joostes pööraselt võtsin sihi puude esimese salgani võib-olla sada jardi eemal; kuid jooksin tuigerdades ja komistades, sest ei suutnud pöörduda silmi neilt asjult.

Sääl, mõnede noorte mändide ja kibuvitsapõõsaste vahel, peatusin ähkides ja ootasin edaspidist arengut. Karjamaa liivaaukude ümber oli tähniline inimesist, seisvaid nagu minagi pool võlutult hirmust, vaadates üksisilmi neid olevusi, või ennem kuhjatud kruusaaugu äärel, milles nad lamasid. Ja siis elustatud hirmuga nägin ümmargust musta asja kõikuvat üles ja alla augu äärel... See oli poeabilise pää, kes katsus välja ronida, kuid näitudes väikese musta asjana vastu palavat läänetaevast. Nüüd sai ta õlad ja põlved üles ning näis uuesti libisevat tagasi, kuni ainult pää oli nähtav. Äkki kadus ta päägi ja ma kujutlesin, et kuulsin nõrka karjatust, mis oli ulatunud minuni. Mul oli silmapilguks tõuge minna tagasi ja aidata teda, mida aga mu kartus takistas.

Kõik oli siis nägematu, varjatud sügavast õõnsusest ja liivahunnikust, mille silindri kukkumine oli põhjustanud. Igaüks, tulles maanteel Chobhamist või Wokingist, oleks olnud jahmunud vaatest — võib-olla saja või enama inimese kaha-

nev hulk seismas suures korratus ringis kraaves, põõsaste, väravate ja põõsasaedade taga, rääkides veidi üksteisega ja sedagi lühikesis, erutatud hüüdeis ning vaadates visalt liiva väheseile kuhjele. Ingver-õlu käru seisis mahajäetuna pemehest, mustana vastu põlevat taevast, ja liiva-auges oli mahajäetud vankrite rida hobustega, õgivaid ninakotest või kaapides maad.

V.

PALAV-KIIR.

Pääle seda, kui heitsin pilgu marslasile, nähtavale ilmuvaid silindrist, milles olid tulnud Maakerale oma planeedilt, nõiduse laad oli halvanud mu liigutusi. Jäin seisma põlvini kanarbikus, vaadates juhmilt mullavallile, mis varjas neid. Minus võitlesid kartus ja uudishimu.

Ma ei julgenud minna tagasi augu juurde, kuid tundsin kirglikku iha vaadata temasse. Hakkasin seepärast jalutama suures kõverikus, otsides mõnd paremat punkti ja alaliselt vaadates liivahunnikule, mis varjas uustulnukuid meie Maakerale. Kord välgatas peenikeste, mustade rihmade kimp nagu kaheksajalgse jalad vastu päikest ja kadus silmapilkselt, ning pärast seda kerkis peenike latt, järkjärgult, kandes oma harjal ketast, mis keerles logiseva liigutusega. Mida tehti sellega?

Enamus vaatlejaist oli kogunenud ühte või kahte salka — üks vähem hulk Wokingi pool, teine inimeste-sõlm Chobhami sihis. Ilmselt jagasid nad mu hingelist võitlust. Vähesed olid mu lähedal. Lähenesin ühele — ta oli, märkasin, minu naaber, kuigi ma ei teadnud ta nime — ja

hakkasin kõnelema. Kuid oli vaevalt aeg arusaadavaks jutuks.

„Missugused ilged hirmutised!“ ütles ta. „Armas Jumal, missugused ilged loomad!“ Ta kordas seda ikka ja ikka uuesti.

„Kas nägite meest augus?“ küsisin, kuid ta ei annud mulle sellele mingit vastust. Muutusime vaikseks ja seisime vaadeldes tükiks ajaks külge külje kõrval, tundes, kujutlen, teatud meelerahustust teineteise seltsist. Siis vahetasin oma seisukoha väikese künkakese vastu, mis võimaldas mulle umbes jardilise kõrgmiku, ja kui vaatasin varssi tema järgi, jalutas ta Wokingi poole.

Loojang kahvatas videvikuks, enne kui juhtus midagi edasist. Hulk kaugel eemal pahemal, Wokingi pool, näis kasvavat, ja kuulsin nüüd ta nõrka suminat. Väike inimeste-sõlm Chobhami sihis läks laiali. Oli vaevalt liigutuse vihjetki august.

See oligi rohkem kui mingi muu, mis andis inimesile mehisust, ja oletan, et uued juurdetulijad Wokingist aitasid samuti tagasi anda julguse. Igatahes, kui tuli pimedus, algas hiiliv vahetpidav liikumine, liikumine, mis näis muutuvat tugevamaks, kui õhturahu silindri kohal ei muutunud. Vertikaalsed mustad kujud, kahe- ja kolmekaupa, liikusid, peatusid, vaatlesid ja liikusid uuesti, laiendudes õhukeseks korratuks poolkuuks, mis töötas piirata auku ringina. Ka mina omapoolt hakkasin liikuma augu sihis.

Siis nägin mõnda voorimeest ja teisi, olles läinud vahvalt liivaaugesse, ning kuulsin kapjade plaginat ja rataste veeremist. Nägin poissi veeretamas ära õunakäru. Ja siis kolmkümmend

jardi august, liikudes Horselli poolt, panin tähele väikest meeste-sõlme, kellest esimene oli lehvitamas valget lippu.

See oli saatkond. Oli olnud kiire nõupidamine ja kuna marslased olid nähtavasti vaatamata nende eemaletõukavaile kujudele arukad olevused, oli otsustatud näidata neile, lähenedes signaalidega, et meiegi oleme arukad.

Sinna-tänna, sinna-tänna käis lipp, enne paremale, siis pahemale. Oli liig kaugel mulle, et ära tunda igäüht säääl, kuid hiljem sain teada, et Ogilvy, Stent ja Henderson olid teistega selles ühenduse loomise katses. See väike salk oli oma liikumises tunginud nii öelda inimeste nüüd üsna täieliku ringi piirisse, ja paar ebamäärast musta jälgisid teda ettevaatliku kauguseni.

Äkki oli valguse välgatus ja hiilgav rohekas suits lendas august kolmes selges sambas, mis tõusid teineteise järgi sirgelt vaiksesse õhku.

See suits (või tuli vahest oleks parem sõna selleks) oli nii hele, et sügav-sinine taevast kohal ja pruuni karjamaa udused ribad näisid pimenduvat järsku, kui need sambad tõusid, ja jäävat tumedamaks pääle nende lahtumist. Samal ajal kuuldus nõrk sisisev hääl.

Ääre teisel pool seisis väike inimhulk, valge lipuga ta harjas, kütkestatud sellest nähtusest, pisike väikeste vertikaalsete mustade kujude sõlm mustal maal. Kui roheline suits tõusis, nende näod leegitsesid kahvaturohelisina ja närbusid uuesti, kui see kadus.

Siis läks pikaldaselt sisisemine umisemisse, pikka valjusse sumisevasse lärmi üle. Pikaldaselt

tõusis august kühmune asi ning vaimuna lendles valguse kiir temast.

Silmapilk tõelise lõkke leegitsemine, hiilgava sära karates ühelt teisele jooksis inimeste laialipillatud salgal. See oli nagu puudutaks mõni nägematu kiir neid ja lööks valgele leegitsemisele. See oli nagu oleks igamees äkki ja silmapilkselt läinud põlema.

Siis nende enda hävimise valguses nägin neid

vaarumas ja kukkumas ning nende abilisi pistmas jooksu.

Seisin vaadates juhmilt, mitte veel aru saades, et see oli surm, kargamas mehelt mehele tolles väikeses kauges hulgas. Kõik, mida tundsin, oli, et see oli midagi haruldast. Peaaegu käratu ja pimestav valguse välgatus ning inimene kukkus järsku ja lamas liikumatult, ja kui palavuse nägematu nool möödus üle nende, männid löid lõkkele ja iga kuivetanud kibuvitsapõõsas muutus ühekorraga tulesambaks. Ja kaugel eemal Knaphilli sihis nägin puude ja põõsaste välgatusi ja puuehitisi äkki põlemas.

Ta oli pühkimas ringi kiirelt ja püsivalt, see

leegitsev surm, see nägematu, möödapääsmatu palavuse mõök. Märkasin teda tulemas minu poole leegitsevate põõsaste tõttu, mida ta puudutas, kuid olin liig uimastatud ja kohutatud, et liigutada. Kuulsin tule raksumist liivaauges ja hobuse äkilist kisa, mis niisama äkki vaigistati. Siis oli nagu oleks nägematut, aga tugevalt kuumendatud sõrme veetud läbi kanarbiku minu ja marslaste vahel, ning kogu must maa pikuti kõverdatud joont üle liivaaukude suitses ja raksus. Midagi kukkus raksuga kaugel eemal pahemal, kus maantee Wokingi jaamalt pöördub karjamaale. Varssi jäi sisisemine ja umisemine järele ning must kupli-sarnane asi vajus aeglaselt nägemispiirkonnast auku.

Kõik see juhtus säärase kiirusega, et seisin liikumatult, nagu piksest tabatud, ja pimestatud valguse välgatusist. Oleks see surm liikunud täielises ringis, ta oleks pidanud möödapääsmatult surmama minu mu üllatuses. Kuid ta möödus ja säästis mu, ning jättis äkitselt öö pimedana ja harjumatuna minu üle.

Laineline karjamaa näis nüüd üsna mustana pimeduses, välja arvatud kus ta teed lamasid hallina ja kahvatuna varase öö sügav-sinise taeva all. Ta oli must ja äkki tühi inimesist. Pää kohal olid ilmumas tähed ja läänes oli taevas veel kahvatu, hiilgav, üsna rohekalt sinine. Mändide tipud ja Horselli katused paistsid teravalt vastu läänist videvikku. Marslased ja nende sisseseaded olid täiesti nägematud, välja arvatud too peenike mast, mil nende püsimatu peegel logises. Põõsaste ja eraldatud puude täpid siin ja sääil suitsesid ja lõõmasid veel ikka, ja majad Wokingi jaama sihis saatsid tulespiraale õhtuse taeva vaikusse.

Midagi polnud muutunud, välja arvatud see ja kokkunud imestus. Mustade täppide väike salk valge lipuga oli pühitud olemasolust, ja õhtu rahu, nii näis mulle, oli vaevalt murtud.

Mulle tuli meelde, et olin sel mustal karjamaal abitu, kaitsetu ja üksi. Äkki, nagu ese langetes väljast, tuli — hirm.

Pingutusega pöörsin ja algasin komistavat jooksu läbi kanarbiku.

Hirm, mida tundsin, polnud mõistuseline hirm, vaid paaniline kartus, mitte ainult marslaste, vaid pimeduse ja rahu eest mu ümber. Niisugune erakordne tagajärg minu mehelisuse röövimisel oli tal, et jooksin nuttes vaikselt, nagu laps võis seda teha. Olin kord juba pöörnud, siis ei julgenud vaadata tagasi.

Mäletan, et tundsin erakordset veendumust, et minuga mängitakse, et praegu, kui olin täielise julgeoleku piiril, see saladuslik surm — nii kärmas kui valguse kiirus — hüppab mulle august, kus on silinder, ja lööb mu maha.

VI.

PALAV-KIIR CHOBHAMI MAANTEEL.

On ikka veel imestuse põhjus, kuidas marslased suutsid surmata inimesi nii kiirelt ja vaikselt. Mõned arvavad, et mõnel teel nad suudavad sünnitada tugevat palavust praktiliselt täiesti soojusejuhtimatus kambris. Seda tugevat palavust nad saadavad rööbikuis kiiris igale asjale, mida märkavad poleeritud paraboolse peegli abil tundmatu seadega — nagu tuletorni paraboolne peegel saadab valguse kiirt. Kuid ükski pole täiesti tões-

tanud neid üksikasju. Kuidas ka seda ei tehtud, on usaldatav, et palav-kiir on asja oluline külg. Palavus, ning nägematu nähtava valguse asemel. Mis iganes on süttiv, pahvatub tuleks ta puudutamisel, tina jookseb nagu vesi, ta pehmendab rauda, põrutab lõhki ja sulatab klaasi ja kui ta langeb veele, jalamaid muutub see auruks.

Tol ööl lamas ligi nelikümmend inimest tähevalguse all augu ümber, söestunud ja moonutatud tundmatuseni, ja kogu öö karjamaa Horsellist Mayburyni oli tühi ja hiilgavalt põlemas.

Uudised veresaunast jõudsid arvatavasti Chobhami, Wokingi ja Ottershaw'sse peaaegu üheaegselt. Wokingis sulgnesid ärid, kui tragöödia juhtus, ja inimeste, poodnikkude ja teiste hulk, paelutud jutest, mida kuulsid, jalutas üle Horselli silla ja maanteed pidi põõsaste vahel, mis lõppeks viib karjamaale välja. Võite kujutella noori inimesi, soetuid pääle päevatööd, kasutades seda uudist, nagu oleksid kasutanud iga uudist ettekäänateks jalutamiseks koos ja labaseks flirtimiseks. Võite endale kujutella häälte suminat maanteel videvikus.

Siiani muidugi vähesed inimesed Wokingis teadsid just, et silinder on avanenud, kuigi vaene Henderson oli saatnud käskjala jalgrattaga postkontorisse eritelegrammiga õhtulehele.

Kui see rahvas tuli kahe- ja kolmekaupja väljale, leidsid nad väikese inimsalga rääkimas erutatult ja piilumas keerlevat peeglit liivaaukude kohal, ning uustulnukuile oli kahtlemata varssi külge hakanud juhtumise erutus.

Poole üheksa ümber, kui saatkond oli hävitatud, sel kohal võis olla kolmsada või enam inimest, pääle nende, kes olid maha jätnud maanteed, et

läheneda marslasile. Sääl oli ka kolm politseinikku, kellest üks oli ratsa, tehes oma parimat Stent'i juhatuste järgi, et hoida inimesi tagasi ja takistada neid lähenemast silindrile. Sääl olid mõned mõtlematud ja äkilised hinged, kellele hulk on alati müra ja ropu nalja paigaks.

Stent ja Ogilvy, ette nähes mõnd ulakuse võimalust, olid telegraafinud Horsellist kasarmusse niipea kui marslased ilmusid nähtavale, sõdurite kompanii järele, et kaitseda noid võõrastavaid olevusi vägivalla eest. Pääle selle nad pöördusid, et juhtida seda õnnetut saatkonda. Nende surma kirjeldus, nagu see oli nähtud hulgast, sobib väga hästi minu enda muljega: kolm roheline suitsu sammast, sügav umisev toon ja tule välgatused.

Kuid tol inimhulgal oli palju ahtakesem pääsmine kui mul. Ainult tõsiasi, et kanarbikuse liiva kungas takistas palav-kiirt, päästis neid. Oleks parabolne peegel olnud vähesed jardid kõrgemal, ükski poleks elanud, et jutustada seda lugu. Nad nägid välgatusi ning inimesi kukkumas, ja nägematu käsi, mida ta oligi, süütas põõsad, kui ruttas nende sihis läbi videviku. Siis lendas kiir vilistava tooniga, mis kostis üle augu sumina, lähedalt üle nende päade, süüdates pöökpuude tipud, mis piirasid maanteed, lõhestades telliskive, purustades aknaid, põletades aknaraame ja virutades pudenevaiks varemeiks osa ringi lähima maja katuseviilest.

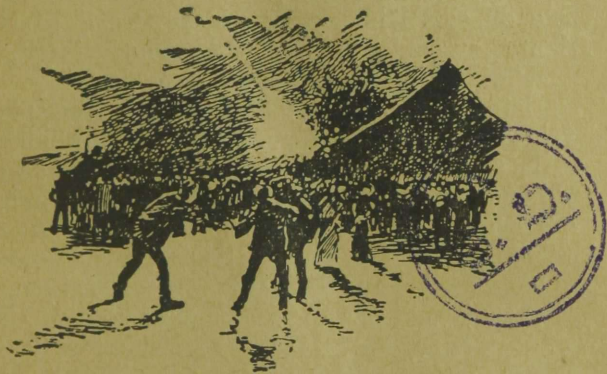
Äkilises kõminas, sisinas ja süttivate puude säras näis paanikast haaratud hulk õõtsuvat kõhklevalt mõneks silmapilguks.

Sädemed ja põlevad oksad hakkasid kukkuma maanteele ning üksikud põlevad lehed lendlesid

õhus. Kübarad ja riided võtsid tuld. Siis kostis kisa karjamaalt.

Oli kriiskamist ja kisa, ning äkki tuli ratsapolitseinik kihutades läbi segaduse, hoides kätega pää ümber ja kisades.

„Nad tulevad!“ kriiskas naine, ning jalamaid pöördus igaüks ja rõhus tagumisi, katses puhas-

tada endale teed Wokingi tagasi. Nad sõelusid niisama pimedalt nagu lammastekari. Kus maantee läheb kitsamaks ja mustaks kõrgete vallide vahel, hulk kiilus ja algatas meeleheitliku võitluse. Kõik too hulk ei pääsnud; kolm isikut, kaks naist ja väike poiss, olid lämmatatud ja tammunud sääli ning jäetud suurema keset hirmu ja pimedust.

VII. KUIDAS JÕUDSIN KOJU.

Enda kohta ei mäleta ma midagi põgenemisest, välja arvatud äge tõukumine puude vastu ja tuigerdamine läbi kanarbiku. Kõik mu ümber suuren-

das kartust marslaste eest; too palavuse halastamata mõök näis ringlevat edasi ja tagasi, keereldes pää kohal, enne kui ta langeks ja rabaks mu elust. Tulin maanteele risttee ja Horselli vahel, ja jooksin sellel ristteeni.

Lõppeks ei suutnud ma enam minna edasi; olin väsitatud oma rahutuse ja põgenemise jõulisusest, ning vankusin ja kukkusin tee kõrvale. See oli silla lähedal, mis ristleb kanalit gaasivabrikute juures. Kukkusin ja lamasin vaikselt.

Pidin olema jäänud sinna mõneks ajaks.

Istusin üles, imelikult segane. Silmapilguks vahest ei suutnud selgesti aru saada, kuidas sattusin sinna. Mu kartus oli langenud minult nagu ülikond. Mu kübar oli läinud ja mu krae oli rebenenud särginööbist. Vähesed minutid enne oli mul olnud ainult kolm tõelist asja — öö ja ruumi ning looduse põhjatus, mu enda rammetus ja ahastus ning surma lähedane puudutus. Nüüd oli nagu midagi muutunud ja arvamine muutus äkki. Polnud mingit tajutavat üleminekut ühelt meele olukorralt teisele. Olin silmapilkselt uuesti igapäevane, korralik, harilik kodanik. Vaikne karjamaa, mu põgenemise kihutus, äkitselt algav tuli, oli nagu oleks see olnud unes. Küsisin eneselt, kas on need hilised asjad tõesti sündinud. Ei saanud seda uskuda.

Tõusin ja jalutasin kindlusetult järsust sillanõlvakust üles. Mu meel oli paljas imestus. Mu lihaseist ja närvest näis kuivatatud nende jõud. Tohin vist küll tõendada, et vaarusin joobnult. Pää tõusis üle kaare ja ilmus töölise kaju, kandmas korvi. Ta kõrval jooksis väike poiss. Ta möödus minust, soovides mulle hääd õhtut. Taht-

sin kõnelda temaga, aga ei saanud. Vastasin ta tervitusele mõttetu pominaga ja läksin edasi üle silla.

Üle Maybury kaare läks lennates lõunasse rong lainetava valge suitsuga ja valgustatud akende ussike: klatter, klatter, klap, rap ja ta oligi läinud. Inimeste hämar salk jutles ühe maja väravas ilusas väikeses majadereas, mida nimetati Hommikumaiseks Terrassiks. Kõik see oli nii tõeline ja kodukas. Ja too minu taga! See oli jamsus, fantastiline! Sääraseid asju, ütlesin endale, ei või olla.

Võib-olla olen erandlikkude meeleolude inimene. Ma ei tea, kui kaugelt on see mu kogemus tavaline. Ajuti kannatan enda ja maailma vahelise lahtilöömise tunde all; näin vaatlevat teda kuskilt väljast, kuskilt lõpmatust kaugusest, väljaspool aega, väljaspool ilmaruumi, väljaspool kogu elu raskust ja kurbmängu. Too tunne oli väga tugev mul sel ööl. See oli teine mu une osa.

Kuid segadus tekkis selle selguse ja kiire surma, lendamas säääl, mitte kaht miiligi eemal, metsiku sobimatusega. Gaasivabrikult kostis töölärm ja elekterlambid olid kõik süüdatud. Peatusin inimsalga juures.

„Mis uudist karjamaalt?“ küsisin.

Neid oli kaks meest ja naine väraval.

„Eh?“ sõnas üks mehist pöördudes.

„Mis uudist karjamaalt?“ küsisin.

„Pole te just olnud säääl?“ küsisid mehed.

„Inimesed näivad kaunis halbid karjamaale,“ ütles naine üle värava. „Mis on siis säääl?“

„Kas pole te kuulnud inimesist Marsilt?“ sõnasin. „Olevusist Marsilt?“

„Küllalt juba,“ ütles naine üle värava. „Tänan!“ ja kõik kolm naersid.

Tundsin enda rumala ja vihase. Kaalutlesin ja leidsin, et ei või jutustada neile, mida olin näinud. Nad naersid uuesti mu katkeliisile lauseile.

„Teie kuulete siiski rohkem,“ ütlesin ja läksin edasi kodu poole.

Ehmatasin oma naist sissekäigul, nii metsik olin ma. Läksin söögituppa, istusin maha, jõin pisut veini ja niipea, kui sain koguda end küllaldaselt, jutustasin talle asju, mida olin näinud. Külmalõunasöök oli juba küll ette kantud, kuid jäi puudutamata lauale, kui jutustasin oma lugu.

„On üks asi,“ ütlesin, et rahustada hirmu, mille olin sünnitanud, „nad on pikaldaseimad, keda üldse olen näinud roomamas. Nad võivad pidada endale augu ja surmata inimesi, kes tulevad lähemale neile, kuid nad ei saa temast välja. . . Kuid hirm nende eest!“

„Ära räägi, armas!“ sõnas mu naine, kortsutades otsaesist ja pannes oma käe minu omale.

„Vaene Ogilvy!“ ütlesin. „Mõelda, et ta peab lamama surnuna sää!“

Mu naine viimaks ei leidnud mu seletused uskumatud. Kui nägin, kui surmakahvatu oli ta nägu, lõpetasin järsku.

„Nad võivad tulla siia,“ ütles ta ikka ja ikka.

Sundisin teda võtma veini ja katsusin vaigistada teda.

„Nad võivad vaevalt liikuda,“ ütlesin.

Hakkasin trööstima teda ja ennast, korrates kõike, mida Ogilvy oli seletanud mulle marslaste maaasustamise võimatusest. Erilise tähtsuse panin külgetõmbelisele takistule. Maa pinnal on raskustung kolm korda see, mis ta on Marsi pinnal. Marslane seepärast kaaluks kolm korda enam kui

Marsil, kuigi ta lihakseline jõud oleks sama. Ta enda keha oleks talle seepärast tinaplaadiks. See oli tõesti üldine arvamine. Mõlemad, nii „Times“ kui ka „Daily Telegraph“ näiteks panid sellele rõhku järgmisel hommikul, ja mõlemad jätsid tähele panemata, just nagu minagi, kaks selget pehmendavat mõju.

Maakera õhkkond, nagu teame nüüd, sisaldab palju enam hapnikku ehk palju vähem agrooni (missuguse tahab keegi valida) kui Mars. Hapniku külluse kosutav mõju marslasile teeb vaidlematult palju nende kehade suurenenud kaalu tasandamiseks. Ja teiseks me kõik jätsime tähele panemata, et säärase mehaanilise haridusega, nagu selle oma-sid marslased, oli täiesti võimalik läbi saada lihakselise jõu pingutuseta hädakorral.

Kuid ma ei mõelnud läbi need punktid tollal ja nii oli mu järeldus lonkav sissetungijate vastu. Veini ja söögiga, mu enda laua kodususega ja mu naise vaigistamise vajadusega muutusin märkamata järk-järgult mehiseks ja julgeks.

„Nad on teinud rumala asja,“ rääkisin, sõrmitsedes oma veiniklaasi. „Nad on kardetavad, sest pole kahtlust, et nad on hullud kartusest. Võib-olla nad arvasid mitte leida elavaid olevusi — kindlasti mitte intelligentseid elavaid olevusi. Granaat auku,“ seletasin, „kui läheb kõige halve-mini, see tapab nad kõik.“

Juhtumuste tugev ärritus oli kahtlemata halvasti mõjunud mu meelevõimele. Mäletan toda einet haruldase elavusega isegi nüüd. Mu armsa naise kena, rahutu nägu, vaadeldes mind roosa lambivarju alt, valge laudlina hõbe- ja klaasnõudega — noil päevil isegi filosoofilised kirjanikud

võisid lubada endile väikest uhkust — karmesiin-purpurne vein mu klaasis, on fotograafiliselt selged. Selle lõpul istusin ma sigaretiga, purustades pähkleid, kahetsedes Ogilvy järelemõtlematust ja laites marslaste lühinägelist hirmu.

Nii võis mõni soliidne dodo Mauritiuse saaril mängida härrat oma pesas ja arutada halastamatute meremeeste-salga tulekut, otsivaid loomatoitu. „Nokime nad surnuks homme, mu armas.“

Ma ei teadnud seda, kuid too oli viimane haritud eine enne paljusid haruldasi ja koledaid päevi.

VIII. REEDINE ÖÖ.

Haruldasim mu mõistusele kõigist vöörastavaist imelisist asjust, mis juhtusid tol reedel, oli meie sotsiaalse korra igapäevaste kommete sobimatus sündmuste seeria algusega, mis pidid lükkama selle sotsiaalse korra pää pääle. Kui reedisel ööl oleksite võtnud sirkli ja tõmmanud ringi viiemililise raadiusega ümber Wokingi liivaaukude, kahtlen, kas oleksite leidnud ühtki inimest väljaspool seda, välja arvatud mõni Stent või kolm-neli jalgratturit, või Londoni inimesed, kes lamasid surnuna karjamaal, sugulast, kelle meelerahu või kombed oleksid üldse olnud mõjutatud uustulnukuist. Paljud inimesed muidugi olid kuulnud silindrist ja rääkisid temast oma puhkeajal, kuid kindlasti ei teinud ta seda kõmu, mida oleks teinud ultimaatum Saksamaale.

Londonis tol öhtul vaese Hendersoni telegrammi, kirjeldavat kuuli järk-järgulist lahtikruvimist, arvati ajalehe pardiks, ning ta öhtuleht, pääle

telegraafimist tõestamise saamiseks temalt ja mitte saades vastust — mees oli tapetud — otsustas mitte trükkida eriväljaannet.

Isegi viie-miililise ringi sees oli inimeste suurem enamus loid. Olen juba kirjeldanud meeste ja naiste olekut, kellega kõnelesin. Kogu piirkonnas inimesed lõunatasid ja sõid õhtust; töölised harisid aeda pääle päevatööd, lapsi saadeti voodisse, noored jalutasid tänavail armatsedes, õpilased istusid raamatute taga.

Võib-olla oli küla tänavail suurem sumin, uus ja valitsev kõneaine kõrtses, ning siin ja säääl käskjalg või hiliste juhtumiste päältnägija tekitasid rahu-tuse, kisamise ja edas-tagasi jooksmise pöörise, kuid enamale osale jätkus töötamise, söömise, joomise, magamise päevane harjumus nagu lugematuil aastail — nagu poleks mingit planeet Marssi olemaski taevas. Isegi Wokingi jaamas, Horsellis ja Chobhamis oli sama asi.

Wokingi teede-sõlmes hilise tunni rongid peatusid ja läksid, teised manööverdasid kõrvalrööpail, reisijad astusid maha, ootasid, ning iga asi arenes harilikuimal teel. Poiss linnast, kisendades Smithi monopoli juures, müüs ajalehti pääl-lõunaste uudistega. Kaupadeveo kolin ja tõuge, vedurite terav vile teedesõlmelt segunesid ta hüüetega: „Inimesed Marsilt!“ Erutatud inimesed tulid jaama usumatute uudistega pääle kella üheksat ning ei tekitanud rohkem segadust kui joodikud võisid tekitada. Inimesed, müristades Londoni poole, vaatasid pimedusse vaguni aknaist ja nägid ainult harvu lõkendavaid, kaduvaid sädemeid tõusmas Horselli sihis, suitsu, punast tulelõoma, peenikest loori suunduvat vastu tähti ning mõtlesid,

et pole juhtunud midagi tõsisemat kui kanarbiku põlemine. See oli alles ümber karjamaa nurga, kus mingi hävitus oli märgatav. Pooltosinat suvilaid põles Wokingi serval. Kõigi kolme küla majade karjamaapoolseis aknais oli tuli ning inimesed säääl olid ülal koiduni.

Uudishimuline hulk püsis kärsitult, inimeste tules ja minnes, kuid hulga jäädes, mõlemal Chobhami ja Horselli sillal. Üks või kaks seiklejat hinge, see selgus pärastpoole, läksid pimedusse ja roomasid kaunis lähedale marslasile; kuid nad ei pöördunud kunagi tagasi, sest aeg-ajalt valgusejuga, nagu sõjalaeva helgiviskaja kiir, riivas karjamaad ning palav-kiir oli valmis järgima. Välja arvatud see, suur karjamaa pind oli vaikne ja laastatud ning söestunud laibad lamasid temal kogu öö tähtede all ja kogu järgmine päev. Vasardamise kära augu poolt kuulsid paljud inimesed.

Nii on teile selge asjade olukord reedisel ööl. Keskuseks, tungides meie vana planeedi Maa nahasse mürgitatud noolena, oli silinder. Kuid mürgitus oli vaevalt algamas veel. Ta ümber oli vaikse karjamaa lapp, suitsemas kohati, ja väheste tumedate ebamääraste tumedate esemetega, lamavaid kõveraiks käändunud asendeis siin ja säääl. Siin ja säääl oli põlev põõsas või puu. Kaugemal oli erutuse veer ning kaugemale kui too veer polnud põletik veel siitsaadik hiilinud. Maailma ülejäänud osas voogas eluvool ikka nagu ta oli vooganud enne muistseil aastail. Sõja palavik, mis varssi pidi takistama verejooksu, nürutama närve ja hävitama pääaju, oli alles arenemisel.

Kogu öö läbi marslased vasardasid ja liigutasid, unetud, väsimatud, tööl oma masinate kallal,

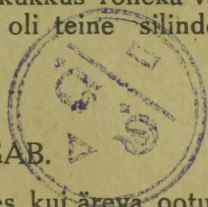
mida nad seadsid korda, ning ikka ja jälle rohekasvalge suitsusammas pöörles vastu tähistaevast.

Üle üheteistkümne tuli sõdurite kompanii läbi Horselli ja harunes üle karjamaa veere, et moodustada piiramisliini. Hiljem marssis teine kompanii läbi Chobhami, et hargneda karjamaa põhjaküljel. Mitmed ohvitserid Inkermani kasarmuist olid olnud karjamaal vara päeval, ja üht, major Edenit, teatati puuduvat. Rügemendi ülem tuli Chobhami sillale ja küsitles hulka keskööl. Sõjavälised võimud olid kindlasti valvel asja tõsiduse tõttu. Üle üheteistkümne järgmise hommiku ajalehed võisid teatada, et husaaride eskadron, kaks, maxim-suurtükki ja üle neljasaja Cardigani rügemendi mehi läksid Aldershotist.

Mõned sekundid üle kaheteistkümne nägi hulk Chertsey maanteel Wokingis tähte langemas taevast männimetsasse loodes. Ta kukkus roheka valgusega, nagu välk suvel. See oli teine silinder.

IX.

VÕITLUS ALGAB.

Laupäev elab mu mälestuses kui äreva ootuse päev. See oli ka roidumuse päev, palav ja lämmatav, kiire kõikuva baromeetriga, nagu mulle räägiti. Magasin vaid veidi, kuigi mu naine oli õnnelikum magamises, ja tõusin varakult. Läksin oma aeda enne einet ja seisin kuulatades, kuid karjamaa sihis ei liikunud midagi päale lookese.

Piimamees tuli nagu harilikult. Kuulsin ta vankri mürinat ja läksin külgväravale, et küsida viimaseid uudisi. Ta jutustas mulle, et öö kestes

marslased on piiratud väeosast ja et oodatakse suurtükke. Siis kuulsin rongi sõitmas Wokingi sihis koduse vaigistava tooniga.

„Neid ei tapeta,“ ütles piimamees, „kui seda on võimalik vältida.“

Nägin oma naabrit aeda harimas, vestsin temaga tükk aega ja läksin siis einetama. Mu naaber oli arvamisel, et maaväelased suudavad vangistada või hävitada marslased päeva jooksul.

„Sellest on kahju, et nad teevad endid nii ligipääsmatuks,“ rääkis ta. „Oleks olnud huvitav teada saada, kuidas nad elavad teisel planeedil, võiksime õppida pisut.“

Ta tuli põõsasaiale ja ulatas peotäie maasikaid, sest ta aiapidamine oli niisama suuremeelne kui hoogus. Samal ajal jutustas ta mulle männimet-sade põlemisest Byfleeti golfiplatside juures.

„Nad räägivad,“ ütles ta, „et teine neist neetud asjust on kukkunud sinna — number kaks. Kuid ühest aitab, kindlasti. See pööbel maksab kindlustusseltsele kena summa raha, enne kui kõik lahendub.“ Ta naeris suurima hääsüdamliku näoga, kui ütles seda. „Metsad,“ ütles ta, „põlevad ikka veel,“ ning näitas mulle suitsu udu. „Nad on tulised hulgaks ajaks männinõelte ja paksu turbamaapõhja tõttu,“ sõnas ta ja hakkas siis kahetsema „vaest Ogilvyt“.

Päale lõunat, töötamise asemel, otsustasin minna alla karjamaa poole. Raudteesilla all leidsin sõdurite-salga — sapöörid, arvan, mehed väikesis ümmargusis mütses, määrdunud jakid lahti nõobistatud, näidates nende siniseid särke, tumedais pükses ja saapais sääremarjuni. Nad seletasid mulle, et kedagi ei lubata üle kanali, ning

vaadates maanteed pidi silla sihis nägin üht Cardigani mehist seisvat sääl vahil. Jutlesin nende sõduritega tükk aega; jutustasin neile enda vaadetest marslasile endisel õhtul. Ükski neist polnud näinud marslasi, ning neil oli vaid ebamääraseid kujutlusi neist, nii et nad kiusasid mind küsimisiga. Nad ütlesid, et ei tea, kes on hääks kiitnud väeosade liikumisi; nende mõtte oli, et kaardiväe ratsarügemendis oli tõusnud vaidlus. Harilik sapöör on enamjagu paremini haritud kui tavaline sõdur ja nad arutasid võimaliku võitluse imelikke olukordi teatud teravmeelsusega. Kirjeldasin neile palav-kiirt ja nad hakkasid vaidlema omavahel.

„Roomata katte all ja rünnata neid, ütlen mina,“ ütles üks.

„Käi pörgu!“ sõnas teine. „Mis on kate selle palava vastu? Paneb sind praadima! Mida peame tegema — on saada lähemale, kuivõrt maapind lubab meile, ja siis tungida kraavis.“

„Sohu su kraavid! Sa alati tahad kraave; oleksid pidanud sündima kodujänesena, Snippy.“

„Pole neil mingit kaela siis?“ küsis kolmas äkki — väike vagune tume mees, suitsetades piipu.

Kordasin oma kirjeldust.

„Kaheksajalgsed,“ ütles ta, „nad on, milleks neid nimetan. Räägime inimeste kalurite üle — kalaga võitlejad, see on praegune aeg!“

„Pole mingi kuritöö surmata peletised nagu need,“ ütles esimene kõneleja.

„Miks mitte lihtsalt pommitada pagana asju ja lõpetada nendega?“ ütles väike tume mees. „Ei tea ju, mida nad võivad teha.“

„Kus on su pommid?“ sõnas esimene kõneleja.

„Pole aega. Teha rünnak ja teha see kohe, on minu arvamine.“

Nii nad arutasid seda. Pääle veidi aega lahkusin neist ja läksin raudteejaama, et saada mõningaid hommiklehti nii palju kui võis.

Kuid ei taha tüüdata lugejat tolle pika hommiku ja pikema päälelõuna kirjeldamisega. Mul ei õnnestunud heita pilku karjamaale, sest isegi Horselli ja Chobhami kirikutornid olid sõjaväeliste võimude käes. Sõdurid, keda kõnetasin, ei teadnud midagi; ohvitserid olid saladuslikud ja tegevuses. Leidsin inimesi linnas uuesti kaunis kindlatena sõjaväe ligiduses, ning kuulsin esimest korda Marshallilt, tubakakaupmehelt, et ta poeg on surnute seas karjamaal. Sõdurid olid annud käsu inimesile Horselli eeslinnus edasi, sulgeda oma majad ja lahkuda neist.

Jõudsin lõunaotele pääle kaht, väga väsinud, sest nagu mainisin, päev oli äärmiselt palav ja vaikne, ja soovides ennast värskendada, läksin päälelõunal külma vanni. Üle poole viie läksin raudteejaama, et saada õhtulehte, sest hommiklehed sisaldasid vaid väga ebatäpset Stent'i, Hendersoni, Ogilvy ja teiste surmamise kirjeldust. Kuid selles oli vähe, mida ma ei teadnud. Marslased ei näidanud endist tolligi. Nad näisid olevat ametis oma augus, ning oli kuulda vasardamise kolinat ja näha üsna vältavat suitsujoont. Kahtlematult valmistusid nad võitluseks. „Uued katsed olid tehtud signaalimiseks, kuid tagajärjeta,“ oli ajalehtede stereotüüpne teade. Sapöör jutustas mulle, et see oli tehtud mehelt kraavis lipuga pikal vaial. Marslased panid seda avaldust samapalju tähele kui meie lehma ammumist.

Pean möönma, et kogu selle sõjaväe, kogu selle ettevalmistuse nägemine erutas mind suuresti. Mu kujutlusvõime muutus sõjakaks ja hävitas sissetungijad tosinal üllataval viisil; midagi mu koolipoisiunistusist lahingust ja kangelaslikkusest tuli tagasi. See näis vaevalt õiglase võitlusena mulle tollal. Nad näisid väga abituna selles oma augus.

Kella kolme paiku algas suurtükikõmin mõõdetud vahemikkude järel Chertsey või Addlestone'i poolt. Sain teada, et pommitati suitsevat männimetsa, millesse oli langenud teine silinder, lootuses hävitada see ese enne, kui ta avanes. See oli alles üle viie, kui jõudis välja-suurtükk Chobhamisse tegevuseks esimese marslaste-kogu vastu.

Kella kuue ümber õhtul, kui istusin oma naisega tee juures suvimajas, rääkides elavalt lahingust, mis ähvardas meid, kuulsin sumbutatud plahvatust ja silmapilk pääle seda hoogsat tulistamist. Varssi selle järel järgnes vägev mürisev raks, kaunis lähedal meile, mis vapustas maapinda, ja joostes välja murule nägin puude tippe Homikumaa Kolleegiumi kohal pahvatavat suitsusse ja punasesse tulle ning väikese kiriku torni ta kõrval muutuvat varemeiks. Mošee torn oli kadunud ja kolleegiumi enda katusehari paistis, nagu oleks sajatonnine suurtükk ta kallal olnud ametis. Üks meie korstnaist põrus lõhki, nagu oleks kuul tabanud teda, kukkus ja ta tükid tulid klirisedes katusekivil ning moodustasid purustatud punaste jäänuste hunniku lille-peenral mu töötoa akna all.

Mina ja mu naine seisime jahmununa. Siis sain aru, et Maybury kõrgustiku hari peab olema marslaste palav-kiire mõjukonnas, eriti nüüd, kus kolleegium oli pühitud teelt.

Selle pääle kahmasin naise käe ja vedasin ta tseremooniata välja maanteele. Siis kandsin välja teenija, seletades talle, et lähen ise üles kasti järele, mille järele ta kisas.

„Meil pole võimalik siin viibida,“ ütlesin; ja kui rääkisin, tulistamine algas karjamaal silmapilguks uuesti.

„Kuid kuhu peame minema?“ sõnas mu naine hirmunult.

Mõtlesin, kohkunud. Siis tulid mulle meelde ta sugulased Leatherheadis.

„Leatherhead!“ karjusin üle järsu lärmi.

Ta vaatas eemale minust kõrgustikust alla. Inimesed jooksid imestatuna oma majust.

„Kuidas saame Leatherheadisse?“ küsis ta.

Kõrgustikult nägin husaaride trobikonda ratsutamas raudteesilla all; kolm kihutasid läbi Hommikumaa Kolleegiumi avatud väravate, kaks teist astusid hobuseilt maha ja hakkasid jooksma majast majja. Päike, paistes läbi suitsu, mis tõusis puude tipelt, näis veri-punasena ja viskas ümbrusele kodunematut kollakas-valget valgust.

„Oota siin,“ ütlesin, „sa oled siin kindel;“ ja jooksin kohe „Tähnilise Koera“ poole, sest teadsin, et kõrtsmikul on hobune ja jahivanker. Jooksin, sest tajusin, et silmapilgu järel hakkab igaüks sel kõrgustikuküljel liikuma. Leidsin tema ta kõrtsis üsna teadmatuna, mis areneb ta maja taga. Üks mees seisis seljaga minu poole, rääkides temaga.

„Pean saama naela,“ rääkis kõrtsmik, „ja ma ei võta endale ta viimise.“

„Annan teile kaks,“ ütlesin üle võõra õla.

„Mis eest?“

„Ja toon ta teile keskööks tagasi,“ lisasin juurde.

„Jumaluke!“ sõnas kõrtsmik, „mis segadus see on? Müün sea. Kaks naela ja te toote ta tagasi? Mis on juhtunud siis?“

Seletasin kärvesti, et pean maha jätma oma kodu, ja nii varustasin ennast jahivankriga. Tollal mulle ei näinud peaaegu sugugi nii hädaline, et kõrtsmik peab maha jätma oma kodu. Hoolitsetsin, et sain vankri kohe, ajasin ta maanteed pidi alla, ja jättes ta oma naise ja teenija hoolde, tormasin majja ning pakkisin veidi väärtasju, lauahõbeda, ja nii edasi. Pöökpuid allpool maja põlesid, kui toimetasin seda, ja lattaiad maanteelt üles särased punaselt. Kui olin sedaviisi ametis, üks hobuseilt maha astunud husaarest tuli joostes lähemale. Ta käis majast majja, hoiatades inimesi, et need lahkuksid. Ta oli edasi minemas, kui tuln eesuksest välja, vedades oma varandust mis seotud laudlinasse. Karjusin talle:

„Mis uudist?“

Ta pöördus, vaatles juhmilt, röökis midagi „ronivad välja asjas nagu vaagnakate“ taolist ja jooksis edasi majavärvavale tipul. Musta suitsu akiline keeris, liikudes üle maantee, varjas teda silmapilguks. Jooksin naabri ukse juurde ja koputasin, et tõenduda, mida juba teadsin, et ta naine on läinud Londoni temaga ja on lukustanud oma maja. Läksin uuesti sisse oma lubaduse pärast, tuua teenija kast, lohistasin selle välja, viskasin ta kõrvale jahivankri tagaküljele ja püüdsin siis ohjad kinni ning hüppasin kutsari istmesse oma naise kõrvale. Järgmisel silmapilgul olime väljapool suitsu ja kära ning veeremas Maybury kõrgustiku vastasnõlval Vana-Wokingi poole.

Eespool oli rahuline päikeseline maastik, nisupõld maantee mõlemal küljel, ja Maybury trahter oma liikuva sildiga. Nägin arsti vankrit enda ees. Kõrgustiku jalal pöörasin pääd, et vaadata künka-külge, mida jätsime maha. Musta suitsu paksud pilved tuleniitidega tõusmas vaiksesse õhku ja viskamas tumedaid varje rohelisile puutipele idas. Suits laiendus juba kaugele itta ja läände—Byfleeti männimetsini ida pool ja Wokingini lääne pool. Maantee oli täpitatud inimestega, jooksvaid meie sihis. Ja praegu väga nõrgasti, kuid väga selgesti läbi palava vaikse õhu võis kuulda suurtükkide kärgatusi, mis olid alles vaikinud, ja püsside vahetpidavaid raksatusi. Arvatavasti olid marslased põletamas iga asja nende palav-kiire mõju-konnas.

Ma pole kogenud kutsar, ning pidin silmapilkselt pöörma oma tähelepanu hobusele. Kui vaatasin uuesti tagasi, teine kõrgmik varjas musta suitsu. Lõin hobust piitsaga ja lasksin tal vabalt minna, kuni Woking ja Send olid meie ja tolle hirmutava segaduse vahel. Sain kätte ja möödusin arstist Wokingi ja Sendi vahel.

X.

TORMIS.

Leatherhead on umbes kaksteist miili Maybury kõrgustikust. Heina lõhn oli õhus lihavate niitude tõttu Pyrfordi taga ning põõsasaiad teisel küljel olid kenad ja ehitud kibuvitsaõite rohkusega. Raske tulistamine, mis oli katkenud, kui veeresime Maybury kõrgmikust alla, lõppes niisama järsku

nagu algas, lastes õhtul olla maheda ja rahulise. Jõudsime Leatherheadi õnnetuseta kella üheksa paiku, ning hobusel oli tund aega puhkamiseks, kuna sõin õhtust oma tädipoegadega, ja usaldas in oma naise nende hoolele.

Mu naine oli imelikult vaikne kogu sõidul ja näis olevat rõhutatud kurjade aimdustega. Rääkis in temaga vaigistavalt, näidates, et marslased on täiesti seotud auguga raskuse tõttu ja võivad äärmiselt ronida vaid vähe temast, kuid ta vastas ainult ühesilbilisis sõnus. Poleks olnud mu lubadust trahtripidajale, ta oleks, mõtlen, sundinud mind viibima Leatherheadis tol ööl. Oleks see nii olnud! Ta nägu, mäletan, oli väga valge, kui lahkusime.

Mis puutub minusse, siis olin palavlikuselt erutatud kogu päev. Midagi sõjapalaviku sarnast, mis juhuslikult tungib kogu haritud ühiskonda, oli sattunud mu verre, ning enda südames ma polnudki nii väga kurb, et pidin pöörduma Mayburysse tol ööl. Olin isegi kartuses, et viimane paugutamine, mida olin kuulnud, võis tähendada meie Marsilt pääletungijate hävi. Võin parimini väljendada oma meele olukorda ütlemisega, et soovisin olla surma lähedal.

See oli ligi üheteistkümne, kui algasin tagasi pöördu. Öö oli ootamatult pime; mulle, tulles välja sugulaste maja valgustatud vahekojast, näis ta tõesti mustana, ning ta oli niisama palav ja lämmatav nagu päeval. Pää kohal tormasid nobedalt pilved, ehk küll hingeõhkki ei liigutanud puid meie kohal. Mu sugulaste mees pani põlema mõlemad laternad. Õnneks tunnen maanteed hästi. Mu naine seisis sissekäigu valguses ja vaatles mind,

kuni hüppasin jahivankrisse. Siis järsku pöördus ta ja läks sisse, jättes mu sugulasi soovima mulle hääd õnne.

Olin esiti veidi masendatud oma naise hirmu külgehakuga, kuid üsna varssi mu mõtted pöördusid marslasile tagasi. Sellal olin täiesti „tume“ võitluse tagajärje kohta õhtul. Ma ei teadnud isegi põhjusi, mis olid viinud kokkupõrkeni. Kui tulin läbi Ockhami (sest see oli tee, millel pöördusin, ja mitte läbi Sendi ja Vana-Wokingi), nägin läänisel horisondil veri-punast sära, mis, kui jõudsin lähemale, roomas aeglaselt taeva poole. Läheneva kõue tormavad pilved segunesid sääl musta ja punase suitsumassiga.

Ripley tänav oli maha jäetud, ning, välja arvatud paar valgustatud akent, küla ei näidanud elumärki; kuid pääsin vaevaga õnnetusest maantee nurgal Pырfordisse, kus inimeste-sõlm seisis selgadega minule. Nad ei öelnud midagi, kui möödusin. Ma ei tea, mida nad teadsid asjust, sündivaid kõrgmiku taga, ega teadnud ma, kas vaikselt majus, milliseist möödusin, magatakse muretult või on nad maha jäetud ja tühjad, või rahutud ja vaatlemas ööhirmusse.

Ripleyst kuni tulin läbi Pырfordi, olin ma Wey orus ning punane sära oli varjatud minu eest. Kui tõusin väikesele künkale üles Pырfordi kiriku taga, tuli sära uuesti nägemispiirkonda, ning puud mu üle värisesid esimese tormi tundemärgiga, mis oli lähedal. Siis kuulsin kesköist helinat Pырfordi kirikust minu taga, ja siis tuli Maybury kõrgustiku siluett oma puu-tippudega ja katustega mustana ja teravana vastu punast.

Just kui märkasid seda, roheline hiilgus valgus-

tas maanteed minu ümber ja näitas kauget metsa Addlestone'i sihis. Tundsin tõmmet ohjel. Nägin, et tormavaid pilvi läbistas nagu roheline tule joon, valgustades äkitselt nende hävitust ja kukkudes põllusse minust pahemale. See oli kolmas langev täht!

Pisut hiljemalt pääle ta ilmumist ja pimestavalt lillana vastandiks tantsis esimene pikse-ilmavälg ja müristamine plahvatas nagu rakett päe kohal. Hobune haaras suuraudu hammastega ja tormas.

Keskmine kallakus alaneb Maybury kõrgmiku jalale, ning seda pidi me tärisesime. Kord oli välgatus alanud, siis jätkus ta kiiremas välgude järjestikus kui kunagi olen näinud. Pikselöögid, tallates teineteise kanda ja imelise rigiseva saattega kõlasid ennem nagu hiiglasuure elektermasina töötamine kui hariliku plahvatuse vastukõlana. Lõkendav valgus pimestas ja segas, ning peenike rahe lõi tormiselt mulle näkku, kui ajasin mäenõlvast alla.

Esiti vaatlesin vaid maanteed enda ees, kuid siis mu tähelepanu oli kütkestatud millestki, mis liikus kiiresti Maybury kõrgmiku vastasnõlvakul. Esiti arvasin selle maja märjaks katuseks, kuid järgnev välg näitas teda nobedas veerevas liikumises. See oli pilkav nägemus — momendiks täieline pimedus ja siis välgatus nagu päeva-valgus, vaestemaja punased kogud kõrgustiku harja lähedal, mändide rohelised tipud ja küsitav ese tulid nähtavale selgena ja teravana ning valgustatuna.

Ning seda asja ma nägin! Kuidas võiksin kirjeldada teda? Koletislik kolmjalg, kõrgem kui mõned majad, sammudes üle noorte mändide ja

lüües neid pihuks oma kiirel jooksul; jalutav masin läikivast metallist, sammudes nüüd läbi nõmme, liikmelised trossid terasest ripendades temalt ja ta käigu pärisev lärm segunedes kõue käraga. Välgatus, ja ta paistis selgesti välja, astudes üle ühe teeraja kahe jalaga õhus, et kaduda ja ilmuda uuesti peaaegu jalamaid päale ta nägemist järgmisel välgatusel sada jardi lähemal. Võite ette kujutada lüpsmispinki visklevat ja tugevasti veerevat maapinnal? See oli mulje, mida nood silmapilksed välgatused võimaldasid. Kuid lüpsmisingi asemel kujutlege suurt mehaanilist keha kolmejalgsel alusel.

Siis äkki painutati mändide-metsa puud minu ees nagu habras kõrkjas painutatakse mehest, kes tungib neist läbi; nad napsati välja ja pillati uperkuuti, ning teine suur kolmjalg ilmus, tormates, nagu näis, tormiliselt minu poole. Ja ma kihutasin ägedalt, et mitte põrgata temaga! Teise peletise nägemisel mu närvid ütlesid täiesti üles. Mitte peatudes, et vaadata uuesti, pöörsin hobuse pää järsult paremale ja teisel silmapilgul jahivanker lendas üle hobuse; aisad purunesid kärakalt ning lendasin kõrvale ja langesin raskelt madala vee loiku.

Roomasin välja peaaegu silmapilkselt ja küürutasin, jalad veel vees, kibuvitsa põõsa all. Hobune lamas liikumata (ta kael oli murtud, vaene elajas) ja valgü leegitsemisel nägin ümberlükatud jahivankri musta kogu ja ratta siluetti veel tasa keerlemas. Teisel momendil kolossaalne mehhanism möödus minust ja sammus üles nõlvakust Pyrfordi sihis.

Nähtuna lähemalt oli asi kirjeldamatult imelik, sest ta polnud üksnes tundetu masin, tormates

oma teel. Masin ta oli ometi kõliseva metallilise käiguga ja pikkade painduvate läikivate katsesarvedega (üks neist haaras noore männi), õõtsuvaid ja rõgisevaid ta imeliku keha ümber. Ta valis oma teed, kui ta sammus edasi, ja vask-kate, mis oli ülal, liikudes edasi ja tagasi, meelistas möödapääsmatult pään, vaatavat selle all. Pää keha taga oli suur asi valgest metallist nagu hiigla kalurikorv, ning roheline suitsu joad pritsisid lülide jätkukohist, kui peletis ruttas minust mööda. Ning silmapilguga oli ta läinud.

Nii palju nägin siis, kõik ebamääraselt pikse lõkenduses, pimestavas tugevas valguses ja tiheidais mustis varjes.

Kui ta möödus, ta algas hõiskavat, kurdiks tegevat hulgumist, mis lämmatas kõne, „Aluu! Aluu!“ ja järgmisel minutil oli ta oma kaaslasega, ning pool miili eemal, peatumas millegi üle põllul. Ma ei kahtle, et see asi põllul oli kolmas kümnest silindrist, mis nad lasksid meile Marsilt.

Mõneks minutiks lamasin säälvihmas ja pimeduses, vaadeldes, vahetpidava valgusega, neid koletislikke olevusi metallist, liikuvaid ringi kauguses üle põõsasaedade. Peenike rahe algas, ning kui ta tuli ja kadus, nende kujud muutusid uduks ja siis välgatasid selguses uuesti.

Olin ligunenud rahega ülalt ja loiguveega alt. Möödus mõni aeg, enne kui mu paljas imestus oleks lasknud mind kaldale kuivemale kohale või mõelda kogu mu lähedasele hädaohule.

Mitte kaugel minust oli väike ühetoaline asuniku-onn, ümbritsetud kartulimaa lapiga. Jõudsin lõppeks vaevaga jalule ja roomates ja kasutades iga katet, tegin jooksu selleni. Kloppisin uksele,

kuid ei saanud kuulda inimesi (kui säääl oli mõni inimene sees), ning pääle piskut aega jätsin järele ja pruukides kraavi suuremal jaol teest jõudsir roomamisega, polles tähele pandud noist koletislikest masinaist, männimetsa Maybury vastas.

Selle katte all tungisin edasi, märg ja värisedes, oma maja sihis. Käisin puude vahel, katsudes leida jalgteed. Oli täiesti väga pime metsas, sest pikne oli muutunud haruldaseks, ja rahe, mis valgus alla jõena, langes sambais läbi pragude rammusas lehestikus.

Kui oleksin täiesti taibanud kõikide asjade tähendust, mida olin näinud, oleksin silmapilkselt läinud teele ringi läbi Byfleeti Street-Chobhamisse ja nii saanud tagasi, et ühineda oma naisega Leatherheadis. Kuid tol ööl asjade võõrastavus mu ümber ja mu füüsiline armetus takistasid mind, sest olin muljutud, väsinud, märg nahani, kurdiks tehtud ja pimestatud tormist.

Mul oli ebamäärane mõte minna oma majja, ning see oli ainus soov, mis mul oli. Vaarusin läbi puude, kukkusin kraavi ja purustasin oma põlved plangi vastu, ja lõppeks ujusin välja tänavale, mis läks alla Sõja-Kolleegiumist. Ütlen — ujusin välja, sest tormi vesi vedas liiva kõrgmikust alla mudase mäejõena. Pimeduses tõukus üks mees mu vastu ja pani mind taaruma.

Hirmukarjatusega kargas ta kõrvale ja tormas edasi enne, kui suutsin koguda küllaldaselt mõistust, et rääkida temaga. Nii tugev oli maru rõhk just sel korral, et mul oli raskeim ülesanne võita teed kõrgmikule. Läksin aia juurde pahemal ja töötasin edasi ta lattide abil.

Tipu lähedal komistasin millegi pehme üle ja

pikse välgatusel nägin jalgade vahel musta kalevi-kuhja ja saabaste-paari. Enne kui sain selgemini eritada, kuidas mees lamas, valguse lõkendus oli möödunud. Seisin ta üle, oodates järgmist välgatust. Kui see tuli, nägin, et lamaja oli tugev mees, odavalt, kuid mitte viletsalt riidetatud; ta pää oli painutatud keha alla ja ta lamas kokkutõmbununa lähedal aiale, nagu oleks ta tugevalt lennanud selle vastu.

Võitu saades tülgastusest, mis loomulik sellele, kes pole kunagi enne puudutanud laipa, kumardasin ja pöörasin ta ümber, et katsuda ta südant. Ta oli surnud. Arvatavasti oli ta kael murtud. Pikne välgatas kolmandat korda ning ta nägu paistis mulle. Kargasin jalule. See oli „Tähnilise Koera“ kõrtsmik, kelle veoriista olin võtnud.

Astusin ettevaatlikult temast üle ja kihutasin üles kõrgustikust. Läksin politsei-jaoskonnast ja Sõja-Kolleegiumist mööda oma maja sihis. Midagi ei põlenud kõrgmiku nõlval, kuigi karjamaal oli näha punast sära ja punaka suitsu keerlevat segadust võitlemas leotava rahega. Nii kaugele, kui võisin näha välgatusiga, olid majad mu ümber enamalt puutumatud. Sõja-Kolleegiumi juures lamas must hunnik maanteel.

All maanteel Maybury silla sihis kuuldusid hääled ja sammud, kuid mul polnud mehisust hüüda või minna nende juurde. Lasksin enda uksevõtmega sisse, panin kinni, lukustasin ja riivisin ukse, vaarusin trepi alusele ja istusin maha. Mu ettekujutus oli täis noist sammuvaist metallilist peletisist ning laibast, purustatud aia vastu.

Küürutasin trepi alusel seljaga seinale, värisedes tugevasti.

XI. AKNAL.

Olen juba öelnud, et mu meelerahutuse tormel on iselaad väsitada iseennast. Pääle piskut aega märkasin, et olen külmanud ja märg ning vähese veelombiga enda ümber trepipõrandal. Seisin üles peaaegu mehaaniliselt, läksin söögituppa ja jõin pisut whiskyt ja siis liikusin, et vahetada oma riideid.

Pääle seda, kui olin teinud seda, läksin üles oma töötuppa, kuid miks tegin nii, ei tea. Mu töötoa aknast võib vaadata üle puude ja raudtee Horselli karjamaa poole. Meie ärasõidu kiiruses oli see aken jäetud lahti. Vahekoda oli pime, ja vastandiks pildile, mida aknaraam piiras, näis see ruumi osa läbitungimatu pimedusena. Peatusin veidi uksele.

Äike oli möödunud. Hommikumaa Kolleegiumi tornid ja männid ta ümber olid läinud, ja väga kaugel eemal, valgustatud elava punase säraga, oli nähtav karjamaa liivaukude ümber. Läbi valguse liikusid suured mustad kujud, veidrad ja võõrastavad, usinalt edasi ja tagasi.

Näis tõesti, nagu oleks kogu maa selles sihis tules — lai kõrgustiku-külg kaetud leegikeeltega, õõtsuvaid ja kõikuvaid sureva tormi tuules ja viskavaid punast peegeldust aetud pilveile ülal. Aegajalt suitsu-udu mõnest lähemast tulikahjust suundus üle akna ja varjas marslaste kujud. Ma ei võinud näha, mida nad tegid, ega nende selget kuju, ega ära tunda musti asju, mille kallal talitasid. Ei võinud ka näha lähemat tuld, kuigi ta peegeldus tantsis töötoa seinal ja lael. Terav, vaigune põletiselõhn oli õhus.

Sulgesin käratult ukse ja hiilisin akna poole. Kui tegin nii, väljavaade laienes, kuni, ühel käel, ta ulatus majuni Wokingi jaama ümber ja teisel — Byfleeti söestunud ja mustunud männimetsini. Oli valgus all kõrgmikut raudtee juures kaare lähedal, ning mitmed majust pikuti Maybury maanteed ja tänavaid jaama lähedal olid lõõmavad varemed. Valgus raudteel kimbutas mind esiti; oli must hunnik ja elav sära ja paremal sellest kollaste nelinurkade rida. Siis märkasin, et see oli purunenud rong, eelosa pihuks löödud ja tules, tagumised vagunid veel rööpail.

Nende kolme valguse pääkeskuse vahel, majad, rong ja põlev maa Chobhami sihis, sirutusid tumeda maa korratud lapid, käristatud siin ja sääl ähmaselt lõõmava ja suitseva maa vahedega. See tuletas mulle meelde, enam kui midagi muud, töökodasid, nähtuna ööl. Inimesi esiti ma ei võinud eritada ühtki, kuigi otsisin pinevalt nende järgi. Hiljem nägin ma vastu Wokingi jaama valgust mustade kujude kogu, ruttavaid üksteise järgi üle liini.

Ning see oli väike maailm, milles olin elanud julgelt aastaid, see hõõgav kaos! Mis oli sündinud viimasel seitsmel tunnil, ma ikka veel ei teadnud, ega teadnud ma, kuigi olin hakanud mõistatama vahekorda nende mehaaniliste kolosside ja pikaldaste tompude vahel, mida nägin välja ronimas silindrist. Isiklusetu huvi iseäralise tundega pöörsin oma pulditooli akna poole, istusin maha ja vaatasin üksisilmi mustenenud maad ning eriti kolme hiiglasuurt musta asja, mis käisid edas-tagasi säras liivaaukude ümber.

Nad näisid äärmiselt tegevad. Hakkasin küsit-

lema iseennast, mida võiksid nad olla. Ons nad intelligentised mehhanismid? Säärase asja tundsin võimatuna. Või istus marslane igapähe sees, valit-sedes, juhtides, toimides, nagu inimese pääaju istub ja valitseb ta kehas? Hakkasin võrdlema asju inimlike masinatega, küsima iseennast esi-mest korda oma elus, kuidas näiks soomuslaev või aurumasin intelligentsele madalamale loomale.

Torm jättis taeva selgeks ning üle põleva maa suitsu liikus Marsi väike kaduv nööpnõela-pää aeg-laselt läände, kui sõdur tuli mu aeda. Kuulsin nõrka kaabet lattaial ja äratades iseenda tuimusest, mis oli langenud mu üle, vaatasin alla ning nägin teda ähmaselt ronimas üle püstaia. Teise inimi-liku olevuse nägemisel mu kangustus möödus ja kummardusin ägedalt üle akna.

„St!“ ütlesin sosinal.

Ta peatus kaksiti aial kahtluses. Siis tuli ta üle ja risti läbi muruplatsi majanurgale. Ta kum-mardus ja astus pehmelt.

„Kes on sääl?“ küsis ta, samuti sosistades, seistes akna all ja vaadates üles.

„Kuhu te lähete?“ küsisin.

„Jumal teab.“

„Katsute varjata ennast?“

„Seda jah.“

„Tulge majja,“ ütlesin.

Läksin alla, päästsin ukse lahti ja lasksin ta sisse ning lukustasin ukse uuesti. Ma ei võinud näha ta nägu. Ta oli kübarata ja ta kuub polnud nõobistatud.

„Mu Jumal!“ ütles ta, kui lasksin ta sisse.

„Mis on juhtunud?“ küsisin.

„Mis on?“ Pimeduses võisin näha, et ta tegi

ahastuse liigutuse. „Nad hävitasid meid — lihtsalt hävitasid meid,“ kordas ta jälle ja jälle.

Ta järgnes mulle peaaegu mehaaniliselt söögituppa.

„Võtke pisut whisky,“ ütlesin ma, valades kange annuse.

Ta jõi seda. Siis äkki istus ta maha laua ette, langetas pää kätesse ja hakkas nuuksuma ja nutma nagu väike poiss, meeleliigutuse täiuslikuma vihaga, kuna mina, mu enese hilise meelegeite veidra unustusega, seisin ta kõrval imestades.

Möödus hulk aega, enne kui ta võis rahustada oma närve, et vastata mu küsimusile, ja siis ta vastas segaselt ja katkendiliselt. Ta oli ratsutaja suurtükiväes ning sattus tegevusse alles seitsme ümber. Tollal oli tulistamine käimas üle karjamaa, ja räägiti, et marslased olid roomamas aeglaselt nende teise silindri juurde metallkilbi katte all.

Hiljem see kilp vankus üles kolmjalale ja muutus esimeseks võitlusmasinaks, mida olin näinud. Suurtükk, mida sõdur juhtis, oli maha võetud Horselli lähedal selleks, et valitseda liivaauke, ning ta päraletulek oli algatanud tegevuse. Kui suurtükiväelased sõitsid tahapoole, ta hobune astus jänese-auku ja kukkus maha, visates teda kraavisse. Samal momendil plahvatas suurtükk tema taga, sõjamooni lendas õhku, ta ümber oli tuli ja ta leidis enda lamamas söestunud surnud meeste ja surnud hobuste hunniku all.

„Lamasin vaikselt,“ rääkis ta, „kabuhirmus, hobuse eesosa minul. Olime hävitatud. Ja lõhn — armas Jumal! Nagu põlenud lihal! Olin vigastatud seljast hobuse kukkumisega, ning pidin lamama

sääl, kuni tundsin end paremana.“ Just nagu paraadil oli ta olnud minut enne — siis komistus, kärgatus, plahvatus!

„Hävitatud!“ ütles ta.

Ta oli varjus surnud hobuse all hulgaks ajaks, vaadates vargselt üle karjamaa. Cardigani mehed olid katsunud rünnata auku, et olla lihtsalt pühitud olemasolust. Siis oli peletis tõusnud oma jalule ja hakanud rahuliselt jalutama üle karjamaa; edasi ja tagasi, väheste põgenejate vahel, oma pää-sarnase mütsi pöörates ringi täpselt nagu kaetud inimliku olevuse pää. Midagi käe moodi kandis keerulist metallilist tuppe, mille ümber säten-dasid rohelised sädemed ja mille lehtrist tungis välja palav-kiir.

Väheseis minuteis polnud, nii kaugele kui sõdur suutis näha, ühtki elavat asja jäetud karjamaale, ning iga põõsas ja puu tal, mis polnud juba mustunud luustik, põles. Husaarid olid olnud maanteel maapinna kõveruse taga, ning ta ei näinud midagi neist. Ta kuulis maximi raginat tükiks ajaks, ja siis muutus vaikseks. Hiiglane säästis Wokingi jaama ja ta majade kuhja viimse minutini; siis oli silmapilguga palav-kiir sünnitatud ja linn muutus tuliste varemete hunnikuks. Siis kustutas asi palav-kiire ja pöördes selja suurtükimehele hakkas vaterdama eemale suitsevate mändide sihis, mis varjasid teist silindrit. Kui ta tegi nii, teine läikiv hiiglane tõusis august.

Teine peletis järgnes esimesele, ja selle päale hakkas suurtükimees roomama väga ettevaatlikult üle palava kanarbiku tuha Horselli poole. Tal õnnestus jõuda elusana kraavisse pikuti maantee külge ja pääseda Wokingisse. Siis muutus ta lugu

segaseks. Koht oli läbipääsmatu. Näis, et vähesed inimesed olid elus säääl, hirmunud enamalt jaolt, ja palju põlenuid ja haavatuid. Ta oli pöördumas kõrvale tule eest ja varjamas ennast juba põlenud murtud seinä hunnikuis, kui üks marslaste hiiglasist pöördus tagasi. Ta nägi seda üht taga ajavat meest, haaravat ta ühega oma terasisist katsesarvist ja purustavat ta pää männitüve vastu. Lõppeks öö tulekuga suurtükimees tegi jooksu ja sai üle raudteevalli.

Sestsaadik ta hiilis edasi Maybury sihis, lootuses pääseda hädaohust Londoni pool. Inimesed varjasid ennast kraaves ja keldreis ja paljud ellujäänuist liikusid Wokingi küla ja Sendi poole. Ta kannatas janu käes, kuni leidis ühe veetorudest raudteesilla juures purustatuna ja vee vulisedes nagu allikast üle maantee.

See oli lugu, mille kuulsin talt tükk-tükilt. Ta muutus rahulisemaks, jutustades mulle ja kat-sudes panna mind nägema asju, mida oli näinud. Ta polnud söönud raasukestki keskpäevast saadik, ütles ta mulle varakult oma jutustuses, ning leidsin pisut lambaliha ja leiba toidukambris ja tõin selle tuppä. Ma ei pannud põlema lampi, sest kartstime paeluda marslasi, ning ikka ja jälle puudutasid meie käed leival või lihal. Kui ta jutustas, asjad meie ümber tulid süngelt pimedusest ja tallatud põõsad ja purustatud roosipõõsad muutusid selgemaks. Näis, et inimeste või loomade parv oli tormanud üle muruplatsi. Hakkasin nägema ta nägu, mustunud ja metsik, nagu oli kahtlemata minugi.

Kui olime lõpetanud söömise, läksime tasaselt üles mu töötuppä ja ma vaatasin uuesti avatud

aknast välja. Ühe ööga oli org muutunud tuharuks. Tuli oli kahanemas. Kus olid olnud leegid, sääl olid nüüd suitsupaelad; kuid arutud purustatud ja laastatud majade-varemed ja põlenud ja mustunud puud, mida öö oli varjanud, seisid nüüd paljana ja koledana kalgi koidu valguses. Siiski siin ja sääl oli mõnel esemel olnud õnn pääseda — valge raudtee signaalpost siin, triipuse ots sääl, valge ja värske rusude vahel. Kunagi enne pole sõjapidamise ajaloos olnud hävitus nii vaheta ja üldine. Ja helendades suurenevas ida-valguses seisid kolm metallilist hiiglast augu ümber, nende mütside keereldes, nagu vaatleksid nad laastamist, mida olid teinud.

Mulle näis, et auk oli suurenenud, ning ikka ja jälle elava roheline auru pahvid tõusid temast särava koidu poole— tõusid üles, keerlesid, käristusid ja kadusid.

Taga olid tulesambad Chobhami ümber. Nad muutusid verise suitsu sambaiks päeva alul.

XII.

MIDA NÄGIN WEYBRIDGE'I JA SHEPPER- TONI HÄVITUSEST.

Kui koit muutus heledamaks, taganesime aknast, millest olime vaadelnud marslasi, ja läksime väga vaikselt alla.

Suurtükimees oli ühel nõul minuga, et maja pole paras koht, kus võib viibida. Ta kavatses, ütles ta, minna Londoni poole ja siit ühineda oma patareiga — nr. 12 ratsasuurtükiväest. Mu plaan oli pöörata kohe tagasi Leatherheadi, ning

nii suuresti oli marslaste tugevus mõjutanud mind, et otsustasin võtta oma naise kaasa Newhavenisse ja minna temaga silmapilk maalt välja, sest tajusin juba selgesti, et maa Londoni ümber peab olema möödapääsmatult õnnetust toova võitluse väli enne, kui suudetakse hävitada säärased olevused nagu need.

Meie ja Leatherheadi vahel ometiaga lamaskolmas silinder oma valvavate hiiglastega. Oleksin olnud üksi, mõtlen, et oleksin katsunud võidelda ennast läbi maa. Kuid suurtükimees andis mulle nõu seda mitte teha: „See pole häätegu õigele naisele,“ ütles ta, „jätta ta leseks;“ ja lõppeks jäin ma nõusse, minna temaga metsade kätte all põhja poole nii kaugele kui Street Cobham, enne kui lahkuksin temast. Säält teeksin suure ringi üle Epsomi, et jõuda Leatherheadisse.

Oleksin kohe teele läinud, kuid mu kaaslane oli tegev-teenistuses ja ta teadis paremini toda. Ta pani mind otsima majas pudelit, mille täitsime whiskyga; ning toppisime igasse tarvitatavasse tassisse biskviidipakke ja lihalõikeid. Siis ronisin majast välja ja jooksin nii ruttu kui võisime hädast teest alla, millel olin tulnud viimasel ööl. Majad näisid olevat maha jäetud. Maanteel lamas kolme söestunud keha kuhi lähedal teineteisele, löödud surnuks palav-kiirest; ning siin ja sääl olid asjad, mida inimesed olid maha pillanud, — kell, ööking, hõbelusikas ja sarnased tähtsusetud asjad. Nurgal, pöördes postkontori poole, logises väike vanker murtud rattal, täidetud kastidega ja majakraamiga, ning hobuseta. Rahakast oli kiiresti purustatud ja visatud rusudele.

Välja arvatud hurtsik vaestemaja juures, mis oli

veel tules, ükski majust polnud siin suuresti kannatanud. Palav-kiir oli nii riivanud korstnatippe ja möödunud. Ometi pääle meie endi polnud näha elavat hinge Maybury kõrgmikul. Elanikkude enamus oli põgenenud, arvan, Vana-Wokingi maantee kaudu — maantee, millel olin sõitnud Leatherheadisse — või olid nad varjatud.

Läksime tänavast alla, mööda mehe mustas kehast, tursunud nüüd eelmise öö rahest, ja astusime metsasse kõrgmiku jalal. Tungisime läbi selle raudtee poole, kohtamata hingedestki. Puud piki liini olid vaid kriimustatud ja mustunud puude jäänused; enamalt jaolt olid puud langenud, kuid teatud määr seisis veel, tumehallid tüükad tumepruuni lehestikuga roheline asemel.

Meie pool polnud tuli rohkem teinud, kui põletanud lähemad puud; tal ebaõnnestus kindlustada endale toetuspunkti. Ühel kohal olid puuraiujad olnud tööl laupäeval; puud, langetatud ja värskelt raiutud, lamasid lagedal platsil saepuru-kuhjadega saagimismasina juures. Lähedal oli ajutine onn, maha jäetud. Polnud tuule hingamistki tol hommikul ja kõik oli imelikult vaikne. Isegi linnud olid vait, ja kui ruttasime edasi, mina ja suurtükimees, rääkisime sosinal ja vaatasime ikka ja jälle üle õlgade. Kord või kaks peatusime, et kuulatada.

Pääle piskut aega tulime maantee lähedale ja kuulsime parajasti kapjade plaginat ning nägime läbi puutüve kolme ratsaväe sõdurit ratsutamas aeglaselt Wokingi poole. Hüüdsime neid ja nad peatusid, kuna ruttasime nende poole. Need olid 8-nda husaariderügemendi leitnant ja paar rea-

meest, alusega nagu teodoliit, mille suurtükimees ütles olevat heliograafi.

„Olete esimesed inimesed, keda olen näinud tulevat sel teel sel hommikul,“ ütles leitnant.

„Mis valmib?“

Ta hääl ja nägu olid rahutud. Mehed ta taga vaatasid uudishimuliselt. Suurtükimees hüppas vallist alla maanteele ja tervitas.

„Suurtükk hävitatud viimsel ööl, härra leitnant. Olen varjamas ennast. Katsudes ühineda patareiga, härra leitnant. Te jõuate marslaste nägemispiirkonda, loodan, poole miili pärast sel maanteel.“

„Mis kuradi sarnased nad on?“ küsis leitnant.

„Hiiglased raudriideis, härra leitnant. Sada jalga kõrged. Kolm jalga ja keha hiilgab, määratu suure pääga kattes, härra leitnant.“

„Käige kus!...“ ütles leitnant. „Missugune segane loba!“

„Te näete, härra leitnant. Nad kannavad kasti sarnast asja, härra leitnant, mis purskab tuld ja lööb surnuks.“

„Mida te mõtlete — suurtükk?“

„Ei, härra leitnant,“ ja suurtükimees algas elavat palav-kiire jutustust. Poole pääl leitnant katkestas teda ja vaatas üles minule. Seisin veel vallil tee kõrval.

„Kas nägite seda?“ ütles leitnant.

„See on täiesti tõsi,“ ütlesin mina.

„Hüva,“ sõnas leitnant, „arvan, et see on ka minu kohus näha teda. Vaadake“ — suurtükimehele — „meid saadeti ajama inimesi nende majust. Te minge parem edasi ja teatage ennast brigaad-kindralile Marvinile ja jutustage talle kõik, mida teate. Ta on Weybridge'is. Kas teate teed?“

„Tean,“ ütlesin ma; ning ta pööris uuesti oma hobuse lõuna sihis.

„Pool miili, ütlete teie?“ sõnas ta.

„Kõige enam,“ vastasin ja näitasin üle puutippude lõunasse. Ta tänas mind ja ratsutas edasi, ning me ei näinud teda enam.

Kaugemal edasi maanteel tulime salgale kolmest naisest ja kahest poisist, kes olid ametis töölishurtsiku tühjendamisega. Nad olid saanud väikese käsikäru ja kuhjasid temale mitte puhtana näivad kompsud ja viletsat majakraami. Nad olid liig usinalt tegelemas, et kõnetada meid, kui möödusime.

Byfleeti jaama juures tulime männimetsast välja ja leidsime maa vaiksena ja lahkena hommikuse päikesevalguse all. Olime kaugel väljaspool palav-kiire mõjukonda säääl, ja poleks ainult olnud mõnede majade vaikset lahkunud olekut, pakkimise segast liikumist teisis ja sõdurite-sõlme sillal üle raudtee, vahtivat liini pidi Wokingi poole, päev oleks näinud väga sarnasena mõnele teisele pühapäevale.

Mitmed taluvankrid ja kaarikud liikusid krigisevalt piki teed Addlestone'i poole, ning äkki läbi põlluvärava nägime lamedal aasal kuut kaheteistkümnenaelalist, seisvaid nägusalt ühesuguseil kaugusel ja näitavaid Wokingi poole. Suurtükiväelased seisis suurükide kõrval oodates ja sõjamoona-vankrid olid tegevuse kaugusel. Mehed seisis peaaegu nagu ülevaatusel.

„See on hää!“ ütlesin ma. „Nad saavad kena kuuli igal juhul.“

Suurtükimees kõhkles väraval.

„Pea minema edasi,“ ütles ta.

Kaugemal Weybridge'i sihis, just üle silla, oli meestesalk valgeis linaseis jakes kaevamas pikka valli, ja enam suurtükke tagapool.

„Need on vibud ja nooled pikse vastu igitahes,“ ütles suurtükimees. „Nad pole näinud veel toda tule-kiirt.“

Ohvitserid, kes polnud aktiivselt tegelemas, seisid ja vaatasid üksisilmi üle puutippude lõunasse, ja mehed kaevamas oleksid peatunud iga silmapilk, et vaadata samas sihis.

Byffleet oli segaduses, inimesed pakkimas, ning husaaride salk, mõni neist jala, mõni hobusel, kiirustasid neid. Kolme või nelja valitsuse musta vankrit, ristidega valgeis ringes, ja vana omnibust, teiste sõiduriistade vahel, laaditi külatänaval. Oli inimsalku, enamjagu neist küllalt pühapäevased, olles selga tõmmanud oma parimad riided. Sõdureil oli äärmine raskus teha neile selgeks nende seisukorra tähtsust. Nägime üht kortsunud vanameest suure kastiga ja paljude orhideede-pottidega kurjalt vaidlemas kapraliga, kes tahtis, et need jääksid maha. Peatusin ja haarasin ta käe.

„Kas teate, mis on sää!?“ ütlesin ma, näidates männitipele, mis varjasid marslasi.

„Eh?“ ütles ta pöördudes. „Seletan, et see on väärtuslik.“

„Surm!“ põrutasin ma. „Surm tuleb! Surm!“ ja jättes teda seedima seda, kui ta võis, tormasin suurtükimehele järele. Nurgal vaatasin tagasi. Sõdur oli lahkunud temast ja ta seisis ikka veel oma kasti juures orhideedega selle kaanel ja vaatas juhmilt üle puude.

Ükski Weybridge'is ei võinud öelda meile, kus

on paigutatud päästaap; kogu koht oli säärases korratuses, nagu ma pole kunagi näinud üheski linnas enne. Kaarikud, vankrid igalpool, paljud imestustäratavad veoriistade ja hobuste segud. Koha auväärased elanikud, mehed golfi- ja paadisõidukostüümes, naised nägusalt rietatud, pakkisid jõekaldal logelejate aidates, lapsed kihasid ja enamalt osalt suuresti mõnutsesid nende pühapäevakogemuse imekspandava muutusega. Selle kõige keskel pidas lugupeetud vikaar (abiõpetaja) südilt varakut jumalateenistust ning ta kell tärises üle erutuse.

Mina ja suurtükimees, laskudes jooksva vee kaevule, einetasime kaunis hästi sellega, mida olime endaga kaasa toonud. Sõdurite vahisalgad, mitte enam husaarid, vaid grenadeerid valges, hoiatasid inimesi, soovitades liikuda nüüd või otsida kaitset oma keldreis niipea, kui tulistamine algab. Nägime, kui läksime raudteesillast üle, et inimeste kasvav hulk oli kogunenud raudteejaama sisse ja ümber, ja kihelev platvorm oli pillatud kastidega ja kompsudega. Harilikud sõidud olid peatatud, arvan seepärast, et võimaldada väeosade ja suurtükkide sõitu Chertseyse, ja olen kuulnud, et sündis metsik võitlus platside pärast eraronges, mis pandi käima hilisemal tunnil.

Jäime Weybridge'isse kuni keskpäevani, ja seks tunniks leidsime endid Sheppertoni lüüsi lähedal, kus Wey ja Thames ühinevad. Osa ajast veetsime aidates kaht vana naist pakkida väikest kaarikut. Weyl on kolmekordne jõesuu ja sel kohal võib üürida paate, ning sääl käis praam üle jõe. Sheppertoni küljel oli trahter muruplatsiga

ja selle taga oli kiriku torn — ta oli olnud asetatud terava torniga — tõusmas üle puude.

Siin leidsime erutatud ja lärmika põgenejatehulga. Siiani polnud põgenemine suurenenud kabuhirmuni, kuid säääl oli juba palju enam inimesi, kui kõik paadid, käivad edasi ja tagasi, võisid lubada üle viia. Inimesed tulid ähkides raskete pampude all; üks mees ja naine kandsid isegi väikest kõrvalhoone ust oma vahel, mõnede oma majakraamidega pillatud sinna pääle. Üks mees ütles meile, et ta mõtleb katsuda eemale saada Sheppertoni jaama kaudu.

Oli palju kisamist ja üks mees isegi naljatas. Mõiste, mille inimesed näisid omavat, oli, et marslased olid lihtsalt kohutavad inimlikud olevused, kes võiksid kallale tungida ja laastata linna, kes aga kindlasti hävitatakse lõpuks. Aegajalt inimesed vaatasid närviliselt üle Wey nurmele Chertsey sihis, kuid kõik sellel oli vaik.

Üle Thamesi, väljal arvatud just koht, kus paadid maandusid, kõik oli rahuline, elavas vastandis Surrey kaldale. Inimesed, kes maandusid säääl paadest, läksid tammudes tänavast alla. Suur praam tegi parajasti reisu. Kolm või neli sõdurit seisis trahtri muruplatsil, vaadates ja pilgates põgenejaid, mitte pakkudes oma abi. Trahter oli kinni, just nagu nüüd oleksid keelatud tunnid lahtitegemiseks.

„Mis see on?“ hüüdis paadimees, ja „ole vait, sa tola!“ ütles mees mu lähedal haukuvale koerale. Siis kostis hääl uuesti, sel korral Chertsey sihis, sumbutatud kõmin — suurtüki kõla.

Võitlus oli alanud. Peaaegu silmapilkselt nägematud patareid üle jõe paremal, nägematud puude

tõttu, ühinesid kooriga, tulistades raskelt üksteise järgi. Naine karjatas. Igaüks seisis, kütkestatud lahingu äkilise segadusega meie lähedal ja ometi nägematuga meile. Midagi polnud näha päale lamedate niitude, lehmade, õgivaide enamalt jaolt osavõtmatult, ja hõbedaste kärbitud pajude, liikumataid soojas päikesevalguses.

„Soldatid peatavad nad,“ ütles naine mu kõrvalt kahtlevalt. Udutus tõusis üle puutippude.

Siis äkki nägime suitsu kaugel eemal jõest, suitsu pahv, mis viskus üles õhku ja rippus, ning varssi värises maapind jalgade all ja kange plahvatus vapustas õhku, purustades kaks või kolm akent majus lähedal ja jättes meid imestusse.

„Sääl nad on!“ käratas mees sinises jakis. „Sääl! Kas näete neid? Sääl!“

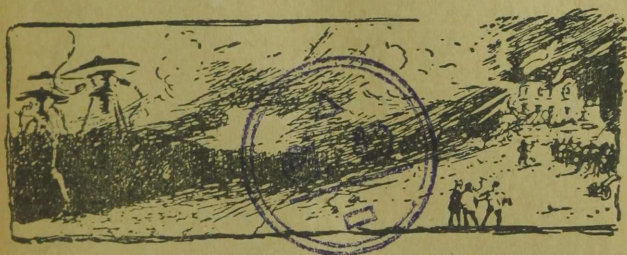
Kärmelt üksteise järgi ilmusid üks, kaks, kolm, neli soomustatud marslast kaugel eemal üle väikeste puude, üle lamedate niitude, mis sirutasid Chertsey sihis, ja tormasid kiirelt jõe poole. Väikesed päakattega kujud näisid nad olevat esiteks, käivad veereva liigutusega ja sama nobedalt kui lendavad linnud.

Siis, sammudes kõrvalt meie poole, tuli viies.

Nende soomustatud kehad särasid päikeses, kui nad liikusid kiirelt edasi suurtükele, kasvades rutuliselt suuremaks, kui lähenesid. Üks äärmine pahemal, kaugeim neist, tõstis suurt eset kõrgele õhku ja viirastuslik kole palav-kiir, mida olin juba näinud reedisel ööl, viskus Chertsey poole ja tabas linna.

Nende imelikkude, kiirete ja kohutavate olevuste nägemisel hulk piki vee äärt näis mulle olevat momendiks hirmukütkestuses. Polnud ei

kiljatusi ega karjumist, ainult vaikus. Siis kähisev sumin ja jalgade liikumine — tormamine veest eemale. Mees, liig hirmutatud, et maha pillata käsikohvrit, mida kandis oma õlal, keeras ringi ja pani mind vankuma oma kandami nurga tõukega. Naine lükkas mind oma käega ja ruttas minust mööda. Pöördusin ka inimeste tungiga, kuid

polnud liig ehmunud järelemõtlemise kaotuseks. Kohutav palav-kiir oli mul meeles. Saada vee alla! See oligi!

„Minge vee alla!“ karjusin ma tähelepanemata. Pöörsin uuesti ringi ja tormasin lähenevate marslaste poole — tormasin otse kruusisest kaldast alla ja tormiliselt vette. Teised tegid sedasama. Paaditäis tagasitulevaid inimesi hüppas välja, kui ruttasin mööda. Kivid mu jalgade all olid mudased ja libedad, ning jõgi oli nii madal, et jooksin võib-olla kakskümmend jalga vaevalt pihäsügavuses. Siis, kui marslane kasvas pää kohal vaevalt paarsada jalga eemal, paiskusin veepinna alla. Plaksatused inimesilt paadis, hüppavaid jõkke, kostsid nagu kõuelöögid mu kõrvus. Inimesed maabusid ruttavalt jõe mõlemal küljel.

Kuid marslase masin ei teinud silmapilguks inimesist, jooksvaid siit kaudu, rohkem välja kui inimene teeks sipelgate segadusest pesas, mille vastu ta jalg oli tõukunud. Kui poollämbununa tõstsin pää üle vee, marslaste müts näitas pata-

reile, mis tulistasid ikka veel üle jõe, ja kui ta tungis edasi, ta lehvitas kasti, mis pidi olema palav-kiire sünnitaja.

Järgmisel momendil oli ta kaldal ja ainsa samuga sumpamas üle. Ta esimeste jalgade põlved paindusid vastaskaldal ning järgmisel silmapilgul oli ta tõstnud ennast uuesti täiskõrgusele, lähedal Sheppertoni külale. Silmapilk kuus suurtükki, mis, teadmata kõigile paremal kaldal, olid varjatud tolle küla ääre taga, lasksid üheaegselt. Äki-

lised lähedased vapustused, viimane kohe esimese järgi, panid mu südame seistama. Peletis oli juba tõstmas eset, sünnitavat palav-kiirt, kui esimene granaat lõhkes kuus jardi ülalpool mütsi.

Karjatasin üllatusest. Ma ei näinud ja ei mõelnud midagi teisest neljast marslaste-peletisest: mu tähelepanu oli juhitud lähemale sündmusele. Silmpilkselt plahvatasid kaks teist granaati õhus keha lähedal, kuna pää pööras ringi parajasti, et saada, kuid mitte põigelda neljandast granaadist.

Granaat plahvatas otse asja näkku. Müts kõikus, leegitses, oli purustatud tosinaiks punase liha ja läikiva metalli lõhkikistud katkeiks.

„Hoi!“ karjusin midagi kilke ja rõõmukisa vahelist.

Kuulsin vastavaid karjumisi inimesilt vees minu ümber. Oleksin välja hüpanud veest tolles silmapilkses võidurõõmus.

Pääta koloss taarus nagu joobnud hiiglane; kuid ta ei kukkunud maha. Ta sai imega oma tasakaalu tagasi ja, mitte keegi enam juhtimas ta samme ning kaamerat, mis laskis nüüd palav-kiirt; kangelt hoides, ta tuigerdas kiiresti Sheppertonile. Elav intelligents, marslane mütsi sees, oli surmatud ja paisatud nelja ilmakaarde, ning asi oli nüüd vaid üksnes joobnud metalli-vigur, pöörlev, et hävitada. Ta ajas edasi otse-joones, juhtimise võimetu. Ta tõukas Sheppertoni kiriku torni, purustades selle nagu müüri lõhkuja tõuge oleks purustanud, kaldus kõrvale, eksis ja varises kokku kohutava mürinaga jõkke väljaspool mu nägemispiirkonda.

Vägev plahvatus vapustas õhku ja vee, auru, muda ja purustatud metalli juga purskas kõrgele

taeva. Kui palav-kiire kaamera langes vette, muutus viimane jalamaid auruks. Järgmisel momendil suur laine, nagu mudane äkiline tõus, kuid peaaegu keemiseni soe, liikus kiiresti ümber käänaku vastu voolu. Nägin inimesi võitlemas kaldale ja kuulsin nende karjatusi ja karjumist nõrgalt üle marslase varisemise keemise ja mürina.

Silmapilguks ei pannud ma midagi palavusest tähele, unustasin enda-kaitsmise ilmse vajaduse. Ujusin läbi mässava vee, lükates kõrvale mehe mustas, kuni võisin näha ümber käänaku. Pooltosinat mahajäetud paate tammus lainete segadusel. Langenud marslane tuli nähtavale allvoolu, lamades põiki jõge ja enamalt jaolt üle ujutatud.

Auru tihedad pilved valgusid jäänuseilt ning läbi mässavalt keerleva udu võisin näha vahetevahel ja ebamääraselt hiiglasuuri liikmeid raputamas vett ja paiskamas pritsmeid ja mudatükke ja vahtu õhku. Katsesarved õõtsusid ja löid nagu elavad käed, ja kui mitte nende liigutuste abitu otstarbetus, see oli nagu võitleks mõni haavatud olevus elu pärast lainete keskel. Punakas-pruuni vedeliku määratud hulgad purskasid kärakais jugades masinast.

Mu tähelepanu juhiti ära sellest vaatest vihase hulgumise, nagu see, mida nimetatakse sireeniks meie vabriku-linnus. Mees, põlvesügavuseni pukseerimistee lähedal, karjus tasaselt mulle ja näitas. Vaadates tagasi nägin teisi marslasi tungimas edasi hiiglasammudega piki jõekallast Chertsey poolt. Sheppertoni suurtükid kõnelesid sel ajal kasutult.

Selle pääle kummardusin korraga vee alla ja, hoides kinni hinge, kuni liigutamine oli piin, ujusin kibedalt vee all edasi nii kaua kui võisin.

Vesi oli mässamas minu pääl ja kiirelt muutumas palavamaks.

Kui silmapilguks tõstsin pääd, et tõmmata hinge, ja paiskasin eemale juuksed ja vee silmist, aur tõusis keerlevas valges udus, mis esiteks varjas marslasi täiesti. Lärm oli kurdiks tegev. Siis nägin neid hämaralt, hallid kolossaalsed kujud, suurendatud udust. Nad möödusid minust ning kaks kummardusid nende kaaslaste vahutavate, mässavate jäänuste kohal.

Kolmas ja neljas seisid ta kõrval vees, üks võib-olla kakssada jardi minust, teine Lalehami poole. Palav-kiire sünnitaja lehvis kõrgel ja sissev kiir liikus igas sihis.

Õhk oli täis hääli, lärmide kurdiks tegev ja segane kokkupõrge, marslaste terav tärin, langevate majade raks, leegiks pahvatavate puude, aedade, küünide kõma ja tule raksumine ja ulumine. Tihe must suits tõusis üles, segunedes auruga jõelt, ning kui palav-kiir läks edasi ja tagasi üle Weybridge'i, ta puudutus oli märgitud hõõguvate valgete välgatustega, mis andsid korruga aset kollaste leekide suitsusele tantsule. Lähemad majad seisid veel puutumatuna, oodates oma saatust, varjulised, tumedad ja kahvatud aurus, tulega nende taga, käivat edasi ja tagasi.

Momendiks võib-olla seisin sääl, rinna kõrguses peaaegu keevas vees, nagu piksest tabatud oma olukorrast ja lootusetat pääsmisele. Läbi vingu võisin näha inimesi, kes olid olnud minuga jões, rüselemas veest välja läbi kõrkjate, nagu väikesed konnad ruttamas läbi rohu inimese lähenemisel või jooksmas äärmises hirmus edasi ja tagasi kaldal.

Siis äkiliselt tulid palav-kiire valged välgatused

hüppeis minu poole. Majad langesid kokku, sest nad sulasid ta puudutusel, ja paiskasid välja leeke; puud muutusid raksatusega tuleks. Ta lendles üles ja alla kaldal, lakkudes inimesi, kes jooksid sel või tol teel, ja tuli alla vee äärelle, mitte viitkümwend jardigi säält, kus seisin. Ta liikus üle jõe Sheppertonisse, ning vesi ta teel tõusis keevas vallis, segatud auruga. Pöördusin kaldale.

Järgmisel silmapilgul suur laine, peaaegu keemistäpil, mühises üle minu. Karjatasin valjusti, ja hautatud, poolpimestatud, piinatud, vaarusin läbi hüpleva, sisiseva vee kalda poole. Oleks mu jalg komistanud, see oleks olnud mu lõpp. Kukusin abitult, täielises marslaste nägemispiirkonnas, laiale, paljale kruusisele maaribale, mis alaneb, märkides Wey ja Thamesi vinklit. Ma ei oodanud muud kui surma.

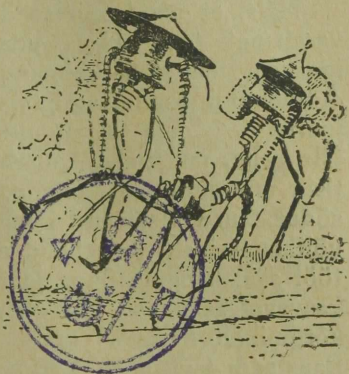
Mul on ebamäärane mälestus marslase jalast, tulevat alla paariskümnes jardis mu pääst, astuvat lendlevale kruusale, keerutades seda mitmele poole, ja tõusvat uuesti; pikast ärevast ootusest ja siis neljast, kandvaid oma kaaslase jäänuseid oma vahel, enne selged ja pärast tumedad läbi suitsuliniku, tõmbuvaid tagasi lõpmata aeglaselt, nagu mulle näis, üle jõe ja niidu avara ruumi. Ja siis, väga aeglaselt, tajusin, et ime läbi olen pääsnud.

XIII.

KUIDAS JUHTUSIN KOKKU ABIÕPETAJAGA

Pääle seda äkilist õppetundi maa-sõjariistade tugevuses marslased taganesid oma alg-positatsioonile Horselli karjamaal, ning oma kiiruses ja koor-

matud oma purustatud kaaslase jäänustega nad lasksid kahtlemata läbi palju niisuguseid hulkuvaid ja tarbetuid ohvreid nagu minagi. Oleksid nad jätnud oma kaaslase ja rutanud silmapilk edasi, polnud midagi sel ajal nende ja Londoni vahel kui kaheteistkümnenaelaliste suurtükkide patareisid, ning nad oleksid kindlasti jõudnud päälinna enne nende lähenemise teateid; sama äkiline, kohutav ja hävitav oleks olnud nende tulek kui maavärisemine, mis hävitas Lissaboni sajandi eest.

Kuid nad ei kiirustanud. Silinder järgnes silindrile oma planeedivahelises lennus; iga kaksikümmend neli tundi tõi neile abi-väge. Ning vahepeäl sõja- ja mereväelised võimud, nüüd täiesti ettevaatlikud nende vastaste kohutava võimu tõttu, töötasid vihase agarusega. Iga minutiga tuli värske suurtükk positsioonile, kuni enne hämarikku iga padrik, iga alevliste suvilate rida künkulisil nõlvul Kingstoni ja Richmondi ümber maskeeris ootavat musta toru. Ja läbi söestunud ja laastatud lagediku— võib-olla peaaegu kaksikümmend ruutmiili — mis piiras marslaste laagrit Horselli karjamaal, läbi söestunud ja hävitatud külade roheliste puude vahel, läbi mustunud ja suitsevate võlvialuste, mis olid olnud vaid päev enne mändide oksad, roo-

masid ennastohverdavad luurajad heliograafidega, mis pidid kohe hoiatama suurtükiväelasi marslaste lähenemisest. Kuid marslased said nüüd aru meie suurtükiväesalgast ja imeliku läheduse hädaohust, ning ükski ei julgenud läheneda mõlemale silindrile vähem kui miilile, välja arvatud oma elu hinnaga.

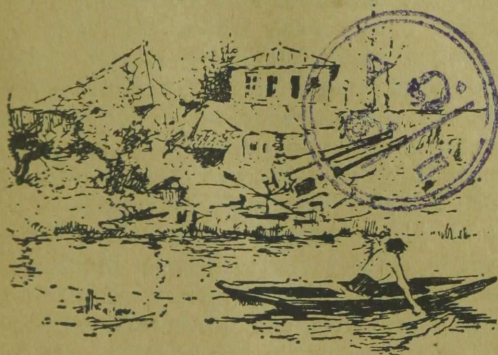
Näis, et nood hiiglased raiskasid päälöuna varajamat osa, käies edasi ja tagasi, kandes iga asja teisest ja kolmandast silindrist — teine Addlestoni golfimänguplatsil ja kolmas Pyrfordi juures — oma algaugule Horselli karjamaal. Üle selle, mustunud kanarbikul ja purustatud ehitisel, mis sirutusid kaugele, seisis üks nagu vahisõdur, kuna ülejäänud jätsid maha oma määratud võitlusmasinaid ja vajusid auku. Nad olid kõvasti tööl sääil kaugele öhe, ja tiheda rohelse suitsu kasvavat sammast, mis tõusis sääilt, võis näha kõrgmikelt Merrow' ümber ja isegi, nii räägiti, Banstedi ja Epsomi kõrgustikelt.

Ja kuna marslased minu taga olid niimoodi ette valmistamas nende järgmiseks väljatungiks ja minu ees inimlus kogunes lahinguks, käisin oma teed otsatu piinaga ja vaevaga põleva Weybridge'i tule ja suitsu poolt Londoni sihis.

Nägin mahajäetud paati, väga väikest ja kaugele, aetud allavoolu, ning maha võttes enamiku oma keedetud riideist, läksin ta järgi, sain ta kätte ja nii pääsin tollest hävitusest. Paadis polnud aere, kuid sain valmis sõudmisega, nii palju kui mu pool-keedetud käsi lubas, alla jõe Hallifordi ja Waltoni poole, sõites väga pikaldaselt ja vaadates alaliselt enda taha, nagu saate hästi aru. Järgnesin jõe, sest kaalusin, et vesi annab mulle

parima võimaluse pääsmiseks, peaksid hiiglased tagasi pöörduma.

Palav vesi marslase kukkumisest ajas minuga alla-voolu, nii et miili suuremal osal võisin näha vähe mõlemast kaldast. Kord siiski tegin kindlaks mustade kujude rea, ruttavaid läbi niitude

Weybridge'i poolt. Halliford, nii näis, oli üsna maha jäetud ja mõned majust, ääretavaid jõge, olid tules. Oli võorastav näha kohta täiesti rahuliseks, täiesti mahajäetuna palava sinise taeva all, suitsu ja leekide väikeste niitude tõustes otse üles õhtupooliku palavusse. Kunagi enne pole ma näinud maju põlemas tulika hulga seltsimiseta. Veidi edasi lõomasid ja suitsesid kuivad kõrkjad ülal kaldal, ning tuleliin sisemaal sammus peatamatult üle hiljutise heinapõllu.

Hulgaks ajaks lasksin ennast ajada, nii piinatud ja väsinud olin päale möödunud ägedust ning nii kange oli palavus üle vee. Siis sai kartus uuesti minust võimu ja alustasin sõudmist. Päike

kõrvetas mu paljast selga. Lõppeks, kui sild Waltoni juures ilmus nägemispiirkonda ümber käänaku, mu palavik ja nõrkus võitsid kartuse ning maabusin Middlesexi kaldal ja heitsin maha, surmani haiglane, pika rohu keskele. Arvan, et aeg oli siis nelja või viie ümber. Tõusin varssi üles, jalutasin võib-olla pool miili kohtamata hingegi ja siis heitsin uuesti maha põõsas-aia varju. Näin mäletavat, et ajasin hullu juttu endaga tolle viimase jõupingutuse kestes. Olin samuti väga janune ja kibedasti kahetsemas, et ei joonud rohkem vett. On veider asi, et olin pahane oma naisele; ma ei või seletada seda, kuid mu võimetu iha jõuda Leatherheadisse piinas mind koledasti.

Ma ei mäleta selgesti abiõpetaja kohalejõudmist, nii et arvatavasti tukkusin. Muutusin tast teadvaks kui istuvast kujust tahma-määrituid särjivarrukais ja oma ülespöördud, puhtalt aetud näoga, vahtivat üksisilmi nõrka lõkendamist, mis tantsis taeval. Taevas oli niinimetatud triibuline taevas, pilvede nõrkade sulgelisuste read ja read, vaevalt värvitud kesksuve loojanguga.

Istusin üles ja mu liigutuse mähale vaatas ta kiiresti mulle.

„Ons teil vett?“ küsisin järsku.

Ta raputas pääd.

„Te küsisite vett kogu viimane tund,“ ütles ta.

Silmapilguks olime vaiksed, vaadates hoolega teineteist. Tohin küll öelda, et ta leidis mu olevat küllalt imeliku kuju, palja pääle mu vees leotatud pükste ja sokkide, kupatatud ning näoga ja õlgadega mustunud suitsust. Ta nägu oli selge nõtrus, ta lõug tagasi lükatud ja juus lamas käharris peaaegu linaseis juuksesalgus ta madalal otsa-

esisel; ta silmad olid üsna suured, kahvatu-sinised ja tühjalt vaatavad. Ta rääkis järsult, vahtides tühjalt minust mööda.

„Mida tähendab see?“ ütles ta. „Mida tähendavad need asjad?“

Vaatasin talle ja ei vastanud.

Ta sirutas välja peenikese valge käe ja rääkis peaaegu kaebavas toonis.

„Miks on need asjad sallitud? Mis patte oleme teinud? Hommikujumalateenistus oli möödas, jalutasin läbi tänavate, et puhastada oma pääaju päälõunaks, ja siis — tuli, maavärisemine, surm! Nagu oleks see Soodom ja Komorra! Kogu meie töö tegematuks tehtud, kogu töö... Mida on need marslased?“

„Mida oleme meie?“ vastasin ma, puhastades oma kurku.

Ta haaras oma põlvede ümbert ja pöördus mind uuesti vaatama. Pool minutit võib-olla ta vaatles vaikselt.

„Jalutasin läbi tänavate, et puhastada pääaju,“ ütles ta. „Ja äkitselt tuli, maavärisemine, surm!“

Ta langes tagasi vaikusse, lõuaga nüüd vajunud üsna põlvile.

Varssi ta hakkas vehkima käega:

„Kogu töö — kõik pühapäeva-koolid. Mida oleme teinud, mida on Weybridge teinud? Kõik läinud, kõik hävitatud. Kirik! Ehitasime ta ümber vaid kolm aastat tagasi. Läinud — pühitud olemasolust! Miks?“

Teine vaheaeg ning ta algas uuesti nagu mõni nõrgameelne.

„Ta põlemise suits tõuseb üles igavesti!“

Ta silmad loitsid ja näitas lahja sõrme Weybridge'i sihis.

Seks ajaks hakkasin aru saama temast. Kohutav tragöödia, millesse ta oli olnud mässitud — see oli selge, et ta oli põgendik Weybridge'ist — oli viinud teda ta mõistuse äärmisele piirile.

„Kas oleme kaugel Sunburyst?“ küsisin asjaliku tooniga.

„Mida peame tegema?“ küsis ta. „Ons need olevused igalpool? Ons Maa antud neile üle?“

„Kas oleme kaugel Sunburyst?“

„Alles sel hommikul täitsin oma ametikohust varakul jumalateenistusel...“

„Asjad on muutunud,“ ütlesin rahuliselt. „Te ei tohi kaotada pääd. On veel lootust.“

„Lootust!“

„Jah; rohkesti lootust — hoolimata sellest hävitusest!“

Hakkasin seletama oma arvamist meie olukorrast. Ta kuulas esiti, kuid kui jätkasin, huvi ta silmis muutus endiseks üksisilmi vaatamiseks, ja ta tähelepanu rändas minult eemale.

„See peab olema lõpu algus,“ ütles ta, katkestades mind. „Lõpp! Suur ja kohutav Issanda päev! Kui inimesed manitsevad mägesid ja kaljusid langeda neile ja varjata neid — varjata neid Tema näo eest, kes istub troonil!“

Hakkasin aru saama olukorrast. Lõpetasin oma väsitava harutamise, ajasin enda jalule ja seistes tema kohal panin oma käe ta õlale.

„Olge mees,“ ütlesin. „Teie mõistus on hirmutatud. Mis usk see on, kui ta variseb kokku hädas? Mõtelge, missugused maavärisemised ja uputused, sõjad ja tulepurskamised on juhtunud

enne inimesile. Kas mõtlesite, et Jumal on puutumata jätnud Weybridge'i?.. Ta pole kindlustusagent, mees.“

Tükk aega ta istus vaikuses.

„Kuid kuidas võime pääseda?“ küsis ta äkitselt. „Nad on haavamatud, nad on halastamatud. . .“

„Ei üks ega võib-olla teine,“ vastasin. „Ja mida võimsamad nad on, seda mõistlikumad ja ettevaatlikumad peame olema meie. Üks neist tapeti säääl mitte kolme tundigi tagasi.“

„Tapetud!“ ütles ta, vaadates enda ümber. „Kuidas võib tappa Jumala teenrit?“

„Nägin seda juhtuvat,“ jätkasin talle jutustamist. „Juhtusime tulema võitluse keskusse ja see on kõik.“

„Mis on too lõke taevas?“ küsis ta järsku.

Seletasin talle, et see oli heliograafi signaalimine — et see oli inimliku abi ja püüde märk taeval.

„Oleme selle keskel,“ ütlesin mina, „nii rahuline kui see on. Too lõke taevas räägib lähenevast tormist. Säääl, arvan seda, on marslased, ja Londoni poole, kus need kõrgmikud tõusevad ümber Richmondi ja Kingstoni ja puud annavad katet, tehakse mullakaitseid ja seatakse suurtükid üles. Varssi tulevad marslased sel teel uuesti. . .“

Ja just kui rääkisin, ta kargas jalule ja peatas mind käeliigutusega.

„Kuulake!“ ütles ta. . .

Madalate kõrgmikkude tagant üle vee kostis kaugete suurtükkide tömp kaja ja kauge õudne karjumine. Siis oli kõik vaik. Lehepõrnikas tuli sumisedes üle põõsasaia ja möödus meist. Kõrgel läänes rippus kasvav kuu tumedana ja

kahvatuna üle Weybridge'i ja Sheppertoni suitsu ja loojangu palava vaikse sära.

„Parem läheme seda rada,“ ütlesin ma, „põhja poole.“

XIV.

LONDONIS.

Mu noorem vend oli Londonis, kui marslased langesid Wokingi juures. Ta oli arstiteaduse üliõpilane, valmistudes kõvasti lähedasele eksamile, ja ta ei kuulnud midagi päralejõudmisest kuni laupäeva hommikuni. Hommik-ajalehed laupäeval sisaldasid lisaks ikile artikleile planeet Marsist, elust planeedel ja nii edasi lühikest ja ebamääraselt sõnastatud telegrammi, kõige enam üllatamas oma lühidusega.

Marslased, hirmutatud hulga lähenemisega, olid tapnud palju inimesi kiir-laskesuurtükist, nii kõlas jutt. Telegramm lõppes sõnadega: „Kohutavad nagu nad näivad olevat, ei suuda marslased liikuda august, millesse nad on kukkunud, ning tõesti näivad jõuetud teha seda. Arvatavasti on see Maakera külgetõmbejõu relatiivse tugevuse tõttu.“ Sellel viimasel tekstil laiendusid juhtkirjanikud väga trööstivalt.

Muidugi, kõik üliõpilased alg-bioloogia loengul, millele mu vend läks tol päeval, olid vägevalt huvitatud, kuid polnud mingeid haruldase erutuse tundemärke tänaval. Öhtused ajalehed puhusid üles uudiste jäänused suurte päälkirjade all. Neil polnud midagi jutustada, päale sõjaväeosade liikumiste ja männimetsa põlemise Wokingi ja Weybridge'i vahel, kuni kaheksani. Siis „St.

James's Gazette", eriväljaandes, teadustas telegraafilise ühenduse katkemise paljast fakti. Seda arvati põlevate mändide kukkumise süüks üle liini. Midagi rohkem võitlusest ei teatud tol ööl, mu sõiduööl Leatherheadisse ja tagasi.

Mu vend ei tunnud mingit rahutust meie üle, kuna ta teadis kirjeldusest ajalehis, et silinder oli tublisti kaks miili mu majast. Ta võttis nõuks sõita tol ööl minu juurde, seks et, nagu ta ütleb, vaadata asju, enne kui need tapetakse. Ta saatis telegrammi, mis ei jõudnud kunagi minuni, kella nelja paiku, ja saatis oma õhtu muusika-saalis mööda.

Londonis oli laupäeva ööl samuti äike ja mu vend jõudis Waterloo jaamasse troskas. Platvormil, millest harilikud keskörongid ära sõidavad, ta sai teada pääle mõninga ootamise, et ootamata sündmus takistas ronge jõudmast Wokingisse tol ööl. Sündmuste loomust ta ei saanud selgitada; muidugi ei teadnud raudteevõimud ise selgesti tollal. Oli väga väike rahutus jaamas, kuna ametnikud, äpardudes arusaamisega, et midagi muud kui rongiõnnetus on juhtunud Byfleeti ja Wokingi harunemistee vahel, lasksid minna rongel, mis harilikult möödusid Wokingist, ümber Virginia Wateri või Guildfordi. Nad olid ametis, tehes tarvilisi korraldusi, et muuta Southamptoni ja Portsmouthi pühapäevaliidu ekskursiooni teed. Öine ajalehe sõnumisaatja, vahetades mu venna jaamaülemaga, kellele ta sarnanes vähese määrani, varitses ja katsus küsitleda teda. Vähesed inimesed, pääle raudteeametnikkude, ühendasid rongiõnnetuse marslastega.

Olen lugenud nende sündmuste teises teates,

et pühapäeva hommikul „oli kogu London elektriseeritud uudiseist Wokingist“. Kui tõsiasi, polnud midagi õigustavat seda väga liialdatud fraasi. Paljud inimesist Londonis polnud kuulnud marslasist kuni esmaspäeva hommiku kabuhirmuni. Need kes olidki, tarvitasid tükk aega, et tabada kõiki noid ruttavalt sõnastatud telegramme, mis avaldati pühapäevasis lehis. Inimeste enamus Londonis ei loe pühapäevalehti.

Isikliku julgeoleku tunne päälegi on nii sügavalt juurdunud londonlase meeles, ja kohutav sõnum niivõrt endastmõistetav ajalehis, et nad võisid lugeda isikliku värinata: „Kella seitsme paiku eelmisel öhtul marslased tulid välja silindrist, ja liikudes ringi metalliliste kilpide kaitse all, on täielikult purustanud Wokingi jaama naabruses olevate majadega ning täieliselt maha tapnud Cardigani rügemendi pataljoni. Üksikasjad on teadmata. Maximid on olnud absoluutselt kasutatud nende soomusrüü vastu; välja-suurtükid on neist tehtud kõlbmatuks. Põgenenud husaarid on kihutanud Chertseyse. Marslased näivad olevat liikumas aeglaselt Chertsey või Windsori poole. Suur rahutus on võtnud maad West-Surreys ja kaevamistööd on alustatud, et takistada edasitungimist Londoni sihis,“ nagu „Sunday Sun“ kirjutab, ning vaimukas ja silmapaistvalt kiire otsustama artikkel „Referee's“ võrdles sündmust äkki lahtilastud loomaaiaga külas.

Ükski Londonis ei teadnud kindlalt soomustatud marslaste loomust, ja oli ikka veel juurdunud mõiste, et nood peletised peavad olema pikaldased: „roomavad“, „hiilivad vaevaliselt“ — säärased ütelused esinesid peaaegu kõigis vare-

mais teadaandeis. Ükski telegrammest ei võinud olla kirjutatud nende edasitungimise päältnägijalt. Pühapäevalehed trükkisid eraldatud väljaandeid, kui edasised uudised jõudsid pärale, mõned isegi nende puudusel. Kuid tegelikult polnud enam midagi jutustada inimestele kuni hilja õhtuni, kui võimud andsid ajakirjanduse agentuurele nende valduses olevaid uudiseid. Oli teatatud, et inimesed Waltonist ja Weybridge'ist ja kogu tollest ringkonnast valguvad maanteil Londoni poole, ning see oli kõik.

Mu vend läks kirikusse „Leitud Laste Hospitali“ juures tol hommikul, ikka veel teadmatuses sellest, mis oli juhtunud eelmisel ööl. Sääl kuulis ta vihjeid sissetungimisest ja erilist palvet rahu pärast. Tulles välja ta ostis „Referee“. Ta muutus rahutuks uudiste tõttu selles ja läks uuesti Waterloo jaama, et uurida välja, kas ühendus on seatud korda. Omnibused, vankrid, jalgrattad, ja lugematud inimesed, jalutavad oma parimais riideis, näisid vaevalt olevat mõjutatud imelikest sõnumeist, mida ajalehemüüja oli puistamas laiali. Inimesed olid huvitatud või kui rahutud, rahutud ainult kohalikkude elanikkude arvel. Jaamas kuulis ta esimest korda, et Windsori ja Chertsey liinid on nüüd katkestatud. Pakikandjad jutustasid talle, et on saanud mitmed tähelepanuväärsed telegrammid sel hommikul Byfleeti ja Chertsey jaamust, kuid et need on järsku lakanud. Vend võis saada väga vähe täpseid andmeid neilt. „Võitlus on käimas Weybridge'i ümber,“ oli nende informatsiooni ulatus.

Teenimine raudteel oli nüüd väga palju lagunenud korrast. Kenake inimeste-arv, kes oli oota-

mas sõpru kohilt edela-raudtee-võrgustiku juures, seisis ümber jaama. Üks hallipäine vanahärra tuli ja kaebas kibedalt Edela Ühingu üle mu vennale. „Selle peab paljastama,“ ütles ta.

Üks või kaks rongi tulid sisse Richmondist, Putneyst ja Kingstonist inimestega, kes olid läinud päevaseks paadisõiduks ja leidsid lüüsid suletuna ja tundvat õhus kabuhirmu. Mees sinivalges jakis kõnetas mu venda, täis imelikke uudiseid.

„Kingstonisse sõidab inimparvi vankreis ja kaarikuis ja kärudes väärtasjade ja kraamiga kastes,“ ütles ta. Nad tulevad Moleseyst ja Weybridgeist ja Waltonist ning nad ütlevad, et on kuulnud suurtükke Chertsey juures, raske tulistamine, ja et sõdurid jala on käskinud neil kohe plehku panna, sest marslased tulevad. Kuulsime suurtükke tulistamas Hampton Courti jaamas, kuid mõtlesime, et see on kõu. Mis kurat peab see kõik tähendama? Marslased ei saa ju välja oma augest, mis?“

Mu vend ei võinud öelda talle midagi.

Pärastpoole leidis ta, et rahutuse ebamäärane tunne oli levinud maa-alusele raudteele, ja et pühapäevased ekskursioonid on hakanud tagasi pöörduma kõigist edela „kopsudest“ — Barnesist, Wimbledonist, Richmond Park'ist, Kew'st ja nii edasi — ebaloomulikult varakuis tunnes; kuid mitte hingelgi polnud midagi rääkida edasi kui ebakindlaid kuulujutte. Igaüks, kes oli ühendatud lõpujaamaga, näis olevat pahas meeleolus.

Kella viie paiku oli kasvav hulk jaamas määratult erutatud ühenduse liini avamisega, mis on peaaegu alaliselt suletud, kagu- ja edelajaamade vahel, ja rongide läbisõiduga, mis kandsid suuri

suurtükke, ja vagunitega, topitud sõduritega. Need olid suurtükid, mis olid toodud Woolwichist ja Chathamist, et kaitsta Kingstoni. Oli naljade vahetamine: „Teid pannakse nahka!“ Oleme looma-taltsutajad!“ ja nii edasi. Pisut aega pääle seda tuli politseisalk jaama ja hakkas puhastama platvorme publikust ning mu vend läks uuesti tänavale.

Kirikukellad kõlisesid õhtusele jumalateenistusele ning Pääste-armee neidude salk tuli lauldes Waterloo teel. Sillal vaatlesid logelejate hulgad imelikku pruuni vahtu, mis tuli tükes aetud alla voolust. Päike läks just looja ja Kellatorn ja parlamendi majad tõusid vastu rahuliseimale taevale, mida võib kujutella, taevale kullast, palistatud pikkade põiki purpur-punaste pilvede triipudega. Räägiti ujuvast laibast. Üks mehist sääl, ütles enda olevat reserv-väelase, jutustas mu vennale, et on näinud heliograafi lõkendamas läänes.

Wellingtoni tänaval kohtas mu vend tugevate lohvardite paari, kes parajasti tormasid Fleet-tänavast veel märgade ajalehtedega ja läikivate teadaannetega. „Kohutav katastroof!“ kisendasid nad teineteise võidu Wellingtoni tänaval. „Võitlus Weybridge'i juures! Täielik kirjeldus! Marslaste tagasilöömine! London olevat hädaohus!“ Ta pidi andma kolm penssi selle ajaleheeksemplari eest.

Siis see oli, ja ainult siis, et ta kujutles midagi nende peletiste täiest võimust ja hirmust. Ta õppis tundma, et nad pole üksnes väikeste pikaldaste olevuste käputäis, vaid et nad olid mõistused, valitsevad määratuid mehaanilisi kehi, ja et nad võisid liikuda kiiresti ja hävitada säärase või-

muga, et isegi vägevam suurtükk ei võinud vastu panna neile.

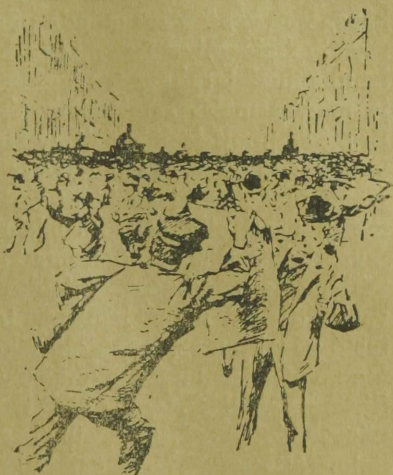
Neid kirjeldati kui „määratud ämblikusarnaseid masinaid, ligi sada jalga kõrged, võimekad rühkima ekspress-rongina ja suutlikud välja laskma tugeva palavuse kiirt“. Maskeeritud patareid, pääsajaliselt väljasuurtükest, asutati maale Horselli karjamaa ümber ja eriti Wokingi ringkonna ja Londoni vahele. Viit masinaist nähti liikuvat Thamesi poole, ja üks, õnneliku juhusega, hävitati. Teisel juhtumel läksid granaadid mööda ja patareid kaotati palav-kiirtega kohe ära. Mainiti sõdurite raskeist kaotusist, kuid sõnumi toon oli optimistlik.

Marslased löödi tagasi; nad polnud haavamatud. Nad olid taganenud oma silindrite kolmnurgale, ringis ümber Wokingi. Signaalijad heliograafiga tungisid edasi nendele kõigest küljest. Rutuliselt transporteeriti suurtükke Windsorist, Portsmouthist, Aldershotist, Woolwichist — isegi põhjast; teiste keskel pikad suurtükid üheksakümmend viis tonni Woolwichist. Kõik kokku olid ükssada kuusteist positsioonil või ruttavalt püstitamas, pääsajaliselt kaitsmas Londonit. Kunagi enne Inglismaal polnud säärast määratud ja rutulist sõjaväeliste materjalide keskendust.

Mõned edasised silindrid, mis langesid, nii loodeti, võidi hävitada kohe tugevate lõhkeainetega, mis olid valmistamisel rutuliselt ja jaotamisel. Kahtlemata, kõlas teadaanne, olukord oli võõrastavamaid ja tõsisemaid, kuid publikut manitseti vältida ja hoiduda kabuhirmust. Kahtlemata olid marslased võõrastavad ja kohutavad äärmuses, kuid

väljas ei võinud olla rohkem kui kakskümmend neist meie miljonite vastu.

Võimudel oli põhjus arvata silindrite suurusel, et väljas ei võinud rohkem liikuda kui viis igas silindris — viisteist kokku. Ja üks vähemasti oli kaotatud — võib-olla enam. Publikut hoiatatakse täiesti hädaohu lähenedisel ning võetakse tarvitusele hoolega läbitöötatud abinõud inimeste kaitseks ähvardatud edelaaleveis. Ja nii, Londoni julgeoleku korduvate kinnitustega ja võimude teadaandega võidelda raskusega, lõppes see teadaanne.

See oli trükitud määratu is tähis, nii värske, et paber oli veel märg ning polnud aega lisada sõnagi seletusest. Oli imelik, ütles mu vend, näha, kui halastamatult olid teised ajaleheteated olnud raiutud ja ära võetud, et anda kohta sellele.

Kogu Wellingtoni tänaval võis näha inimesi lehitamas roosakaid lehti ja lugemas ning Strand oli äkitselt kärakas lehemüüjate armee häälis. Inimesed tulid kiseldes poodest, et varustuda numbriga. Kindlasti need uudised erutasid ini-

mesi vägevalt, hoolimata nende endisest osavõtmatusesest. Kaartide-kaupluse luuke võeti maha, ütles mu vend, ning mees oma pühapäevases ülikonnas, isegi sidrun-kollaseis kindais, oli nähtav aknas, kärmelt kinnitamas Surrey kaarte klaasile.

Minnes piki Strandit Trafalgari parki, ajaleht käes, mu vend nägi mõnda põgenikest Lääne-Surreyst. Sääli oli mees, ajades käru nagu aiaviljakaupmehed tarvitavad, ning ta naine ja kaks poissi ja mõned majakraami asjad. Ta ajas Westminster Bridge'i poolt ja lähedalt ta taga tuli heinavanker viie või kuue viisakalt näivate inimesega ta sees, ja mõnede kastidega ja kompsudega. Nende inimeste näod olid metsikud ja nende täieline välimus torkas silma vastandina inimeste pidulikule välimusele omnibuses. Inimesed, peenelt riidetatud, vaatasid neid uudishimuliselt troskaist. Nad peatusid pargi juures, nagu olles kahevahel, missugust teed võtta, ja lõppeks pöördusid ida poole piki Strandit. Tükk maad päale nende tuli mees argipäevariideis, sõitmas ühel neist vanamoelisest kolmerattaga sõiduriistust väikese eesrattaga. Ta oli märdunud ja valge näost.

Mu vend pööris alla Victoria poole ja kohtas hulga sääraseid inimesi. Tal oli ebamäärane mõte, et ta võiks näha midagi minust. Mu vend pani tähele politsei haruldast arvu, juhtimas liikumist. Mõned põgenikest vahetasid uudiseid inimestega omnibuses. Üks kinnitas näinud olevat marslasi. „Katel karkudel, ütlen teile, sammumas nagu inimesed.“ Enamad neist olid erutatud ja ärritatud oma imelikust juhtumusest.

Victoria taga tegid kõrtsid elavat äri nende päralejõudnutega. Kõigil tänavate nurgil inim-

salgad lugesid ajalehti, rääkisid erutatult või vaadates neile haruldasile pühapäevasile võõraile. Nad näisid siginevat, kui öö lähenes, kuni lõpuks tänavad, ütles mu vend, olid nagu Epsom High Street'i derby (hobuste ajamise) päeval. Mu vend kõnetas mõningaid neist põgenikest ja sai enamailt rahuldamatuid vastuseid.

Ükski neist ei võinud jutustada talle mingeid uudiseid Wokingist, välja arvatud üks mees, kes tõendas talle, et Woking on olnud täiesti hävitatud möödunud ööl.

„Tulen Byfleetist,“ ütles ta; „mees jalgrattal tuli läbi koha varakul hommikul ja jooksis uksest uksele, hoiatades meid ära tulema. Siis tulid sõdurid. Läksime välja, et vaadata, ning lõunasse olid suitsupilved — midagi nagu suits ja mitte hingegi tulemas sel teel. Siis kuulsime suurtükke Chertsey juures, ja rahvast tulemas Weybridge'ist. Siis lukustasin oma maja ja tulin minema.“

Sel ajal tänavail oli kõva tunne, et võimud on süüdi nende võimetuses valmis saada sissetungijatega kogu selle tülit.

Kella kaheksa paiku oli raske tulistamise kõma selgesti kuuldev üle kogu Londoni lõunaosa. Mu vend ei võinud kuulda seda liikumise tõttu pätänavais, kuid pöördes läbi rahulikkude tänavate jõe, ta võis eritada seda kaunis selgelt.

Ta jalutas tagasi Westminsterist oma korterini Regent's Park'i lähedal kahe paiku. Ta oli nüüd väga rahutu minu arvel ja tülitatud õnnetuse ilmse suurusega. Ta meel kaldus mõtlema, samuti nagu minugi oli mõelnud laupäeval, sõjaväelisile peensusile. Ta mõtles kõigile neile vaikselt ootavaile

suurtükele, äkitselt rändavale maakohale; ta katsus kujutella „katelt kargel“, sada jalga kõrget.

Üks või kaks põgenikkude vankritäit möödus Oxfordi tänaval ja mitmed Marylebone Roadil, kuid nii aeglaselt levis uudis, et Regent'i tänav ja Portland Road olid täis oma harilikest püha-päevaõhtu jalutajaist, kuigi nad jutlesid salgus, ja piki Regent's Park'i veert jalutas sama palju vaikivaid paare teineteisega laiiali-pillatud gaasilaternate all, nagu neid ikka on olnud. Õhtu oli soe ja vaikne ja pisut rõhuv, suurtükkide kõma jätkus vahetpidavalt ja pääle keskööd lõunas näis olevat välgulöömist.

Ta luges ja luges üle ajalehe, kartes et halveim on juhtunud mulle. Ta oli rahutu ja pääle õhtusööki hulkus uuesti sihitult. Ta pööris tagasi ja katsus asjata juhtida oma tähelepanu eksamikavale. Ta läks voodisse pisut pääle keskööd ja ta äratati tumedaist unedest esmaspäeva varaseil tunnel uksehaamrite löögest, jalgade jooksuga tänavail, kauge trummipõrinaga ja kellade lärmiga. Punased peegeldused tantsisid lael. Silmapilguks lamas ta üllatatuna, imestades, kas on viimnepäev tulnud või maailm läinud hulluks. Siis hüppas ta voodist ja jooksis aknale.

Ta tuba oli pööningul ja kui ta sirutas pää välja, oli üles ja alla tänaval tosinaid aknalükete vastukõlasid, ja ilmusid pääd igasuguseis ööriietusis. Karjuti küsimusi. „Nad tulevad!“ kisendas kordnik, vasardades uksele; „marslased tulevad!“ ja tormas järgmisele uksele.

Trummi-löömise ja pasuna-puhumise lärm kostis Albany tänava kasarmuist, ning iga kirik kuulmispiiris oli kõvasti töö, ajades minema une käre

korratu hädakellaga. Oli uste avamise kära ning aken akna järgi majus hakkas leegitsema kollase valgustusega.

Üles tänavast tuli kihutades kinnine vanker, pahvatades äkitselt lärmissse nurgal, tõustes plärisevale haripunktile akna all ja kadudes aeglaselt kaugusse. Varssi selle järel tulid paar troskat, lendavate sõiduriistade pika rongkäigu eelkäijad, minnes enamalt jaolt Chalk Farmi jaamale, kus koostati erironge, selle asemel, et minna kaldalt alla Eustoni.

Tükk aega mu vend vaatas aknast välja paljas imestuses, vaadeldes kordnikku vasardamas ukse ukse järgi ja andes edasi arusaamatut sõnumit. Siis avanes uks ta taga ja mees, kes elas üle trepivahe, tuli sisse, rietatud ainult särgisse, püksesse ja öökingis, traksid seotud ümber piha, juuksed sasis padjast.

„Mis kurat see on?“ küsis ta. „Tulekahju? Mis kuradi lärm?“

Nad mõlemad sirutasid pääd aknast välja, pingutades kuulda, mida kordnik kisendas. Inimesed tulid kõrval-tänavast ja seisid salgus nurgil juteldes.

„Mis kurat see on ümberringi?“ sõnas mu venna kaasüürnik.

Mu vend vastas talle ebamääraselt ja hakkas riietuma, joostes iga pilguga akna juurde seks, et mitte lasta mööda lehepoisse tänavate kasvavast erutusest. Ja varssi tulid mehed, müües haruldast vara ajalehti, kisendades tänavale.

„London lämmatamise hädaohus! Kingstoni ja Richmondi kaitse murtud! Kohutav veresaun Thamesi orus!“

Ja kõik ta ümber — ruumides all, majus mõlemal küljel ja üle tänava, ning taga Park Terracesis ja Marylebone'i selle osa sadandeis teisis tänavais, ja Westbourne Park'i ringkonnas ja St. Pancrasis, ja läänepoole ja põhjapoole Kilburnis ja St. John's Woodis ja Hampsteadis, ja idapoole Shoreditchis ja Highburys ja Haggerstonis ja Hoxtonis ja tõesti läbi kogu Londoni määratuse Ealingist East Hamini — inimesed hõõrusid oma silmi ja avasid aknaid, et vahtida välja ja küsida sihituid küsimusi, ja riietusid kärvalt, kui kartuse tuleva tormi esimene puhang käis läbi tänavate. See oli suure kabuhirmu algus. London, mis oli läinud voodisse pühapäeva õhtul tuimalt ja loiult, oli äratatud esmaspäeva hommiku varaseil tunnel hädaohu elava tundega.

Võimetu teada saada oma aknast, mis oli juhtunud, mu vend läks alla ja välja tänavale, parajasti kui taevas majade müüride vahel muutus roosaks varase koiduga. Põgenevad inimesed jala ja sõiduriistus kasvasid arvurikkamaks iga silmapilguga. „Must suits!“ kuulis ta inimesi karjumas, ja uuesti „Must suits!“ Säärase üksmeelse hirmu külgehakk oli möödapääsmatu. Kui mu vend seisatas uksetrepil, ta nägi teist ajalehemüüjat lähenevat talle, ja sai varssi numbri. Mees jooksis edasi ülejäänutega ja müüs oma ajalehte, kui jooksis, shilling number — imelik saagihimu ja paanika segamini.

Ja sellest lehest mu vend luges toda ülemjuhataja katastroofilist teadaannet:

„Marslased suudavad välja lasta musta ja mürgise gaasi määratud pilvi rakettide abil. Nad on lämmatanud meie patareid, hävitanud Richmondi,

Kingstoni ja Wimbledoni, ning tungivad aeglaselt Londoni sihis, hävitades iga asja teel. On võimatu peatada neid. Pole muud pääsmist musta suitsu eest kui silmapilkne põgenemine.“

See, oli kõik, kuid seda oli küllalt. Kogu suure kuuemiljonilise linna rahvas oli liikvel, riietumas, jooksmas; varssi ta pidi valguma massiliselt põhjapoole.

„Must suits!“ karjusid hääled. „Tuli!“

Lähedase kiriku kellad tegid klirisevat lärmi, kaarik, hooletult aetud, purunes kisendamiste ja vandumiste keskel vastu vee-kanalit ülalpool tänavat. Haiglane kollane valgus käis edasi ja tagasi majus, ja mõnel möödunud troskaist hiilgasid kustutatamatud laternad. Ning pää kohal muutus koit hiilgavamaks, selge ja peatamatu ja vaikne.

Ta kuulis jalasamme, käivaid edasi ja tagasi tubades, ning üles ja alla trepist tema taga. Ta perenaine tuli uksele, lahtiselt mässitud öökuube ja salli; ta mees järgnes, hüüatades.

Kui mu vend hakkas tajuma nende asjade tähtsust, ta pööris rutuliselt oma tuppa, pistis kõik oma tarvitatava raha — kokku midagi kümme naela — oma taskuisse ja läks uuesti välja tänavaile.

XV.

MIS OLII JUHTUNUD SURREYS.

See oli siis, kui abiõpetaja oli istunud ja kõnenud nii metsikult mulle põõsasaia all lamedail niidel Hallifordi lähedal, ja kui mu vend vaatles põgenikkude voolu üle Westminsteri silla, et marslased olid alanud oma pääletungimist. Nii

kaugele, kui keegi võib selgust nõutada vastuvaidlevaist teateist, mis olid paigutatud eesotsas, enamus neist jäi ametisse ettevalmistustega Horselli augus kuni üheksani tol õhtul, kiirustades mõne operatsiooniga, mis eraldas suuri rohelise suitsu hulki.

Kuid kolm tulid kindlasti välja kella kaheksa ümber ja tungides aeglaselt ja ettevaatlikult, läksid läbi Byfleeti ja Pyrfordi Ripley ja Weybridge'i sihis, ja nii tulid ootavate patareide nägemispiirkonda vastu loojenevat päikest. Need marslased ei tunginud edasi koos, vaid joonel, igaüks võib olla miil ja pool oma lähemast seltsimehest. Nad seisid teineteisega ühenduses sireeni-sarnaste hulgumiste abil, mis tõusid ja langesid heliredelil ühelt noodilt teisele.

See oli see hulgumine ja suurtükkide tulistamine Ripley ja St. Georg's Hilli juures, mida olime kuulnud Upper Hallifordis. Ripley suurtükiväelased, kohanemata suurtükiväe volontäärid, keda poleks olnud kunagi vaja paigutada säärasele positsioonile, tulistasid kord metsikult, enneaegselt, mõjutu kogupaugu ja tormasid hobusel ja jala läbi purustatud küla, ning marslane jalutas rahuliselt üle nende suurtükkide, tarvitamata oma palavkiirt, astus vaikselt nende keskel, möödus nende ees ja nii tuli ootamatult suurtükele Painshill Park'is, mis ta hävitas.

St. Georg's Hilli mehed, igal juhul, olid paremast sordist või paremast aimest. Varjatud männimetsaga, nagu nad olid, nad näisid olevat tähele panemata marslasest, lähemale neile. Nad laadisid oma suurtükke ning sama järelekaalutult nagu

oleksid olnud paraadil, lasksid umbes tuhande jardi kauguselt.

Granaadid plahvatasid kõik ümber marslase ja nad nägid teda tungivat paar sammu, vankuvat ja alla kukkuvat. Igaüks kisendas ühiselt, ja suur-tükke laaditi uuesti hullumeelse kiirusega. Ümber-lükatud marslane algas pikendatud hulgumist ja sil-

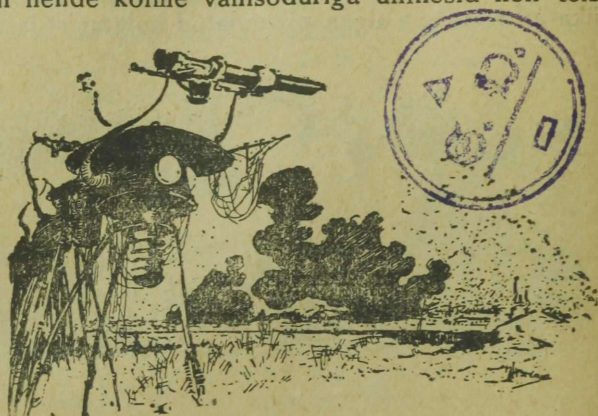

mapilkselt ilmus teine läikiv hiiglane, vastates talle, üle puude lõunas. Näis, et üks jalg oli olnud purustatud ühest granaadist. Kogu teine kogu-pauk lendas kaugele marslasist maapinnale ja sama-aegselt mõlemad ta kaaslased juhtisid oma palavkiired patareile. Sõjamooni lendas õhku, männid suurtükkide ümber plahvatasid tulle ja ainult üks või kaks mehhist, kes juba jooksid üle kõrgmiku harja, pääsesid.

Päale seda näis, et kolm pidasid koos nõu ja peatusid, ning luurajad, kes vaatlesid neid, teatasid, et nad jäid täiesti paigale järgmiseks pool-tunniks. Marslane, kes lükati ümber, roomas pikaldaselt oma mütsist välja, väike pruun kuju, ime-

likult mõtlema panev sellest kaugusest viljarooste täpile, ja kahtlemata algas oma kandja parandust. Üheksa paiku ta lõpetas, sest ta müts oli siis näha üle puude.

See oli vähesed minutid üle üheksa tol õhtul, kui nende kolme vahisõduriga ühinesid neli teist

marslast, igaüks kandes paksu musta toru. Samasugused torud ulatati igaühele kolmest ja seitse hakkasid edasi liikuma, laotudes samaseil kauguseil piki kõverjoont St. Georg's Hilli, Weybridge'i ja Sendi küla, edelale Ripleyst, vahel.

Tosin rakette lendas üles kõrgmikelt nende ees niipea kui nad hakkasid liikuma ja hoiatasid ootavaid patareisid ümber Dittoni ja Esheri. Samal ajal neli nende võitlusmasinaist, samuti varustatud torudega, ristlesid üle jõe, ning kaks neist, mustad vastu läänist taevast, tulid minu ja abiõpetaja nägemispiirkonda, kui kiirustusime nõrgalt piki maanteed, mis jookseb põhjapoole Hallifordist.

Nad liikusid, nagu see näis meile, pilvel, sest piimane udu kattis põlde ja tõsis kolmandikuni nende kõrgusest.

Sel nägemisel abiõpetaja karjatas nõrgalt oma kurgus ja hakkas jooksuma; kuid teadsin, et polnud midagi hääd jooksus marslaste eest, ja ma pöörsin kõrvale ja roomasin läbi kasteste nõgeste ja seavabarnapõõsaste laiasse kraavi maantee kõrval. Ta vaatas tagasi, nägi, mida tegin, ja pöördus, et ühineda minuga.

Kaks marslast peatusid, lähem meile seistes ja silmitsedes Sunburyt, kaugem, olles hall selgusetus vastu õhtutähte, eemal Stainesi sihis.

Marslaste juhuslik hulgumine oli lõppenud; nad võtsid oma seisukohti suures poolkuus ümber oma silindrite täielises vaikuses. See oli poolkuu kaheteistkümne miiliga ta sarvede vahel. Kunagi püssirohu leiutamisest saadik polnud lahingu algus nii vaikne. Meile ja vaatlejale Ripley ümber oleks olnud täpselt sama mõju — marslased näisid olevat ainsad pimeneva öö valdajad, mis valgustatud ainult väheselt kuult, tähilt, päevavalguse järellõõmalt ja punakalt säralt St. Georg's Hillist ja Painshilli metsist.

Kuid silmitsedes seda kuud igalpool, Stainesi Hounslow', Dittoni, Esheri, Ockhami juures, kõrgmikkude ja metsade taga lõunasse jõest ja üle lamedate rohuniitude põhjasse temast, kus iganes puude või külamajade salgad andsid küllaldast katet, ootasid suurtükid. Signaalraketid lõhkesid ja pildusid sädemeid läbi öö ning kadusid, ja kõikide nende vaatlevate patareide elevus tõsis pineva ootuseni. Marslasil oli vaid tungida tuleliini ja silmapilkselt need meeste liikumatud mus-

tad kujud, need suurtükid, läikides nii tumedalt varases öös, oleksid plahvatanud lahingu kõuesse vihasse.

Kahtlemata mõte, mis oli valitsev tuhandeis neist valvavaist meelist, samuti nagu ta oli valitsev minul, oli küsimus, kui palju saavad nad meist aru. Kas mõistsid nad, et meie oma miljoneis oleme organiseeritud, distsiplineeritud, tegeledes üheskoos? Või tõlgitsevad nad meie tulepurskamisi, meie granaatide äkilisi pisteid või meie nende laagri korralist piiramist, nagu tõlgitsesime pääletungi tigatedat üksmeelsust mesilaste tülitatud mesipakus? Kas arvasid nad, et võiksid hävitada meid? (Tollal ei teadnud ükski, mis toitu nad vajasisid.) Sadanded säärased küsimused heitlesid samal ajal mu meeles, kui vaatlesin toda määratud vahisõduri kaju. Ja mu meele sügavuses oli kõikide suurte tundmatute ja varjatud jõudude Londoni sihis mälestus. Ons nad valmistanud hundiauke? Ons püssirohu-vabrikud Hounslow' juures valmis lõksuna? On londonlasil meelsust ja julgust teha suuremat Moskvat oma vägevast majade piirkonnast?

Siis, pääle lõpmatut aega, nagu see näis meile, küürutavaile ja vaatlevaile läbi põõsasaia, kostis hääl nagu kauge suurtükipauk. Teine lähemal ja siis järgmine. Ja siis tõstis marslane meie kõrval oma toru kõrgele üles ja tühjendas ta suurtüki kombel raske pauguga, mis pani maa vapustama. Marslane Stainesi pool vastas talle. Polnud ei välgatust ega suitsu, lihtsalt laengu plahvatus.

Olin nii erutatud neist raskeist laenguist, järgnevaid üksteisele, et unustasin niivõrt oma isik-

liku julgeoleku ja oma kupatatud käed, et ronisin üles põõsasaiale ja vaatasin üksisilmi Sunbury sihis. Kui tegin nii, järgnes teine pauk ning suur kuul vuhises pää kohal Hounslow' poole. Lootsin vähemasti näha suitsu või tuld või mõnd säärast ta tugevuse tõendust. Kuid kõik, mida nägin, oli sügav-sinine taevas ülal ühe üksiku tähega ja valge udu, laotuvat laiali ja madalale alla. Ja polnud ei raksu, ega vastavat plahvatust. Vaikus oli astunud asemele; minut venis kolmele.

„Mis oli juhtunud?“ küsis abiõpetaja, seistes üles minu kõrvale.

„Taevas teab!“ ütlesin mina.

Nahkhiir lendles mööda ja kadus. Kange karjumise kära algas ja lõppes. Vaatasin uuesti marslasele, ja nägin, et ta oli nüüd liikumas ida poole piki jõekallast kiire rulliva liigutusega.

Iga silmapilk ootasin mõne varjatud patarei tuld, hüppavat neile; kuid õhtu rahu jäi murdmata. Marslase kaju muutus vähemaks, kui ta eemaldus, ja varssi udu ja kasvav öö katsid ta täiesti. Ühise tõukega ronisime kõrgemale. Sunbury sihis oli tume ilmutis, nagu oleks äkitselt keegeline kõrgmik tekkinud säääl, varjates meie välja-vaadet kaugemale maale; ja siis, kaugemal üle jõe. Waltoni kohal, nägime teist säärast harja. Need kõrgmiku sarnased kujud muutusid madalamaks ja laiemaks just kui vaatlesime.

Liigutatud äkilise mõttega, vaatasin põhjapoole ja säääl märkasin, et kolmas neist pilviseist mustist kujudest oli tõusnud.

Kõik äkki oli muutunud väga vaikseks. Kaugele eemale kagusse, kriipsutades alla vaikust, kuulsime marslasi hulgumas teineteisele ja siis väri-

ses õhk uuesti nende suurtükkide kangest kõmast. Kuid maa-suurtükivägi ei annud mingit vastust.

Nüüd, sel ajal, me ei võinud aru saada neist asjust; kuid hiljem õppisin tundma nende kurjakuulutavate koonuste tähendust, mis kasvasid videvikus. Igaüks marslasist, seistes suures poolkuus, mida olen kirjeldanud, tühjendas tundmatu signaaliga, suurtükisarnase toru abil, mida ta kandis, suurt doosi mistahes kõrgmiku, padriku, majade kogumiku või teise suurtükkide võimaliku katte sihis, juhtudes olevat ta ees. Mõni laskis ainult ühe, mõni kaks, nagu üks, keda olime näinud; üks Ripley juures, räägitakse, oli tühjendanud mitte vähem kui viis sel ajal. Need doosid purunesid tõukudes maa vastu — nad ei plahvatanud ja jalamaid eraldasid raske tindise gaasi määratu hulga, kerimas ja valgumas üles suures ja mustas tihedas pilves, gaasiline kõrgmik, mis vajus ja laotas ennast aeglaselt üle ümbritseva maa. Ja selle auru puudutus, ta kõvade sagarate sissehingamine oli surm kõigile, kes hingavad.

Ta oli raske, see aur, raskeim tihedaimast suitsust, nii et päale esimest kärakat plahvatust ja väljavoolamist kokkupõrkel, ta vajus maha läbi õhu ja valgus üle maapinna ennem vedelana kui gaasilisena, jättes maha kõrgmikke ja voolates orgudesse ja kraavesse ja vee-teisse, samuti nagu olen kuulnud toimib süsihapugaas, mis valgub vulkaanilisist lõhedest. Ja kus ta sattus vee kohale, sündis mõni keemiline reaktsioon ja kohe kattus pind pulbrilise vahuga, mis vajus aeglaselt ja andis ruumi enamale. Vaht oli täiesti lahustamatu, ja on võõrastav asi, nähes gaasi silmapilkset mõju, et võis juua vett kahjuta, millest ta oli läbi.

imbunud. Aur ei hajunud, nagu oleks tõeline gaas hajunud. Ta hõljus üheskoos kaldail, järgides pikaldaselt maa nõlvale, hajudes tõrkelt tuule ees, ja väga aeglaselt ühines ta õhu udu ja niiskusega ning vajus maha tolmuks. Välja arvatud, et üks tundmatu element, mis andis spektrumi sinises nelja joone grupi, võtab osa, oleme veel täiesti teadmatud selle olluse ehitusest.

Oli kord ta laastamise kärakane tõst möödas, hoidus must suits nii lähedale maapinnale, just enne oma langemist, et viiskümmend jalga üles õhku, katusel ja kõrgete majade ülemisil korral ja suuril puul oli juba võimalus pääsmiseks ta mürgist, nagu tõestus just tol ööl Street Cobhamis ja Dittonis.

Mees, kes pääsis esimesest kohast, jutustab imeliku loo selle keriva voolu võõralisusest, ja kuidas ta vaatas alla kirikutornitipust ja nägi küla maju tõusmas nagu vaime selle tindisest tühisusest. Päevaks ja pooleks ta jäi sinna, väsinud, nälginud ja päikese-põletatud maa sinise taeva all ja kaugete kõrgmikkude väljavaate asemel sametine must ulatus punaste katustega, roheliste puudega ja hiljem mustalt looritud põõsastega ja väravatega, aitadega, kõrvalhoonetega ja müüriga, tõusmas siin ja sääli päikesevalgusse.

Kuid see oli Street Cobhamis, kus mustal gaasil lubati jääda, kuni ta vajus vabatahtlikult maha. Põhimõtteliselt marslased, kui ta oli täitnud oma otstarbe, puhastasid õhu uuesti temast, sombates temas ja juhtides aurujoa temale.

Seda nad tegid gaasi-seinaga meie lähedal, nagu nägime tähevalguses mahajäetud maja aknast Upper Hallifordis, kuhu olime pöördunud. Säält võisime näha helgiviskajaid Richmond Hillil ja

Kingston Hillil, jooksmas edasi ja tagasi, ning üheteistkümne paiku kärises aken ja kuulsime suurte piiramis-suurtükkide kõma, mis olid olnud paigutatud säääl. See jätkus vahetpidavalt veerand tundi, saates juhuslikke kuule nägematuile marslasile Hamptonis ja Dittonis, ning siis kadusid elektrilise valguse kahvatud kiired ja asendusid heleda punase säraga.

Siis langes neljas silinder — hiilgav roheline meteor — nagu pärastpoole sain teada, Bushey Parki. Enne kui suurtükid Richmondi ja Kingstoni liinil algasid, kaugel eemal edelas oli tujukas suurtükilaskmine, arvan, suurtükid, tulistavad juhuslikult, enne kui must gaas võis matta suurtüki-väelasi.

Nii, tarvitades sedasama meetodiliselt, nagu inimene suitsetaks vapsikute pesa, marslased laotasid seda imelikku lämmatavat gaasi üle Londonipoolse maakoha. Poolkuu sarved laiendusid aeglaselt kõrvale, kuni lõpuks nad moodustasid liini Hanwellist Coombeni ja Maldenini. Kogu öö läbi töötasid nende hävitavad torud. Mitte kordki, pääle seda kui marslane St. Georg's Hilli juures oli maha löödud, ei annud nad suurtükiväele võimalust enda vastu. Kus iganes võis olla suurtükke, asetatuid nägematult neile, lasti uus musta gaasi doos, ja kus suurtükid olid avalikult neile paigutatud, sünnitati palav-kiir.

Keskööl leekivad puud Richmond Park'i nõlvul ja Kingston Hilli sära heitsid oma valgust musta suitsu võrgule, kattes kogu Thamesi orgu ja sirutades nii kaugele kui silm ulatas nägema. Ja läbi selle sumpasid aeglaselt kaks marslast, ja pöörasid oma sisisevaid auru-jugasid selles ja tolles sihis.

Marslased hoidsid palav-kiirt kokku tol ööl, kas seepärast, et neil oli vaid piiratud materjali moon selle valmistamiseks, või seepärast, et nad ei tahtnud hävitada maad, vaid ainult purustada ja hoida hirmus vastupanu, mida olid tekitanud. Viimase eesmärgi saavutasid nad kindlasti. Pühapäevane öö oli viimane organiseeritud vastupanu nende liikumisile. Pääle seda ei saanud ükski inimene seista nende vastu, nii lootuseta oli katse. Isegi torpeedopaatide ja hävitajate meeskonnad, mis olid toonud oma kiir-laskjaid Thamesist üles, tõrkusid edasi sõitmast, mässasid ja sõitsid uuesti tagasi. Ainuke pealetungiv ettevõtte, mille kallale inimesed julgesid asuda pääle toda ööd, oli miinide ja hundiaukude ettevalmistus, ja isegi selles olid inimeste teojõud jamsivad ja kramplikud.

Võib kujutella nende patareide saatust Esheri sihis, ootavaid nii pinevil hämaruses, nagu veel võis. Ellujääjaid polnud sääl ühtki. Võib kujutada rahulist ootamist, ohvitserid ärkvel ja valvel, suurtükiväelased valmis, sõjamoona asetatud käepäraseks, kodanikest vaatlejate salk seismas nii lähedal, kui neid lubatakse, õhtu vaikus; liikuva haigemajad ja hospitali telgid, põletatutega ja haavatutega Weybridge'ist, suurtükimehed oma hobustega ja vankritega; siis paukude tömpne kaja, mida marslased lasksid, ja kohmetu kuuli põrismine üle puude ja hobuste ja purunemine naabrilisil põlled.

Võib ette kujutada ka tähelepanu äkilist muutust, selle tumeduse kiiresti levivat ja paisuvat rulli, tõusvat järsult taeva poole, muutvat hämariku käegakatsutavaks pimeduseks, võõrastavat ja kohutavat gaas-vaenlast, sammuvat oma ohvrite poole,

inimesi ja hobuseid ta kõrval, nähtavaid ebamääraselt, jooksvaid, karjuvaid, kukkuvaid järsku, hirmuhüüdeid, äkitselt mahajäetud suurtükke, inimesi, väänlevaid ja visklevaid maas, ja suitsu kiiret laienemist läbipaistmatust keeglist. Ning siis, öö ja hävitus — ei midagi kui läbipääsmatu gaasi vaikne mass, varjavad oma surnuid.

Enne koitu oli must gaas valgumas läbi Richmondi tänavate, ja valitsuse lagunev organism, viimase hinge heitmise pingutusega, ajas Londoni rahva põgenema.

XVI.

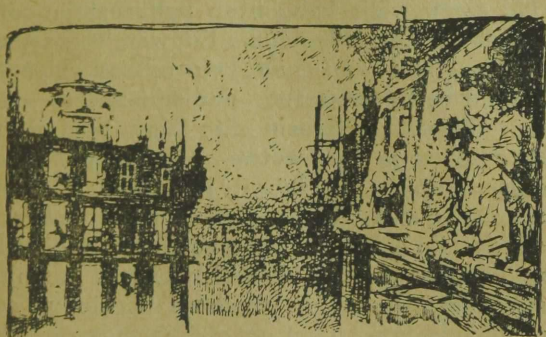
ÄRAMINEK LONDONIST.

Nii saate aru kartuse mühisevast lainest, mis liikus kiiresti läbi suurima linna maailmas, parajasti kui esmaspäev oli koitmas — põgenemise voolu kiiresti tõustes mägijõeks, kohisedes vahutavas kätas ümber raudteejaamu, kasvades kohutavaks võitluseks sadamate ümber Thamesis ja tormates iga tarvitatava kanaliga põhja- ja idapoolle. Kella kümneks politseiline organisatsioon ja keskpäevaks isegi raudtee-organisatsioonid kaotasid sideme, kaotasid kuju ja mõju, nõrgudes, pehmedes, ühinedes lõppeks selle kiire sotsiaalse keha sulavusega.

Kõik raudteeliinid põhjasse Thamesist ja kagu-inimesed Cannon-tänaval olid hoiatatud pühapäeval keskööks, ja rongid olid täitunud, inimeste metsikult võideldes seisukohtade pärast vaguneis, isegi kell kaks. Kolmeks inimesi tambiti ja mälustatud isegi Bishopsgate'i tänaval; paarsada või rohkem jardi Liverpooli tänava jaamast lasti revol-

reist, inimesed pussitasid, ja kordnikud, keda saadeti juhtima liikumist, väsinud ja vihastatud, purustasid inimeste päid, keda neid kästi kaitsta.

Ja kui tõusis päev ja veduri-juhid ja kütjad keeldusid pöörduda Londonisse, põgenemise sund ajas inimesi ikka tihenevas hulgas jaamust eemale

ja põhjapoole jooksvaile maanteile. Keskpäevaks oli marslast nähtud Barnesi juures ja aeglaselt vajuva musta gaasi pilv ajus üle Thamesi ja Lambethi tasandike, lõigates ära pääsmisvõimaluse ülesildade oma pikaldasel edasitungimisel. Teine pilv ajus üle Ealingi ja piiras väikest ellujäänute saart Castle Hillil, elus, kuid võimetuid pääseda.

Pääle asjatut võitlust, saada loode-rongile Chalk Farmi juures — vedurid, mis laaditi sääli kauba-vaksalis, kündsid läbi karjuvate inimeste ja tosin tugevat meest võitles, et hoida hulka purustamast masinisti ta ahju vastu — mu vend tuli Chalk Farmi tänavale, põikles üle selle tormavate sõiduriistade parve eest ja tal oli õnne olla esi-

mene jalgrattakaupluse rüüstamisel. Jalgratta, mille ta sai, ees-rattavits oli kõverdatud lohistamisel läbi akna, kuid ta seadis kohale sellegipä-rast, suurema kahjuta kui lõigatud käerandme. Järsk Haverstock Hilli tee oli läbipääsmatu mit-mete kukkunud hobuste tagajärjel ja mu vend keeras Belsize Roadile.

Nii sai ta välja kabuhirmu hullusest ja sõites välja Edgware Roadile, jõudis Edgware'isse seitsme paiku, nälginud ja väsinud, kuid tublisti hulga ees. Piki teed seisis inimesed, uudishimulised, imes-tades. Temast möödusid mitu jalgratturit, mõned hobusemehed ja kaks autot. Miili kaugusel Edg-ware'ist murdus rattavõru ja jalgratas muutus sõitmiskõlbmatuks. Ta jättis riista maantee kõrvale ja sörkis läbi küla. Kauplused olid poolavatud koha pää-tänaval ja inimesed kubisesid kõnniteel ja sissekäiges ja aknais, vaadates imestunult seda põgenikkude erakordset rongkäiku, mis oli alga-mas. Tal õnnestus saada pisut toitu trahteris.

Tükiks ajaks jäi ta Edgware'isse, mitte teades, mida teha edasi. Põgenevad inimesed siginesid arvult. Paljud neist, nagu mu vend, näisid kal-duvat peatuda kohal. Polnud värskeid uudiseid sissetungijaist Marsilt.

Seks ajaks oli maantee kubisev, kuid siitsaadik kaugel rüsinast. Enamik põgenikest tol tunnil oli jalgrattail, kuid varssi tormasid autod, kahe-rattalised troskad ja vankrid mööda ja tolm rippus raskeis pilvis piki maanteed St. Albansile.

See oli võib-olla ebamäärane mõte minna Chelmsfordisse, kus elasid mõned ta sõbrad, mis andis mu vennale põhjust keerata rahulisesse täna-vasse, jooksvat idapoole. Varssi tuli ta ülekäigu-

kohale, läks üle ja suubus jalgteele kirdesse. Ta möödus lähedalt mitmest talumajast ja mõnest väikesest kohast, mille nime ta ei teadnud. Ta nägi väheseid põgenikke, kuni rohurajal High Barneti ta sattus kahele daamile, kes said ta kaasreisijaks. Ta tuli neile parajasti ajal, et päästa neid.

Ta kuulis nende karjeid, ja tormates ümber nurga nägi paari meest, kes katsusid lohistada neid väikesest vankrist, milles olid sõitnud, kuna kolmas hoidis raskusega ehmunud poni pääd. Üks daamest, lühike naine valges, lihtsalt kisen- das; teine, tume, sihvakas kuju, lõi mehele, kes haaras ta käe, piitsaga, mida hoidis oma vabas käes.

Mu vend sai silmapilk seisukorrast aru, käre- tas ja tormas heitluse poole. Üks mehist taganes ja pööras tema poole, ning mu vend, tabades vastase näost, et võitlus oli möödapääsmatu, ja olles kogenud poksija, tormas talle ja lõi ta maha vankri rattale.

Polnud aeg poksilisele rüütlikkusele ja mu vend lõi ta vagaseks jalahoobiga ning haaras mehe kraest, kes rebis sihvaka daami kätt. Ta kuulis kapjade plaginat, piits põletas ta nägu, kolmas vastane lõi talle silmade vahele ja mees, keda hoidis, keeras enda vabaks ja pistis jooksu rada pidi sihis, kust mu vend oli tulnud.

Osalt uimastatud, ta leidis enda silmitsemas meest, kes oli hoidnud hobuse pääd, ja sai tead- vaks vankrist, eemaldumas temast piki rada, õõt- suvat küljelt küljele ja naistega ta sees, vaatavaid tagasi. Mees ta ees, tugev lohvard, katsus kis- kelda, ning ta peatas teda hoobiga näkku. Siis, saades aru, et oli maha jäetud, põikles kõrvale ja pistis jooksu rajal vankri järgi, tugev mees ta

kannul ja põgeniku, kes oli nüüd pöördunud, järgides kaugel.

Äkitselt komistas ta ja kukkus: ta lähedane tagaajaja käis kukerpalli, ning ta tõusis jalule, et leida end uuesti vastaste-paari ees. Tal oleks olnud vähe võimalust nende vastu, poleks sihvakas daam hüpanud maha väga südilt ja pöördunud talle appi. Näis, et tal oli olnud revolver kogu see aeg, kuid see oli istme all, kui talle ja ta kaaslasele tungiti kallale. Ta laskis kuue jardi kauguselt, lastes ahtakeselt mu vennast mööda. Vähem julgem röövleist jooksis minema ja ta kaaslane järgnes talle, sajatades ta argust. Mõlemad peatusid rajal, kus lamas kolmas mees meelemärkusetult.

„Võtke seel“ ütles sihvakas daam ja andis mu vennale oma revolvri.

„Minge tagasi vankri juurde,“ sõnas mu vend, pühkides verd lõhkenud huulelt.

Naine pöördus sõnata — nad lõõtsutasid mõlemad — ja läksid tagasi, kus daam valges võitles, et hoida tagasi ehmunud ponit.

Röövleil oli nähtavasti neist küllalt. Kui mu vend vaatas uuesti tagasi, tõmbusid nad tagasi.

„Istun siia,“ ütles mu vend, „kui tohin;“ ja ta tõusis tühjasse eesistmesse. Daam vaatas üle õla.

„Andke mulle ohjad,“ ütles ta ja tõmbas piitsaga mööda poni külge. Järgmisel silmapilgul käänak teel varjas kolme meest mu venna silmade eest.

Nii, kaunis ootamatult, mu vend leidis end hingeldavana, haavatud lõuaga, veristatud suuga ja veriste rusikatega, sõitmas piki tundmatut rada nende kahe naisega.

Ta sai teada, et nad olid Stanmore'is elava haavaarsti naine ja noorem õde; arst tuli varakuil tunnel hädaohtliku haige juurest Pinneris ja kuulis mõnes raudteejaamas oma teel marslaste edasitungimisest. Ta oli rutanud koju, äratanud naised — nende teenija oli maha jätnud neid paar päeva enne — pakkis pisut moonat, pistis oma revolvi istme alla — õnneks mu vennale — ja käskis neid sõita Edgware'isse, mõttega rongile pääsmisest. Ta jäi maha, et hoiatada naabreid. Ta saab nad kätte, ütles ta, poole viie paiku hommikul ja nüüd on ligi üheksa ning nad pole teda sestsaadik näinud. Nad ei võinud jääda Edgware'isse kasvava liikumise pärast läbi koha ja nii nad tulid sellele kõrvalrajale.

See oli lugu, mida nad jutustasid mu vennale katkendeis, kuni peatusid varssi uuesti lähemale New Barnetile. See lubas viibida nendega vähemasti senikaua, kuni võisid otsustada, mida teha või kuni jõudis puuduv mees, ning seletas, et olevat vilunud laskja revolvrilt — too relv oli talle võõras — selleks, et anda neile julgust.

Nad tegid mingi laagri-taolise tee kõrval ja poni muutus õnnelikuks põõsastikus. Ta jutustas neile oma pääsmisest Londonist ja kõike, mida teadis noist marslasist ja nende abinõudest. Päike roomas kõrgemale taevas ja peale pisut aega jäi nende jutt soiku ja andis aset aimduse rahutule tundele. Mitmed teekäijad tulid piki rada ja neilt mu vend kogus niipalju uudiseid kui võis. Iga katkendiline vastus, mida ta sai, süvendas suure õnnetuse muljet, mis oli tulnud inimesile, süvendas silmapilkse vajaduse veendumust selle põgenemise teostamiseks. Ta teatas neile asjast.

„Meil on raha,“ ütles sihvakas naine ja kõhkles. Ta silmad kohtasid venna omi ja ta kõhklus lõppes.

„Mul on ka,“ ütles mu vend.

Ta selgitas, et neil oli niipalju kui kolmkümmend naela kullas viienaelalise pangatähe kõrval, ja pani ette, et sellega võiksid saada rongile St. Albanis või New Barnetis. Mu vend arvas, et see on lootusetu, nähes londonlaste hullust, tungides rongele, ja tõi esile oma mõtte keeramisest üle Essexi Harwichi sihis ja põgenemisest juba säält maalt.

Mrs. Elphinstone — see oli valgesse rietatud naise nimi — ei tahtnud kuulda mingeid põhjusi ja jätkas „George'i“ kutsumist; kuid ta meheõde oli imekspandavalt rahuline ja arukas ja jäi lõppeks nõusse mu venna ettepanekuga. Nii läksid nad edasi Barneti poole, kavatsedes ristelda Gread North Roadi, mu vend käies poni ees, et säästa teda nii palju kui võimalik.

Kui päike roomas kõrgemale taeval, muutus päev liigselt palavaks ja jalgade all paks valkjas liiv põletavaks ja pimestavaks, nii et nad reisisid ainult väga aeglaselt. Põõsasaiad olid hallid tolmust. Ja kui nad liikusid Barneti poole, kärakas sumin kasvas tugevamaks.

Nad hakkasid kohtama enam inimesi. Enamjaolt need vaatasid juhmilt oma ette, pomisedes selgusetuid küsimusi, väsinud, metsikud, puhtusetud. Üks mees, õhtuülikonnas, möödus neist jala, silmad sihitud maha. Nad kuulsid ta häält ja vaadates tagasi talle nägid üht kätt kahmavat oma juukseid ja teist peksvat nägematuid olevusi.

Oli ta vihahoog üle, läks ta edasi oma teed, kor-
dagi tagasi vaatamata.

Kui mu venna salk läks edasi rist-teede sihis
Barnetist lõunasse, nägid nad naist lähenemas
maanteele üle mõnede põldude pahemal, hoides
last ja veel kahe teise lapsega, ja siis möödus
mees määrdunud mustis riideis jämeda kepiga
ühes käes ja väikese käsikohvriga teises. Siis
ümberraja nurga, suvimajade vahelt, mis seisid
ühinemisel päateega, tuli väike kaarik, veetud
higistavast mustast ponist ja juhitud kahvatust
noormehest ümmarguses mütsis, hall tolmust. Sees
olid kolm tüdrukut, sarnased East Endi vabriku-
tüdrukuile, ja paar väikest last, kuhjatud kaarikus.

„Kas see tee läheb Edgware'isse?“ küsis juh-
tija, metsikute silmadega, valge näoga; ja kui mu
vend ütles talle, et küll, kui pöörab pahemale, ta
piitsutas kohe tänu vormilikkuseta.

Mu vend märkas kahvatut halli suitsu või udu
tõusmas majade vahel nende ees ja looritavat
terrassi valget eeskülge teisel poolel maanteed,
mis ilmus suvimajade tagakülgede vahelt. Mrs.
Elphinstone karjatas äkitselt suitsuse punase leegi
keelile, hüplevaid majadel nende ees vastu palavat
sinist taevast. Kärakas lärm lahtus nüüd paljude
häälte korratuks seguks, paljude rataste keerlemi-
seks, vankrite nagisemiseks ja kapjade müdinaks.
Tänav muutus äkitselt pööravaks mitte viitküm-
mend jardigi ristteelt.

„Jumal taevas!“ hüüdis Mrs. Elphinstone. „Mis
see on, kuhu te ajate?“

Mu vend peatas.

Sest maantee oli inimeste kihav vool, inim-
olevuste mägijõgi, kohisemas põhjapoole, üks tun-

giv teisele. Suur tolmupilv, valge ja hiilgav päikese lõkkes, muutis kõik kahekümne jala kõrguses maapinnast halliks ja selgusetuks ning alaliselt uuendatud tiheda hulga hobuste jalust ja mehilt ja naisilt jala, ja igalaadi sõiduriistade rattaist.

„Teed!“ kuulis mu vend häáli karjumas. „Andke teed!“ See oli nagu sõitmine tule suitsusse, et pääseda raja ja maantee puutepunkti; hulk mühises nagu tuli, ja tolm oli palav ja pistev. Ja tõesti, pisut ülespoole maanteed põles suvimaja ja saatis musta suitsu rullivaid masse üle maantee, suurendades segadust.

Kaks meest läksid neist mööda. Siis määrdu nud naine, tassides rasket kompsu ja nuttes. Pere meheta jahikoer rippuva keelega keerles kahtlaselt nende ümher, kohutatud ja armetu, ning põgenes mu venna ähvardusel.

Nii palju kui nad võisid näha teest Londoni poole majade vahel paremale, oli see määrdu nud, tormavate inimeste kärakas vool, tuubitud suvi majade vahele mõlemal küljel; mustad pääd, kubi sevad kujud kasvasid selgemaks, kui tungisid nurga poole, tormasid mööda ja sulasid uuesti oma indi vidualiteedi kaugeneva hulgaga, mille lõppeks õgis tolmupilv.

„Minge edasi! Minge edasi!“ karjusid hääled. „Teed! Teed!“

Ühe inimese käsi rõhus teise selga. Mu vend seisis poni pää kõrval. Vastupanematult paelutud, liikus ta aeglaselt, samm-sammult, radapidi.

Edgware oli olnud segaduse pilt, Chalk Farm metsik kära, kuid siin oli kogu rahvastik liikumisel. On raske kujutella seda parve. Tas polnud mingit iseloomustavat. Kujud valgusid mööda.

nurgast ja kaugesid oma selgadega salga poole rajal. Piki äärt tulid need, kes olid jala, ähvardatud rattaist, tuigerdades kraaves, eksides üksteise vastu.

Kaarikud ja vankrid kuhjusid lähedalt üksteisile, andes veidi teed noile kiiremaile ja läbematuile sõiduriistule, mis söötsid aegajalt ette, kui ilmus võimalus seda teha, paisates inimesi vastu suvimajade aedu ja väravaid.

„Edasi!“ oli hüüd. „Edasi! Nad tulevad!“

Ühes kaarikus seisis pime mees päästearmee vormis, veheldes oma kõverate sõrmedega ja kisendades: „Igavik! Igavik!“ Ta hääli oli kare ja väga vali, nii et mu vend võis kuulda teda kaua pääle ta kadumist nägemisest lõunapoolses tolmus. Mõned inimesist, kes rüsesid kaarikuis, piitsutasid tõlbilt oma hobuseid ja tülitsesid teiste kutsaritega; mõned istusid liikumatult, vaadates tühjusse õnnetute silmadega; mõned närised oma käsi januga või lamasid roidunult oma sõiduriistade põhjas. Hobuste suurauad olid kaetud vahuga, nende silmad valgunud verega.

Kaarikuid, tõldu, ärikärusid, vankreid oli sääl lugemata; post-vanker, tänava-puhastaja kaarik, tähitud „St. Pancrase valitsus'ega“, suur puuker, kuhjatud lohvarditega. Pruulija veovanker kolistas mööda, rattad pritsitud verega.

„Puhastage tee!“ karjusid hääled. „Puhastage tee!“

„I — gavik! I — gavik!“ kostis kaja maanteelt.

Rõhutud, metsikud naised tammusid mööda, hästi rietatud, lastega, kes karjusid ja tuigerdasid, nende peened riided suitsunud tolmus, nende väsinud näod määratud pisaraist. Mõnedega neist

tulid mehed, mõnikord aitavad, mõnikord mahlöödud ja toored. Võideldes külg-küljega nendega tungis mõni väsinud ärapõlatud pleekinud mustis kaltses suurte silmadega, valju häälega ja ropu suuga. Oli tugevaid töölisi, tungivaid oma teel, armetuid harimatuid mehi, riietatud nagu kirjutajad või poeabilised, heitlevaid kramplikult, haavaatud sõdur, keda mu vend märkas, mehi, riietatud raudtee-kandjate riietesse, üks armetu olevus öösärgis kuuega heidetud üle selle.

Kuid vahelduv nagu ta koosseis oli, teatud asjad kogu tol parvel olid ühised. Oli kartus ja piin nende nägudel ja kartus nende taga. Kära maanteel, tüli koha pärast vankris pani kogu selle parve kiirustama oma sammu; isegi mees, nii kohutatud ja murtud, et ta põlved paindusid ta all, oli elektriseeritud silmapilguks uuendatud tegevusele. Palavus ja tolm olid juba olnud töö selle hulga kallal. Nende nahad olid kuivad, nende huuled mustad ja lõhelised. Nad olid kõik janused, väsinud ja valutavate jalgadega. Ja keset mitmesuguseid hüüdeid kuuldus vaidlusi, etteheitteid, tüütuse ja väsimuse ohkamisi; nende enamate hääled olid kähisevad ja nõrgad. Läbi selle kõige käis refrään:

„Teed! Teed! Marsslased tulevad!“

Vähesed peatusid ja tulid kõrvale sellest voolust. Rada avanes kallakult maanteesse kitsa avausega ja omas petliku Londoni sihist tulevuse nägemise. Ometi osa inimeste keerisest ajus ta suhu; jõuetud tungisid välja voolust, kes enamjaolt puhkasid vaid momendiks enne hüpet teemasse uuesti. Pisut allapoole rajast, kahe sõbra kummardades oma üle, lamas mees palja jalaga,

mässitud ümber veriste kaltsudega. See oli õnnelik mees, omades sõbrad.

Väike vana mees hallide sõjaväeliste vurrudega, määritud musta pika kuuega, lonkas välja ja istus maha sõiduriista kõrvale, võttis ära oma saapa — ta sokk oli verega — raputas välja kivikesi ja komberdas uuesti edasi; ja siis väike tüdruk, aastat kaheksa või üheksa, täiesti üksi, ronis põõsasaia alla mu venna lähedale, nuttes.

„Ma'i saa minna edasi! Ma'i saa minna edasi!“

Mu vend ärkas oma imestuse tarretusest ja tõstis ta üles, rääkides lahkelt temaga, ja kandis ta preili Elphinstone'i juurde. Niipea kui mu vend puudutas teda, ta muutus kaunis vaikseks, nagu kohutatud.

„Ellen!“ kiljatas naine hulga seas pisaratega oma hääles. „Ellen!“ Ja laps sööstis äkitselt mu vennast eemale, karjudes: „Ema!“

„Nad tulevad,“ ütles mees hobuse seljas, ratsutades mööda piki rada.

„Eemale teelt, sääll!“ möirgas kutsar, kasvades kõrgele, ja mu vend nägi kinnist tõlda pöörmas rajale.

Inimesed litsusid tagasi teineteise, et vältida hobust. Mu vend ajas poni ja kaariku tagasi põõsasaida ja mees ajas lähemale ja peatas tee pöörangul. See oli tõld, aisaga paarile hobusele, kuid ainult üks oli tõmberihmus.

Mu vend nägi ebamääraselt läbi tolmu, et kaks meest tõstsid välja midagi valgel kanderaamil ja panid selle õrnalt rohule liguster-aija kõrvale.

Üks mehhist tuli joostes mu venna poole.

„Kus on siin pisut vett?“ ütles ta. „Ta on suremisel ja väga janune. See on lord Garrick.“

„Lord Garrick!“ sõnas mu vend. „Ülemkohtunik?“

„Vesi?“ küsis ta.

„Võib-olla on veevärk,“ sõnas mu vend, „mõnes noist majust. Meil pole vett. Ma ei tohi jätta oma inimesi.“

Mees tormas hulga vastu nurgamaja värava sihis.

„Minge edasi!“ ütlesid inimesed, tõugates teda. „Nad tulevad! Minge edasi!“

Siis oli mu venna tähelepanu pöördud kõrvale habekale kotka-näoga mehele, lohistavat väikest käsitaskut, mis rebenes parajasti, kui mu venna silmad puhkasid temal, ja paiskas välja sovereign'ide (inglise raha) hulga, mis näisid purunevat eraldatuiks rahuks, kui puudutasid maapinda. Nad veeresid siia ja sinna inimeste ja hobuste heitlevate jalgade vahel. Mees peatus ja vaatas tõlbilt kuhjale, ning kaariku ais lõi ta õlga ja pani ta taaruma. Ta karjatas ja põikles tagasi ning kaariku ratas riivas teda kergesti.

„Teed!“ karjusid kõik inimesed ta ümber. „Tehke teed!“

Niipea kui kaarik oli möödunud, ta viskus, mõlemad käed laiali, rahade kuhjale ja hakkas ajama peotäisi oma taskuisse. Hobune tõusis lähedale talle ja järgmisel momendil ta oli pooliti tõusnud ning kadunud hobuse kapjade alla.

„Pea!“ kisendas mu vend ja tõugates naist eemale oma teest, katsus kahmata hobuse suuraua.

Enne kui suutis jõuda temani, kuulis kisa rataste all ja nägi läbi tolmu serva möödumas üle vaese armetu selja. Kaariku ajaja lõi piitsaga mu venda, kes jooksis edasi kaariku taga. Arvu-

kas kisamine segas ta kõrvu. Mees siugles toimus keset oma pillatud raha, võimetu tõusta, sest ratas oli murdnud ta selja ja ta alamad liikmed lamasid jõuetuna ja surnuna. Mu vend seisis üles ja kriiskas järgmisele ajajale ning mees mustal hobusel tuli talle abiks.

„Kandke ta välja teelt,“ ütles ta; ja kahmates mehe kraest oma vaba käega mu vend sikutas ta kõrvale. Kuid ta veel kahmas oma raha järele ja vaatles mu venda metsikult, vasardades ta käele pihutäie kullaga. „Minge edasi! Minge edasi!“ karjusid vihased hääled taga. „Teed! Teed!“

Oli löök, kui vankri ais raksus kaarikusse, mida mees hobuse seljas peatas. Mu vend vaatas üles ja mees kullaga pööris oma pää ümber ja hamustas käerannet, mis hoidis ta kraed. Oli vapustus ja must hobune tuli kohkununa kõrvale ja kaariku-hobune tungis ta juurde. Kabi astus mööda mu venna jalast juukse võrra. Ta vabastas käe langenud mehelt ja hüppas tagasi. Ta nägi viha muutuvat hirmuks vaese armetu näol maapinnal ja silmapilguga ta oli varjatud ja mu vend oli paisatud tahapoole ja kantud mööda raja avausest ning pidi võitlema kõvasti mägijões, et jõuda uuesti temale tagasi.

Ta nägi preili Elphinstone'i varjavat oma silmi ja väikest last lapselikuse kaastunde puudumisega vahtimas laienenud silmadega tolmust midagi, mis lamas must ja vaik, sõtkutud ja purustatud veevate rataste all. „Peame minema tagasil!“ karjus ta ja hakkas pöörma ponit ümber. „Me ei või ristelda sellest — pörgust,“ ütles ta; ja nad läksid tagasi sada jardi seda teed, millel olid tulnud, kuni võitlevat hulka ei olnud näha. Kui möö-

dusid käänakust rajal, mu vend nägi sureva mehe nägu kraavis ligustri all, kohutavalt valge ja läikides higist. Kaks naist istusid vaikselt, küürutades oma istmeil ja värisedes.

Siis käänaku taga mu vend peatus uuesti. Preili Elphinstone oli valge ja kahvatu ja ta vennanaine istus nuttes, liig õnnetu isegi „George'i“ hüüdmiseks. Mu vend oli kokkunud ja segane. Niipea kui olid taganenud, ta sai aru, kui hädaline ja möödapääsmatu oli katse pääseda üle. Ta pöördus preili Elphinstone'i poole äkitselt, otsustunult.

„Peame minema seda teed,“ ütles ta ja juhtis poni uuesti ümber.

Teist korda tol päeval see tüdruk tõestas oma laadi. Et murda läbi oma teed inimeste mägijões, mu vend tormas liikumisse ja hoidis tagasi kaariku-hobuse, kuna preili ajas ponit selle pää ees. Vanker pidas kinni rattad silmapilguks ja kiskus lahti pika killu tõllast. Järgmisel silmapilgul nad olid püütud ja lohistatud edasi voolust. Mu vend, kutsarite piitsamärkidega punastena üle näo ja käte, kobis tõllasse ja võttis ohjad preililt.

„Sihtige revolvriga mehele taga,“ ütles ta, andes selle talle, „kui ta rõhub meid liig tugevasti. Ei! — sihtige sellega ta hobusele.“

Siis hakkas ta uurima võimalust nihkumiseks paremale üle tee. Kuid kord juba voolus, ta näis kaotavat tahte ja saavat selle tolmuse salga osaks. Neid lohistati läbi Chipping Barneti mägijõega; nad olid ligi miil linna keskuse taga, enne kui rüsesid üle tee vastasküljele. See oli kirjeldamatu müra ja segadus; kuid linna sees ja taga tee hargnes mitmekordselt ja see mõne määrani kergendas liikumist.

Nad liikusid idapoole läbi Hadley ja säääl, tee mõlemal küljel ja teises kohas edasi, nad tulid inimeste suurele hulgale, joovaid ojal, mõned võitlemas, et saada vee juurde. Ja edasi, kõrgmikult East Barneti lähedal, nad nägid kaht rongi liikumas aeglaselt teineteise järgi signaalita või korrata — rongid kihelevaid inimestega, mehed isegi süte vahel veduri taga — põhjapoole piki suurt põhjraudteed. Mu vend arvab, et nad pidid täituma väljaspool Londonit, sest sellal inimeste vihane hirm oli teinud võimatuks päaleistumise lõppjaamus.

Selle koha lähedal nad seisatasid päalelõuna puhkuseks, sest päeva ägedus oli juba äärmiselt kurnanud kõiki kolme neist. Nad hakkasid kannatama nälga, öö oli külm ja ükski neist ei julgenud magada. Ja õhtul paljud inimesed tulid tormates piki teed nende peatuskoha lähedal, põgeneses tundmatust hädaohust nende ees ja minnes sihis, kust mu vend oli tulnud.

XVII.

„KÕUE LAPS“.

Oleksid marslased soovinud ainult hävitust, nad oleksid võinud esmaspäeval kaotada Londoni kõik rahvastiku, kui see levis aeglaselt läbi sisemaiste krahvkondade. Mitte ainult piki teed läbi Barneti, vaid samuti läbi Edgware'i ja Waltham Abbey ja piki teid idapoole Southendi ja Shoeburynessi sihis ja lõunasse Thamesist Deali ja Broadstairsi poole valgus sama hullumeelne hulk. Kui mõni oleks võinud rippuda tol juunihommikul õhupallis säravas sinas Londoni kohal, iga põhjapoolne ja

idapoolne tee, jooksev välja tänavate lõpmatust mässitusest, oleks näinud täpitatud mustaks voolavate põgenikkudega, iga täpp hirmu ja füüsilise piina inimlik kehastus. Kirjeldasin pikemalt viimases päätükis oma venna jutustust teest läbi Chipping Barneti seks, et mu lugejad võiksid saada aru, kuidas too mustade täppide kihisemine paistis ühele neist osavõtjaist. Kunagi enne maailma ajaloo polnud säärane inim-olevuste mass liikunud ja kannatanud koos. Legendaarsed gootide ja hunnide parved, suurimaid sõjavägesid, mida Aasia on iial näinud, oleksid olnud vaid tilk selles voolus. Ja see polnud distsiplineeritud mass; see oli metsik põgenemine — põgenemine hiiglasuur ja kohutav — korrata ja eesmärgita, kuus miljonit inimest, relvastumata ja tagavarata, ajamas ülepää-kaela. See oli tsivilisatsiooni purustamise, inimsoo veresauna algus.

Otse enda all õhusõitja oleks näinud tänavate võrku kaugele ja laiali, maju, kirikuid, avalikke platse, majade ridu, aedu — juba mahajäetud — laotumas nagu suur kaart ja lõunapoole „määritud tindiga“. Üle Ealingi, Richmondi, Wimbledoni oleks näinud, nagu mõni koletislik sulg oli paisanud tinti kaardile. Korraliselt, vahetpidamatult iga must pritsing kasvas ja laienes, lastes välja harunemisi ses sihis ja tolles, nüüd piirates tõusvat maad, nüüd valgudes aeglaselt üle harja uuestileitud orgu, täpselt nagu tindiplekk oleks laotunud kuivatuspaberil.

Ja taga üle siniste kõrgustikkude, mis tõuseb lõunapoole jõelt, läikivad marslased käisid edasi ja tagasi, rahuliselt ja kavakindlalt laotades oma mürgi-pilvi üle selle maalapi, ja siis üle tolle,

sumbutades seda uuesti oma auru-jugadega, kui ta oli täitnud oma otstarbe, ja võttes valdamisele võidetud maad. Nad ei näinud sihtivat hävitusele nii palju kui iga vastupanu demoraliseerimisele ja hävitamisele. Nad saatsid õhku iga püssirohu tagavara, millele nad juhtusid, lõikasid iga telegraafi ja rikkusid raudtee siin ja sääl. Nad lõikasid põlvesooned inimsool. Neil ei näinud olevat mingit ruttu suurendada oma tegevuste välja ja ei tulnud Londoni keskosa taha kogu tol päeval. See on võimalik, et kaunike inimeste arv Londonis jäi oma majusse esmaspäeva hommikul. Kindel see on, et paljud surid kodus, lämmatatud mustast suitsust.

Kuni keskpäeva ümber Londoni „oja“ oli imes-tav näitelava. Aurupaadid ja laevad kõigist sordest lamasid sääl, meelitatud määratute rahasummadega, pakutud põgenikest, ja räägitakse, et paljud, kes ujusid nende laevade juurde, tõugati eemale paadihaakidega ja uputati. Kella ühe paiku pääle lõunat musta gaasipilve lahjendunud jäänu-sed ilmusid Blackfriars Bridge'i võlvialuste vahel. Selle pääle Thamesist sai hullu segaduse, võitle-mise ja kokkupõrke näitelava ja mõneks ajaks paatide ja praamide hulk kiilus kokku Tower Bridge'i põhjases võlvialuses ning merimehed ja praami-mehed pidid võitlema metsikult inimeste vastu, kes kuhjusid neile jõe esiküljelt. Inimesed tõesti ronisid silla sammaste pidi ülalt...

Kui tund hiljem marslane ilmus Clock Toweri taga ja sumpas alla jõe, midagi muud kui rusud ei ujunud ülalpool Limehouse'i.

Viienda silindri langemisest jutustan varssi. Kuues täht kukkus Wimbledoni. Mu vend, pida-

des vahti naiste kõrval, magavaid tõllas nurmel, nägi ta rohelist välgatust kaugel kõrgustikkude taga. Neljapäeval väike salk, ikka otsustununa saada üle mere, tegi endale teed läbi kihiseva maa Colchesteri sihis. Teated, et marslased olid nüüd kogu Londoni valdajad, tõendusid. Neid nähti Highgate'i juures ja isegi, nagu räägiti, Neasdoni juures. Kuid nad ei tulnud mu venna nägemispiirkonda homseni.

Tol päeval pillatud hulgad hakkasid saama aru toidumoonast hädalisest tarvidusest. Kui nad muutusid näljasemaks, eraomanduse õigused kaotasid oma lugupidamise. Talupojad olid väljas, et kaitsta oma loomaküüne, aitu ja valmivat juur-vilja relvadega kätes. Tükil hulgal inimesist, nagu mu vennalgi, oli nägu ida poole, ja oli isegi mõningaid meeletlikke hingi, minemas tagasi Londoni poole, et saada toitu. Need olid päämiselt inimesed põhjaseist eeslinnust, kelle teadmine mustast suitsust oli kuulujutu järgi. Ta kuulis, et üle poole valitsuse liikmeist oli kogunenud Birminghami ja et vägeva lõhkeaine määratud hulgad valmistatakse kasutamiseks automaat-miinides üle Midlandi krahvkondade.

Talle jutustati samuti, et Midlandi raudteeühing oli asendanud esimese päeva kabuhirmu lahkunuid, oli alustanud liikumist ja saatis ronge põhjapoolsele St. Albansist, et kergendada lähemate krahvkondade rahvarohkust. Oli samuti plakat Chipping Ongaris, mis teadustas, et suured jahupüüli tagavarad olid saadaval põhjapoolseis linnus ja et kahekümne tunni sees leib jagatakse välja nälginud inimesile naabruses. Kuid see teadaanne ei peletanud teda põgenemise plaanist, mida oli

arendanud, ja kolm pressisid ida poole kogu päev ja ei näinud rohkem leiva-jagamisest kui see lubadus. Ega, tõsiasi, ei näinud ükski teine rohkem sellest. Tol ööl langes seitsmes täht, langedes Primrose Hillile. See langes, kui preili Elphinstone oli valvel, sest ta kandis seda kohustust vaheldamisi mu vennaga. Ta nägi seda.

Reedel kolm põgenikku — nad saatsid öö valmimata nisu põllul — jõudsid Chelmsfordi ja säääl elanikkude salk, kutsudes ennast rahva-varustuse komiteeks, konfiskeeris poni toidumoonaks ja ei annud midagi vastutasuks sellele kui vaid lubaduse jaole sellest järgmisel päeval. Siin-säääl olid kuulujutud marslasist Eppingi juures ja Waltham Abbey püssirohuvabriku hävituse uudised, asjatus katses paisata õhku ühe pääletungijaist.

Inimesed vaatlesid marslaste järgi siin kiriku tornest. Mu vend, väga õnnelikult endale, nagu see juhtus, eelistas kihutada edasi kohe randa, ennem kui oodata toitu, kuigi kõik kolm neist olid väga näljased. Keskpäevaks nad möödusid läbi Tillinghami, mis näis olevat küllalt võõrastav vaiksena ja mahajäetuna, pääle väheste varjatud riisujate, ajavaid taga toitu. Tillinghami lähedal nad tulid äkitselt mere nägemispiirkonda, täidetud imestustäratava hulgaga laevust kõigist sordest, mis on võimalik ette kujutada.

Sest pääle seda, kui merimehed ei võinud enam tulla Thamesist üles, tulid nad Essexi rannale, Harwichi, ja Waltoni ja Clactoni juurde ja pärast-poole Foulnessisse ja Shoeburysse, et viia ära inimesi. Nad asenesid suures sirbikujulises jões, mis kadus udusse lõppeks Naze'i sihis. Lähedale rannale oli kalapaatide hulk, Inglise, Shoti,

Prantsuse, Hollandi ja Rootsi; auruparkad Thamesist, jahid, elektripaadid; ja taga olid laevad suurema kandejõuga, määrdunud söelaevade hulk, korraldatud kaubalaevad; looma-laevad, reisijatepaadid, petrooli-kutterid, ookeani-rändajad, vana valge veolaev isegi, nägusad valged ja hallid reisijate-laevad Southamptonist ja Hamburgist; ja piki sinist randa üle Blackwateri mu vend võis eraldada ebamääraselt paatide tihedat parve, tingivaid inimestega kaldal, parv, mis samuti ulatus üles Blackwaterist peaaegu Maldonini.

Paari miili ümber välja lamas soomuslaev väga madalalt vees, peaaegu, mu venna arvamisel, nagu veega imunud laev. See oli torpeedo-paat „Kõue laps“. See oli ainus sõjalaev nägemispiirkonnas, kuid kaugele eemale paremale üle mere sileda pinna — sest päev sääl oli hingetu soik — püsis musta suitsu uss, märkides järgmisi Kanali laevastiku soomuslaevu, mis viivlesid pikendatud joonel, auru all ja valmis tegevuseks, vastu Thamesi merekäärü marslaste vallutuskäigu kestvusel, valvsad ja ometi jõuetud, et takistada seda.

Mere nägemisel mrs. Elphinstone, ta meheõie kinnitusile vaatamata, tundis hirmu. Ta pole kunagi olnud Inglismaalt väljas enne, ta ennemini sureks, kui usaldaks enda sõpradeta välismaile, ja nii edasi. Ta näis, vaene naine, kujutlevat, et prantslased ja marslased võiksid osutada väga sarnaseks. Ta oli muutunud järjest hüsteerilisemaks, kartlikumaks ja rõhutumaks kahe päeva rändamise kestes. Ta päämõte oli pöörduda Stanmore'isse. Asjaolud olid olnud alati hääd ja kindlad Stanmore'is. Nad leiavad George'i Stanmore'is. . .

Suurima tüliga võisid nad tuua ta alla kaldale, kus varssi mu vend saavutas edu mõnede meeste tähelepanu paelumises ratas-aurikul, sõitmas Thamesist. Nad saatsid paadi ja tegid kauba kolmekümne kuue naelaga kolmest. Aurik läks, ütlesid nood mehed, Ostendesse.

See oli kella kahe paiku, kui mu vend, olles maksnud oma sõidurahad käigu plangul, leidis enda julgena auriku pardal oma hoolealustega. Oli toitu pardal, kui ka määramatute hindadega, ja kolm neist said valmis söömisega ühel istmeist ees.

Oli juba nelikümmend reisijat pardal, mõned neist olid kulutanud oma viimase raha, kindlustades ülesõidu, kuid kapten asetus Blackwateri juurde kuni viieni pääle lõunat, noppides reisijaid, kuni istmetega varustatud tekid olid isegi hädaohtlikult täidetud. Ta oleks arvatavasti jäänud kauemaks, poleks olnud suurtükkide kõma, mis algas selle tunni paiku lõunas. Nagu vastuseks soomuslaev mere pool laskis väikesest suurtükist ja tõstis lippude paela. Suitsu-juga kargas välja ta korstnaist.

Mõned reisijaist olid arvamisel, et see tulistamine kostab Shoeburynessist, kuni märgati, et ta muutus valjemaks. Samal ajal, kaugel eemal kagus, kolme soomuslaeva mastid ja korstnad tõusid üksteise järgi merest välja musta suitsu pilvede alt. Kuid mu venna tähelepanu pöördus kiiresti tagasi kaugele tulistamisele lõunas. Ta arvas, et ta nägi suitsusammast tõusmas kaugest hallist udust.

Väike aurik oli juba lopsimas oma teed ida poole suurest laevade poolkuust ja madal Essexi rand oli muutumas siniseks ja uduseks, kui ilmus marslane, väike ja tume suures kauguses, tungi-

des edasi piki mudast randa Foulnessi sihist. Selle pääle kapten sillal vandus oma kõrgema häälega kartuses ja meelepahas ta enda viivitusele ja rattaile näis ta hirm külge hakkavat. Iga hing pardal seisis reelingil või auriku istmeil ja vaatas üksisilmi toda kauget kuju, kõrgemat kui puud

või kirikutornid sisemaal ja liikuvat inimsammu rahulise paroodiaga.

See oli esimene marslane, keda mu vend oli näinud, ja ta seisis, enam jahmunud kui kokkunenud, vaadeldes seda Titaani, liikuvat arukalt laevade poole, sumbates kaugemale ja kaugemale vette, kui rand lõppes. Siis, kaugel eemal Crouchi taga, tuli teine, sammudes üle mõnede kidurate puude, ja siis veel teine kaugemal, sumbates sügavalt läbi läikiva mudalagendiku, mis näis rippuvat poolel teel mere ja taeva vahel. Nad läksid kõik merepoole, nagu et takistada hulgaliste sõiduriistade pääsmist, mis olid kuhjunud Foulnessi ja Naze'i vahele. Kiuste väikese ratas-paadi masinate tuksuvaile jõupingutusile ja valguvale vahule, mida ta rattad paiskasid ta taga, ta kaugenes

kohutava aeglusega sellest kurjakuulutavast edasitungimisest.

Heites pilgu loodesse, mu vend nägi suurt laevade poolkuud juba katkevat lähenevat kabu-hirmuga; üht laeva mööduvat teise järel, teist möödumas paremalt poolt, aurulaevu vilistamas ja paiskamas üles auruhulki, purjesid tõstmas, parkaid ruttavaid siia ja sinna. Ta oli nii võlutud sellest ja roomavast hädaohust eemal pahemal, et tal polnud silmi millelegi merepool. Ja siis kiire aurupaadi liigutus (ta pidi äkitselt pöörma ringi, et hoida ära otsasõitmist) paiskas ta uperkuuti istmelt, millel oli seisnud. Oli karjumist ümber-ringi, jalgade müdinat ja röömukisa, mis näis olevat vastatud nõrgalt. Aurupaat rollas ja veeretask ta kätele.

Ta kargas jalule ja nägi paremale poole ja mitte sada jardigi nende õõtsuvast, viskuvast paadist suurt rauamasinat nagu adratera lõigates vett, paisates seda mõlemale poole suuris vahu-laineis, mis liikusid auriku poole, visates ta rattaid abitult õhku ja siis imedes ta teki alla peaaegu vee-liinini.

Uduvihma duš pimestas mu venna silmapilguks. Kui ta silmad olid uuesti selged, ta nägi, et peletis oli möödunud ja oli mühisemas maa poole. Suured raudkorstnad tõusid sellest tormilisest ehitusest ja noist kaksiklehtreist paiskus ja sülgus suitsune hiiling segi tulega õhku. See oli torpeedo-paat „Kõue laps“, ruttav tormikalt, tulles ähvardatava laevastiku päästmiseks.

Püsid jalul lõõtsuval tekil haardega reelingust, mu vend vaatas mööda tormavast hiiglasest uuesti marslasile ja ta nägi kolme neist nüüd lähe-

dal teineteisele ja seismas nii kaugele välja merre, et nende kolmejalgsed kandjad olid peaaegu täieliselt üle ujutatud. Niimoodi sukeldunud ja nähtud kaugemas perspektiivis nad näisid palju vähem kohutavad kui suur raudmürakas, mille joones aurik õõtsus nii abitult. Näis, et nad vaatlesid seda uut vaenlast imestusega. Nende mõistusele võib-olla hiiglane oli üsna säärane nagu nad ise. „Kõue laps“ ei tulistanud, vaid lihtsalt sõitis täiel aurul nende poole. See oli arvatavasti ta mittetulistamine, mis võimaldas talle saada nii lähedale vaenlasele nagu ta sai. Nad ei teadnud mida arvata temast. Üks granaat ja nad oleksid saatnud ta põhja silmapilk palav-kiirega.

Ta aurutas säärase käiguga, et minutiga ta näis poolel teel aurupaadi ja marslaste vahel — kahanev must kogu vastu Essexi ranna kaugenevat horisontaalset suurust.

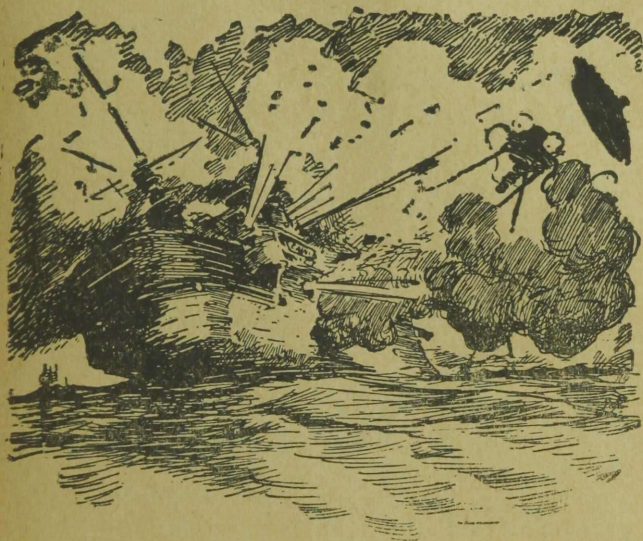
Äkitselt esimene marslane langetas oma toru ja laskis välja musta gaasi doosi rauakogumile. See tabas ta pahemat külge ja pörkas tagasi tindises joas, mis rullus eemale mere poole, musta suitsu lahtilaotuv mägiõgi, millest rauakogum pääsis. Vaatlejaile aurikult, madalal vees ja päikesega oma silmis, näis nagu ta oleks juba marslaste keskel.

Nad nägid kõhnu kujusid eraldumas ja tõusmas veest, kui nad taganesid kalda poole, ja üks neist tõstis kaamera sarnase palav-kiire sünnitaja.

Ta hoidis seda, sihtides vildakalt allapoole ja auru-vall tõusis veest ta puudutusel. Ta pidi tunginud olema läbi laevakülje raua nagu hõõgvalge raudkepp läbi paberi.

Leegi hillerdus tõusis läbi laotuva auru ja siis

marslane taarus ja vankus. Järgmisel silmapilgul ta oli langetatud ja suur vee- ja auruhulk paiskus kõrgele õhku. „Kõue-lapse“ suurtükid kuuldusid läbi auru, minnes lahti üksteise järel, ning üks

lask pritsis vee kõrgele auriku lähedal, rikošetides teiste põgenevate laevade sihis põhjas ja purustas kalapaadi tulitikupuiks.

Kuid ükski ei pannud seda suuresti tähele. Marslase varisemise nägemisel kapten sillal mõirgas sidumatult ja kõik kuhjunud reisijad auriku ahtril kisendasid koos. Ja siis nad kriiskasid zuesti. Sest, voogades välja valge segaduse tagant

sõitis midagi pikka ja musta, leekide tõustes ta keskosast, ta ventilaatorite ja korstnate süljates tuld.

Ta oli veel elus; tüüriv-värk, nii näib, oli puutumatu ja ta masinad töötamas. Ta sõitis otse teise marslase sihis ja oli sada jardi temast, kui palav-kiir astus tegevusse. Siis tugeva kõmaga, pimestava välgatusega ta tekid, ta korstnad pahvatasid üles. Marslane vankus ta plahvatuse tugevusest ja järgmisel silmapilgul leekivad jäänused, ikka veel sõitvad edasi ta käigu kihutusega, olid tõuganud ta ja kortsutanud ta nagu papp-maja. Mu vend kisendas tahtmatult. Auru keev segadus varjas uuesti kõik.

„Kaks!“ mõirgas kapten.

Igaüks oli kisamas; kogu aurik otsast otsani helises hullumeelsest rõõmukisamisest, millele seltsis enne üks ja siis kõik laevade ja paatide kubisevas hulgas, mis sõitis välja merele.

Aur rippus veel mõneks minutiks, varjates täiesti kolmanda marslase ja ranna. Ja kogu see aeg paat sõudis peatamatult välja merele ja eemale võitlusest; ja kui lõppeks korratus selgines, musta gaasi ajuv vall tuli vahele ja midagi ei võidud märgata „Kõue lapsest“ ega olnud näha kolmandat marslast. Kuid soomuslaevad merepoole olid nüüd kaunis lähedal ja seismas kalda sihis auru-paadi möödumisel.

Väike sõiduriist jätkas peksmist oma teel mere poole ja soomuslaevad liikusid aeglaselt ranna poole, mis oli varjatud veel udu tähnilise valliga, osalt must gaas, osalt aur, keerutades ja ühinedes võõrastavaimal kombel. Põgenikkude laevastik laotus laiali kirdesse; mõningad kalapaadid purje-

tasid soomuslaevade ja aurupaadi vahel. Pääle piskut aega ja enne kui nad jõudsid vajuva pilveseinani, sõjalaevad pöörsid põhjapoole ja siis järsult keersid ringi ja möödusid õhtu tihenevas udus lõunapoole. Rand muutus tumedaks ja lõpeks selgusetuks keset pilvede madalaid valle, mis suurenesid vajuva päikese ümber.

Siis äkitselt loojangu kullasest udust kostis suurtükkide kõma ja liikus musta varju kuju. Igaüks rüses auriku pardale ja vaatas lääne pimes-tavasse loojangusse, kuid midagi polnud eritada selgesti. Suitsu mass tõusis vildakalt ja riivis päikese näo. Aurupaat toksis oma teel läbi otsatu äreva ootuse.

Päike vajus hallese pilvisse, taevas lõi hõõgele ja pimenes, õhtutäht värises nähtavale. Oli sügav hämarik, kui kapten karjatas ja näitas. Mu vend pingutas silmi. Miski tormas üles taevasse hallusest välja, tormas vildakalt ülespoole ja väga kiiresti hiilgavasse selgusesse pilvede pääl läänises taevas, miski lame ja lai ja väga suur, mis liikus kiiresti määratul kõverjoonel, muutus vähemaks, vajus aeglaselt ja kadus uuesti öö hallisse saladusse. Ja kui ta lendas, saabus alla pimedus maale.

Il raamat

M a a m a r s l a s t e a l l

I.

KANNA ALL.

Esimeses raamatus olen kaldunud kõrvale nii palju oma seiklusist, jutustades oma venna läbielamusi, sest kogu kahe päätüki kestes mina ja abiõpetaja olime varjul tühjas majas Hallifordi juures, kuhu olime põgenenud, et pääseda mustast suitsust. Säält tahan jätkata. Peatusime sääl kogu pühapäeva öö ja kogu järgmise päeva — kabuhirmu päeva — päevavalguse väikeses saares, lõigatud ära musta suitsuga ülejäänud maailmast. Me ei võinud teha muud kui oodata kibedas tegevusetuses nende kahe tüütava päeva kestes.

Mu meel oli vallutatud rahutusest oma naise pärast. Kujutlesin teda Leatherheadis, kohutatud, hädaohus, leinavat mind juba kui surnut meest. Sammusin ruumis ja karjatasin kõvasti, kui mõtlesin, kuidas olin ära lõigatud temast, kõigest, mis võis juhtuda talle mu äraolekul. Mu tädipoeg, teadsin, oli küllalt julge igaks sündmuseks, kuid ta polnud kunagi sedasorti mees, et tabada hädaohu kiiresti, et hinnata kärmesti. Mis oli nüüd vaja, oli mitte julgus, vaid ettenägevus. Mu ainus lohutus oli arvata, et marslased on liikumas Londoni poole ja eemale temast. Säärased ebamäärased rahutused hoidsid meelega ergu ja kibeda.

Muutusin väga väsinuks ja ärrituvaks abiõpetaja alalisist palveist, tüdinesin nägemast ta omakasu-püüdlikku meeleheidet. Pääle mõnd mõjutut hoiatust hoidusin temast eemale, tõustes ruumi, mis sisaldas gloobuseid, pinke ja vihke, mis oli ilmselt laste klassiruum. Kui lõppeks ta järgnes mulle sinna, läksin kambrisse maja harjal ja lukutasin enda sisse seks, et olla üksi oma valutava kurbusega.

Olime lootusetult ümber piiratud mustast suitsust kogu too päev ja järgmine hommik. Oli inimeste märke järgmises majas pühapäeva õhtul — nagu aknal ja liikuvad tuled ja hiljem ukse kinniviskeid. Kuid ma ei tea, kes need inimesed olid ega mis neist sai. Me ei näinud midagi neist järgmisel päeval. Must suits ajus aeglaselt jõe poole kogu esmaspäeva hommiku kestes, roomates lähemale ja lähemale meile, liikudes lõppeks piki maanteed väljaspool maja, mis varjas meid.

Marslane tuli üle põldude keskpäeva paiku, sumbutades jätet ülikuumendatud auru-joaga, mis sisises seinte vastu, purustas kõik aknad, mida puudutas, ja kupatas abiõpetaja kae, kui see põgenes eest. Kui lõppeks roomasime üle keedetud ruumi ja vaatasime uuesti välja, maa põhjapool näis nagu oleks must lumetorm möödunud üle tema. Vaadates jõe poole olime imestunud, nähes seletamatut rohelist segunemas kõrbenud niitude mustaga.

Tükiks ajaks me ei võinud näha, kuidas see muutus mõjutas meie seisukorda, välja arvatud, et olime vabastatud oma hirmust musta suitsu eest. Kuid hiljem märkasin, et me pole enam ümber piiratud, et nüüd võime lahkuda. Niipea kui

taipasin, et põgenemise tee on lahti, mu tegutsemise tahe tuli tagasi. Kuid abiõpetaja oli tuim, mõistmatu.

„Oleme siin kindlad,“ kordas ta — „kindlad.“

Otsustasin jätta ta maha — oleksin teinud seda! Targem nüüd suurtükiväelase õpetusest otsisin välja toitu ja jooki. Leidsin õli ja räbalaid oma tulehaavule ja võtsin samuti mütsi ja flanell-särgi, mille leidsin ühes magadisruumest. Kui oli talle selge, et kavatsesin minna üksi, ta äkitselt tõusis, et minna. Ja kõige olles rahuline läbi kogu õhtupooliku, läksime teele, nagu võis otsustada, viie paiku piki mustunud teed Sunbury poole.

Sunburys ja vahepäälisel teel lamasid surnukehad kõverais kehaasendeis — hobused niisama nagu inimesed — ümberlänud kaarikud ja kopsud, kõik kaetud paksult musta tolmuga. See purustatud võimu rüüd pani mind mõtlema sellest, mida olin lugenud Pompei hävitusest. Jõudsim Hampton Courtisse äpardusita, meeled täis võõrastavaist ja harjumatuist kujutusist, ja Hampton Courtis meie silmad kergendusid, leides roheline laigu, mis oli pääsnud lämmatavast tuisust. Läksime läbi Bushey Park'i, ta põtrade jalutades edasi ja tagasi kastanite all ja mõnede meeste ja naiste rutates kauguses Hamptoni sihis, ja nii tulime Twickenhamisse. Need olid esimesed inimesed, keda nägime.

Eemal üle tee metsad Hami ja Petershami taga olid veel tules. Twickenham oli puutumata nii palav-kiirest kui ka mustast suitsust, ja sääl oli palju inimesi, kuigi ükski ei võinud anda edasi meile uudiseid. Enamjaolt olid nad nagu me ise,

kasutades rahu vaheaega, et vahetada oma elukortereid. Mul oli mulje, et paljud majust siin olid veel täis kohutatud elanikest, liig hirmutatud isegi põgenemiseks. Siin oli ka küll ja küll rutulise põgenemise tõestust teel. Mäletan ülielavalt kolme purustatud jalgratast hunnikus, taotud maanteesse hilisemate kaarikute rattaist. Läksime üle Richmond Bridge'i poole üheksa paiku. Ruttasime üle paljastatud silla, endast mõista, kuid märkasin ujumas allavoolu punast massihulka, mõni hulk jalgu läbilõikes. Ma ei tea, mis see oli — polnud aega uurimiseks — ja andsin neile kohutavama tõlgitsuse, kui nad väärised. Siin uuesti, Surrey küljel, oli must tolm, mis oli kord olnud suits, ja surnukehi — hunnik juurdepääsu lähedal jaamasse — ja kuskil marslaste nägu, kuni olime mõnd aega teel Barnesi sihis.

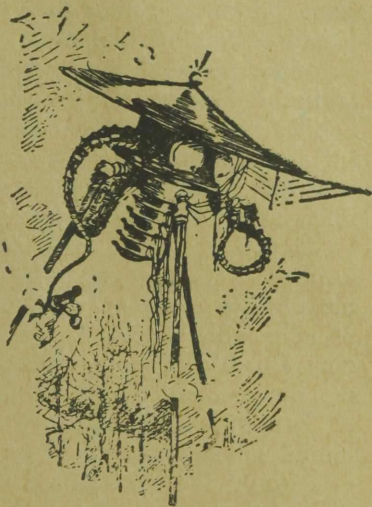
Nägime mustunud kauguses kolme inimese salka jooksmas alla külgtänavast jõe poole, kuid muidu see näis mahajäetuna. Kõrgmikul põles heledalt Richmondi linn; väljaspool Richmondi linna polnud mingit musta suitsu märki.

Siis äkitselt, kui lähenesime Kew'le, tuli joostes inimhulk ja marslase võitlusmasina ülem-osa ilmus nähtavale üle majatippude, mitte sada jardigi meist eemal. Seisime hirmununa oma hädaohust ja oleks ta vaadanud alla, oleksime pidanud silmapilkselt hääbuma. Olime nii kohutatud, et ei julgenud minna edasi, vaid pöörsime kõrvale ja varjusime onnis aias. Sääli abiõpetaja küürutas, nuttes tasaselt ja keeldudes liikuda uuesti.

Kuid mu kindel mõte jõudmisest Leatherheadisse ei annud mulle rahu ja hämarikus katsusin uuesti. Läksin läbi võsastiku ja piki teed suure

maja kõrval, ja nii tulid välja maanteele Kew' sihis. Abiõpetaja jätsin onni, kuid ta tuli rutates minu järel.

Teine teeleminek oli hulljulgeim ettevõte, mida kunagi toimisin. Sest oli selge, et marslased olid meie ümber. Vaevalt oli ta mulle järele jõudnud, kui nägime kas võitlusmasinat, mida olime näinud enne, või teist kaugel eemal üleniitud Kew Lodge'i sihis. Neli või viis väikest musta kuju ruttasid ta ees üle rohekas-halli põllu ja silmapilguga oli ilmne, et see marslane ajab neid taga. Kolme sammuga oli ta keset neid ja nad jooksid kiiresti ta jalust igas sihis. Ta

ei tarvitanud palav-kiirt, et hävitada neid, vaid noppis neid üles üksteise järgi. Nähtavalt ta loopis neid suurde metallilisse kandjasse, mis ulatus välja ta taga, nagu töölise kast ripub üle ta õla.

See oli esimene kord, kus tajusin, et marslasil võis olla mõni teine eesmärk, kui hävitus, löödud inimlusega. Seisime silmapilguks kivinenuna, siis pöördusime ja põgenesime läbi värava meie taga müüritatud aeda, kukkusime ennem kui leidsime õnnekombel kraavi ja lamasime sääli, vaevalt

Julgedes sosistada teineteisele, kuni tähed tulid välja.

Arvan, et see oli ligi üksteist öösel, enne kui kogusime julgust minna uuesti teele, mitte enam julgedes maanteele, vaid hiilides piki põõsasaedu ja läbi istanduste ning vaadates teravalt pimedusse, tema paremal ja mina pahemal, marslaste järel, kes näisid olevat kõikjal meie ümber. Ühes kohas eksisime põlenud ja mustunud lagendikule, nüüd jahtunud ja tuhane, ja laialipillatud meeste surnukehile, põlenud koledasti päist ja kehist, kuid puutumata jalgadega ja saabastega enamalt; ja surnud hobuseile, viiskümmend jalga võib-olla, nelja lõhestatud suurtüki ja purustatud vankrite taga.

Sheen, nii näis, oli pääsnud hävitusest, kuid koht oli vaikne ja mahajäetud. Siin ei juhtunud me ühelegi surnule, kuigi öö oli liig pime meile, et näha koha kõrvaltänavaisse. Sheenis mu kaaslane äkitselt kaebas roidumuse ja janu üle ning me otsustasime uurida läbi ühe majust.

Esimene maja, millesse astusime, pääle vähest kimbatust aknaga, oli väike üksik suvimaja, ja ma ei leidnud jäetuna kohale midagi söödavat, pääle pisku mudase juustu. Sääl oli ometi aga vesi joomiseks ning võtsin kirve, mis töötas olla kasulik meile järgmisse majja murdmises.

Läksime teest üle kohal, kus tee pöörab Mortlake'i poole. Siin seisis valge maja müüritatud aias ning selle toidukambris leidsime toidutagavara, — kaks leivapätsi kausis, praadimatu lihätüki ja poole singist. Toon selle nimistu nii täpselt, sest, nagu juhtus, pidime elama sellest tagavarast järgmisel kahel nädalal. Pudeleis õlu seisis riiuli all ja sääal oli kaks türgi-oa kotti ja pisut

närtsinud salatit. See toidukamber avanes pesukööki ning selles oli tulepuid ja kapp, milles leidsime ligi tosina burgundia-veini, plekkpurses suppe ja lõhet ja kaks biskviitide tinakarpi.

Istusime kõrval-olevas köögis pimeduses — sest ei julgenud teha tuld — ja sõime leiba ja sinki ja jõime õlut ühest pudelist. Abiõpetaja, kes oli alati kartlik ja rahutu, oli nüüd imelik küllalt, sundides minema, ja soovitasin talle hoida alal oma jõudu söömisega, kui asi, mis pidi vangistama meid, sündis.

„Ei või olla veel keskööd,“ sõnasin ja siis tuli heleda rohelise valguse pimestav hiilgus. Iga asi köögis oli selgesti nähtav ses rohelises ja mustas valguses ja kadus uuesti. Ja siis järgnes säärane vapustus, nagu pole kuulnud kunagi enne. Nii lähedalt sellele, nagu näis, et silmapilkselt kostis tume löök minu taga, klaasiklirin, langevate telliskivide raks ja mürin meie ümber ja jalamaid seinte krohv tuli alla meile, purunedes katkete hulgaks meie päil. Olin tõugatud tormikalt üle põranda vastu ahjuserva ja minestasin. Olin meele-märkuseta tükk aega, jutustas mulle abiõpetaja, ja kui ärkasin, olime pimeduses uuesti ja ta, märja näoga, nagu märkasin pärastpoole, verest lõikest otsaesisel, niisutas mulle vett.

Tükk aega ma ei saanud meelde tuletada, mis oli juhtunud. Siis tuli mälu aeglaselt tagasi. Muhk mu meelekohal andis ennast tunda.

„Ons teil parem?“ küsis abiõpetaja sosinal. Lõppeks vastasin talle. Istusin üles.

„Ärge liigutage,“ ütles ta. „Põrand on kaetud purustatud saviriistadega puhvetist. Teil pole

võimalik liikuda kära tegemata ja ma arvan, et nad on väljas.“

Me mõlemad istusime kaunis vaiksena, nii et võisime vaevalt kuulda teineteise hingamist. Kõik näis olevat surm-vaik, kuigi kord miski meie lähedal, mõni krohvitükk või murtud telliskivi, libises alla müdinaga. Väljas ja väga lähedal oli vahetpidav metalliline kõlin.

„See!“ ütles abiõpetaja, kui kõlin kordus varssi uuesti.

„Jah,“ ütlesin ma. „Kuid mis see on?“

„Marslanel!“ sõnas abiõpetaja.

Kuulatasin uuesti.

„See polnud nagu palav-kiir,“ ütlesin ma, ja tükiks ajaks kaldusin mõtlema, et üks suurist võitlusmasinaist oli komistanud maja vastu, nagu olin näinud üht komistamas vastu Sheppertoni kiriku torni.

Meie olukord oli nii võõrastav ja arusaamatu, et kolmeks või neljaks tunniks, kuni saabus koit, me vaevalt liigutasime. Ja siis nõrgus valgus sisse, mitte läbi akna, mis jäi mustaks, vaid läbi kolmenurkse augu palgi ja purunenud telliskivide vahel seinas meie taga. Kõõgi sisemust nägime nüüd esimest korda hallilt.

Aken oli purustatud aiamalla massist, mis voo-gas üle laua, millel istusime, ja lamas meie jalgade ümber. Väljas maapind piiras vallina kõrgelt maja. Aknaraami tipust võisime näha ärakistud vihma-toru. Põrand oli kaetud purustatud raudriista-dega; kõõgiots vastu maja oli sisse murdunud ja kui päevavalgus paistis säält sisse, oli selge, et maja suurem osa varisenud kokku. Torgates heledalt vastandina silma selle hävitusega oli

nägus puhvet, värvitud moe järgi kahvatu-roheli-seks, ja vask- ja tinasööginõude hulgaga ta all, seinapaber, jäljendades siniseid ja valgeid katusekive ja paar värvitud pilti lennanud seintelt köögi ulatuses.

Kui koit muutus selgemaks, nägime läbi prao seinas marslase keha, seismas vahil, arvan, veel lõomava silindri üle. Selle nägemisel roomasime nii ettevaatlikult kui võimalik köögi hämarusest pesuköögi pimedusse.

Äkitselt õige asjade tõlgitsus koitis mu meeles.

„Viies silinder,“ sosistasin, „viies lask Marsilt on tabanud seda maja ja matnud meid varemete alla!“

Tükk aega abiõpetaja oli vait ja siis ta sosistas: „Jumal olgu meile armuline!“

Kuulsin teda varssi kiunumas oma ette.

Välja arvatud see hääl, lamasime üsna vaikselt pesuköögis. Ma omapoolt julgesin vaevalt hingata ja istusin silmad kinnitatud köögiukse nõrgale valgusele. Võisin just näha abiõpetaja nägu, ebamäärane ovaalne vorm; ja ta kraed ja mansette. Väljas algas metalliline vasardamine ja siis vägev kisa ja siis pääle vaikuse vaheaega sisisemine, nagu masina sisin. Nood hääled, enamjaolt küsitavad, jätkusid vahetpidavalt ja näisid kasvavat arvus, kui aeg möödus. Varssi mõõdetud kõmamine ja võnkumine, mis pani kõike meie ümber värisema ja sööginõusid toidukambris kõlisesema ja hüplema, algas ja jätkus. Kord valgus pimenes ja viirastuslik köögiuks muutus täiesti pimedaks. Mitmed tunnid pidime sääli kükitama, vaiksed ja värisedes, kuni me väsinud tähelepanu ütles üles . . .

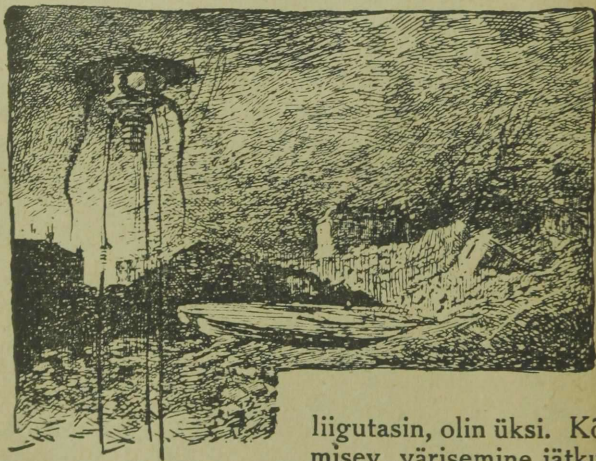
Lõpuks leidsin enda ärkvel ja väga näljas.

Kaldun arvama, et olime sääl suurema osa päevast enne toda ärkamist. Mu nälg oli nii südamesse tungiv, et ta liigutas mind tegevusele. Ütlesin abiõpetajale, et lähen otsima toitu, ja katsusin oma teed toidukambri poole. Ta ei annud mulle vastust, kuid niipea kui hakkasin sööma, nõrk hääl, mida tegin, ajas teda tegevusele ja kuulsin teda roomavat minu järele.

II.

MIDA NÄGIME VARISENUD MAJAST.

Pääle söömist hiilisime tagasi pesukööki ja sääl pidin ma uuesti olema uinunud, sest kui jälle

liigutasin, olin üksi. Kõmisev värisemine jätkus tüütava püsivusega. Sosistasin abiõpetaja järgi mitmel korral ja lõppeks katsusin oma teed köögiuksele. Oli veel päevalgus ja ma märkasin teda

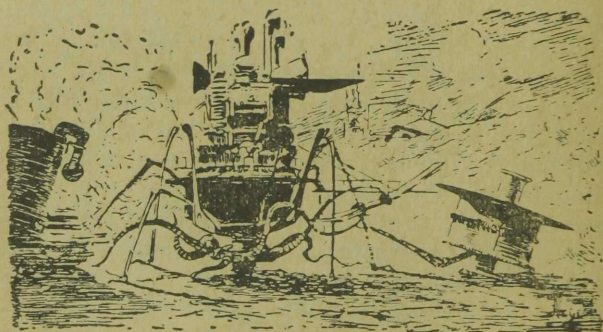
üle ruumi, lamamas vastu kolmnurkset auku, mis oli pöördud marslasile. Ta õlad olid tõstetud, nii et ta pää oli varjatud minu eest.

Võisin kuulda häälte segu, üsna nagu töökojas, ning koht rappus selle taguva kõmaga. Läbi lõhe seinas võisin näha puutippu puudutatud rahulise õhtutaeva sooja sina kullaga. Minutiks või nii jäin vaatlema abiõpetajat ja siis liikusin edasi, küürutades ja sammudes äärmise hoolega keset purustatud saviriistu, mis katsid põrandat.

Puudutasin abiõpetaja jalga ja ta pööris ümber nii ägedalt, et krohvi tükki libises välja ja kukkus valju tõukega. Haarasin ta käe, kartes, et ta võiks karjatada, ja hulk aega kükitasime liikumatult. Siis pöördusin, et vaadata, kui palju jäi järele meie vallist. Krohvi lahtilöömine oli jätnud vertikaalse lõhe, mis avatud rusudele, ja tõstes ennast ettevaatlikult üle palgi, mul oli võimalus näha august seda, mis oli olnud eile rahuline alevi sõidutee. Muutus oli tõesti määratu, mida nägime. Viies silinder pidi olema langenud otse keset maja, mida olime esiti külastanud. Ehitus oli kadunud, täieliselt purustatud, pulbriks tehtud ja laiali pillatud müksuga. Silinder lamas nüüd üsna allpool algvundamenti, sügavalt augus, juba määratult suuremas kui auk, millesse olin vaadanud Wokingis. Maad kogu ümbruses oli ta pritsinud selle kohutava kokkupõrkega — „pritsinud“ on ainus sõnastus — ja see lamas kuhjunud virnus, mis varjasid naabruses olevate majade kogu. Ta toimis täpipäält nagu muda haamri tugeval löögil. Meie maja oli langenud tahapoole; ees-osa, isegi keldrikord, oli hävitatud täieliselt; kogemata köök ja pesuköök olid pääsnud ja seisid nüüd maetuna

maapinna ja varemete all, ümbritsetud tonnidega maast mõlemal küljel, pääle silindri sihis. Selle vaate kohal rippusime nüüd äärmisel serval suurest ümmargusest august, mida marslased olid laiendamas. Raske kolkiv hääl oli ilmselt just meie taga ning ikka ja uuesti hiilgav roheline suits tõusis üles nagu linik üle meie piilaugu.

Silinder oli juba avatud augu keskel ja augu kaugemas ääres, keset pilbastatud ja kruusaga kaetud võsastikku, seisis üks suurist võitlusmasinaist, maha jäetud oma valdajast, tardunult ja suurelt vastu õhtutaevast. Esiti vaevalt märkasin aku või silindrit, kuigi oleks sündsam kirjeldada neid enne, erakordse läikiva mehhanismi tõttu, mida nägin, ametis kaevamisega, ja imelikkude kujude tõttu, mis roomasid aeglaselt ja hädaliselt üle hunnikuse mulla ta lähedal.

Mehhanism oli kindlasti see, mis paelus mu tähelepanu esiti. See üks noist keerulisist ehitusist, mis on seitsaadik nimetatud töölistmasinaks ja mille uurimine on juba annud säärase määratu

tõuke maapäälele leiutisile. Kui ta paistis mulle esiti silma, ta kujutas metallilist ämblikut viieliikmelise kärke jalaga ja tähelepandava liikmeliste kangide, lattide ja ta keha ümber sirutavate ja kahmavate katsesarvede arvuga. Enamad ta kätest olid tagasi tõmmatud, kuid kolme pika katsesarvega ta tiris välja keppe, ristpuid ja latte, mis vooderdasid silindri tuppe ja arvatavasti kinnitasid ta seinu. Need, kui ta lahutas neid, tõsteti välja ja paigutati kruusasele maapinnale ta taga.

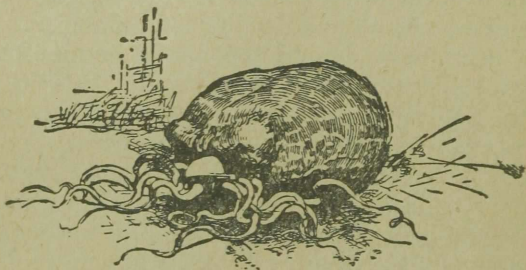
Ta liigutus oli nii karmas, keeruline ja täiuslik, et esiteks ma ei vaadanud teda kui masinat, vaatamata ta metallilisele läikele. Võitlusmasinad olid koordineeritud ja elustatud erakordse astmeni, kuid mitte võrreldavad sellega. Inimesed, kes pole kunagi näinud noid olevusi ja on ainult tundnud kunstnikkude halvasti kujutletud katseid või sääraste päältnägijate nagu mina puudulikke kirjeldusi, saavad vaevalt aru selle elulisusest.

Tuletan selgesti meelde ühe esimese pamfleti pilti, mis andis täielist aru sõjast. Kunstnik oli ilmselt rutuliselt uurinud üht võitlusmasinaist ja säääl ta teadmised lõppesid. Ta kujutas neid kui kattega paindumatuid kolmjalg, nii nõtkuseta kui ka osavuseta, ja juba eksiteele viiva mõju üheoonsusega. Pamflet, sisaldades need joonistused, omas kaunis suure levimuse ja mainin neist siin lihtsalt, et hoiatada lugejat muljest, mida nad võiksid sünnitada. Nad polnud rohkem marslaste sarnased, keda nägin tegevuses, kui hollandi nukk on inimolevuse sarnane. Mu arvamise järele pamflet oleks olnud palju parem nendeta.

Esiteks, ütlen, töölimasin ei avaldanud mulle mõju masinana, vaid vähjasarnase olevusena läikiva

kattega, järelevaatava marslasega, kelle tundlikud katsesarved juhtisid ta liigutusi, näides olevat lihtsalt vähja pääaju osa väärne. Kuid siis märkasin ta hall-pruuni, läikiva nahase katte sarnasust teiste sirukil olevate kehadega taga ja selle nobeda töömehe loomus selgus mulle. Selle arusaamisega pöördus mu huvi noile teisile olevusile, tõelisile marslasile. Juba mul oli olnud möödaminev rõhumine neist ja esimene läilus ei seganud enam mu vaatlust. Päälegi olin varjatud ja liikumatu ning polnud tegevuse sunni all.

Nad olid, nägin nüüd, ebamaisimad olevused, keda võib kujutella. Nad olid suured ümmargu-

sed kehad — või ennem pääd — üle nelja jala läbimõõdus, igal kehal olles ees nägu. Sel näol polnud ninasõõrmeid — tõesti, marslased näisid mitte omavat mingit haiste-aisti — kuid tal oli paar väga suuri tume-värvilisi silmi ja just selle all lihav nokk. Selle pää või keha — ma vaevalt tean kuidas rääkida temast — seljal oli üksik pingul-olev trumminahk, mis teatakse olevat anatoomiliselt kõrv, kuigi ta pidi olema üsna kasutu meie tihedamas õhus. Salgas ümber suu oli kuusteist peent, peaaegu piitsa-sarnast katsesarve,

korraldatud kahte kimpu, mõlemas kaheksa. Neid kimpe nimetati pärastpoole üsna kõlbuliselt silmapaistvalt anatomistilt professor Howesilt käteks. Juba kui nägin noid marslasi esimest korda, nad näisid püüdvat tõsta ennast noil kätel, kuid muidugi, maapäälsete olukordade suurenenud kaalu tõttu, see oli võimatu. On põhjust arvata, et Marsil nad võivad liikuda neil suurema vaevata.

Sisemine ehitus, pean tähendama siin, et lõikus on pärastpoole näidanud, oli samuti üsna lihtne. Struktuuri suurem osa oli pääaju, saates hiiglasuuri närve silmile, kõrvale ja tunnetavaile katse-sarvile. Pääle selle olid keerulised kopsud, millesse suu avanes, ja süda ja selle veresooned. Kopsu kitsikus, põhjustatud tihedamast õhkkonnast ja suuremast külgetõmbest, oli üsna nähtav välisnaha kramplikult tuksatlevais liigutusus.

Ja see oligi marslase elundite kogusumma. Võõrastav nagu see võib näida inimolevusele, kõiki seedimise keerulisiriistu, mis kujutavad meie kehade pääosa, pole olemas marslasel. Nad olid pääd, üksnes pääd. Sisikonda polnud neil sugugi. Nad ei söönud, veel vähem seedisid. Selle asemel nad võtsid teiste olevuste värsket elavat verd ja pritsisid selle oma enda soonisse. Olen ise näinud seda tehtavat ja mainin tast oma kohal. Kuid, paljunõudlik nagu võiksin näida, ma ei või sundida ennast kirjeldama, mida ei võinud kannatada, just et jätkata vaatlemist. Oli seda vaja, veri muretseti veel elavalt loomilt, enamail juhtumeil inimolevusilt, pritsiti otse väikese pipeti abil vastuvõttekanalisse . . .

Paljas mõte sellest on kahtlemata kohutavalt eemaletõukav meile, kuid samal ajal mõtlen, et

peame tuletama meelde, kui eemaletõukavad meie lihasöömise kombed näiksid arukale kodujänesele.

Pritsingu täitmise füsioloogilised tulud on salgamatud, kui mõelda inimaja ja -jõu kohutavale kulutamisele, mis põhjustatud söömisest ja seedimiskäigust. Meie kehad on pooliti kokku pandud rahkudest ja torudest, ja elundeist, mis tegutsemas ühtlusetu toidu muutmiselega vereks. Seedimisprotsessid ja nende mõju närvisüsteemile nõrgestavad meie jõudu, tumestavad meie mõistused. Inimesed on õnnelikud või õnnetud, seevõrra kui neil on terved või ebaterved maksad või terved kõhurahud. Kuid marslased olid tõstetud üle kõigi nende meeoleolu ja -liigutuse eluliste kõikumiste.

Nende vastuvaidlematu eelistus inimesile kui oma toidu allikale on osalt seletatav ohvrite jäänuste loomusega, mida nad olid toonud endaga moonana Marsilt. Need olevused, otsustades kortsunud jäänustest, mis on langenud inimkätesse, olid kahejalgsed, nõrga sõmeralise luustikuga (nagu need sõmerasil käsnil) ja rammetu muskulatuuriga, olles üle kuue jala kõrged ja omades ümmargused sirged pääd ja suured silmad kõvus silmaauges. Kaks või kolm neist näisid olevat toodud igas silindris ja kõik olid tapetud, enne kui saabuti Maale. See oli peaaegu hää neile, sest üksnes katse seista püsti meie planeedil oleks purustanud iga luu nende kehis.

Ja kuna olen kohustatud selles kirjelduses, lisaksin siinkohal usaldatavaid edasisi piasju, mis, kuigi nad pole kõik nähtavad meile praegusel ajal, võimaldaksid lugejale, kes on teadmatud neist, moodustada selgemat pilti neist jäledaist olevusist.

Kolmes teises punktis nende füsioloogia läks lahku meie omast. Nende organismid ei maganud, samuti nagu inimese süda ei maga. Kuna neil polnud mingit laia muskulaar-mehhanismi uuendada, see perioodiline puhkamine oli tundmatu neile. Neil oli väike või mingit väsimuse tunnet, nii näis. Maal nad ei võinud kunagi liikuda jõupingutuseta, ometi isegi lõpuni nad püsisid tegevuses. Kahekümnes neljas tunnis nad tegid kakskümmend neli tundi tööd, nagu Maal on võib-olla lugu sipelgatega.

Järgmiseks, imelik nagu ta näib sugulises maailmas, marslased on täiesti soota ja seepärast tormilisita meeleliigutusita, mis tõusevad sellest vahest inimeste keskel. Noor marslane, nüüd ei või olla mingit vaidlust, sündis tõesti Maakeral sõja kestes ja ta leiti kinnitunult oma vanemale, isäraliselt tärnanult, just nagu noored liilia sibulad tärkavad või noored loomad mageda vee polüübil.

Inimeses, kõigis kõrgemais maapäälseis loomis säärane siginemise meetod on kadunud; kuid isegi sel Maal ta oli kindlasti esialgne meetod. Keset madalamaid loomi, kuni isegi nende esimeste selgrooliste loomade sugulasteni, kilelisteni, kaks protsessi esinevad kõrvuti, kuid lõppeks seksuaalne meetod juba kõrvaldas oma võistleja. Marsil ometi just vastand oli nähtavasti juhtunud.

On kohane teha märkus, et keegi juurdlev kirjanik teadusliku kuulsusega, kirjutades kaua enne marslaste päaletungi, nägi ette inimese lõplikku ehitust mitte sarnasuseta tegelikule marslase laadile. Ta ettekuulutus, mäletan, ilmus novembris või detsembris 1893 ammu surnud väljaandes, „Pall Mall Budget'is“, ja tuletan meelde selle

karikatuuri enne-marslaste ajakirjas, nimetatud „Punch'iks“. Ta tõendas — kirjutades jõledalt kentsaka tooniga — et mehaaniliste abinõude viimistlus peab lõppeks kõrvaldama liikmed, keemiliste leiutiste viimistlus seedimise — et säärased elundid nagu juus, väljaspoolnenina, hambad, kõrvad, lõug pole enam inimolevuse olulised osad ja et loomuliku valiku eesmärk lamab nende järjekindlas kahanemises läbi tulevaste igade. Pääaju üksi jääb päämiseks vajaduseks. Ainult üks teine kehaosa omab suure võimaluse üleelamiseks ja see oleks käsi, „pääaju õpetaja ja agent“. Kuna ülejäänud keha kahaneks, käed kasvaksid suuremaks.

On palju tõsisõnu kirjutatud pilkes ja siin marslasis meil on vaidlemata tegelik säärase organismi loomalise külje mõistuselt mahasurumise täideminék. Mulle on see kaunis usutav, et marslased võiksid põlveneda olevusilt sarnasetuid meiega pääaju ja käte (viimane suurenedes kahele tundlikkude katsesarvede kimbule) järkjärgulise arenemisega ülejäänud keha arvel. Kehata pääaju muutuks tõesti isekamaks intelligentsiks ühetagi inimolevuse kergesti erutava substraadiga.

Viimane silmatorkav punkt, milles nende olevuste süsteem erines meie omast, oli, millest mõni mõtleks tähtsusetu asjaoluna. Mikroorganismid, mis põhjustavad niipalju kannatust ja piina Maal, kas pole kunagi ilmunud Marsile või marslaste tervishoiu-teadus kaotas need sajandid tagasi. Sada haigust, kõik inimelu palavikud ja katkud, tiisikus, vähk, paise ja säärased haigused kunagi ei astunud nende elukavasse. Ja rääkides erinevusist Marsi ja maapäälse elu vahel pean vihjama siin punase rohu veidrale näpunäitele.

Nähtavalt taimeriik Marsil selle asemel et omada rohelist valitsevaks värviks, on elavat veri-punast värvi. Igal juhul, seemned, mis marslased (tahtlikult või kogemata) tõid endaga, andsid kõigil juhtudel puna-värvilisi kasve. Ainult seda märgati rahvalikult, et punane umbrohi võitis mõne toe võistluses maapäälsete kujudega. Punane väetuskasv oli üsna kaduva kasvuga ja vähesed inimesed nägid teda kasvamas. Tükiks ajaks, ometi, punane umbrohi kasvas imestamisväärse jõuga ja lopsakusega. Ta levis augu külgedel meie vangistuse kolmandal või neljandal päeval ja ta kaktus-sarnased võsud löid karmiin-ääri meie kolmenurkse akna servile. Ja pärastpoole leidsin teda külvatuna igal pool maal ja eriliselt iganes säääl, kus oli veeoja.

Marslasil oli, mis näib olevat kuulmise-elund, üksik ümmargune kuulmenahk pää-keha seljal ja silmad nägemisulatusega mitte väga erinevaga meie omast, välja arvatud et, Philipsi järgi, sinine ja lilla näisid neile mustad. On üldiselt arvatud, et nad seisid ühenduses häälte ja katsesarvede liigutuste abil. Seda on tõendatud näiteks osavas, kuid kiiresti kokkuseatud pamfletis (kirjutatud nähtavasti kellestki mitte marslaste tegevuse päältnägijast), millele olen juba vihjanud ja mis, nii kaugele, oli olnud teate pää-allikas nende suhtes. Noh, ükski ellujäänud inimolevus ei näinud nii palju marslasist tegevuses kui mina. Ma ei püüa endale au ootamata sündmuse tõttu, kuid see on tõsiasi. Ja tõendan, et vaatlesin neid peidetult tükk aega ja et olen näinud nelja, viit ja (kord) kuut neist pikaldaselt sooritamas hoolega täidetud keerulisi-toiminguid koos ühegi hääleta või liigutusega.

Nende omapärane kisendamine käis muutmatult söömise eel; tal polnud moduleerimist ja ta polnud, arvan, signaali tähendusega, vaid üksnes õhu väljahingamine, ettevalmistuseks imemise toimingule. Mul on teatud õigus vähemasti füsioloogia algteadmisele ja seetõttu olen veendunud — nii kindlalt nagu pole veendunud millestki muust — et marslased vahetasid mõtteid füüsilise keskuseta. Ja olen veendunud selles vaatamata tugevaile eelarvamusile. Enne marslaste pääletungi, nagu juhuslik lugeja siin või sääl vahest mäletab, kirjutasin, pisut ägedalt, telepaatilise teooria vastu.

Marslased ei kannud riideid. Nende ilustuse ja viisakuse arusaamised olid möödapäasmatult erinevad meie omist; ja mitte ainult polnud nad nähtavalt palju vähem tundlikud temperatuuri muutusele kui oleme meie, vaid rõhu muutused näisid üldse mitte mõjuvat nende tervisele tõsiselt. Kuid kui nad ei kannudki riideid, ometi oli see teisis kunstlikes lisades nende kehalisile abinõudele kindlasti, millega nende suur üleolek inimese üle asetses. Meie, inimesed, oma jalgratastega ja saanidega, oma lennumasinatega, oma suurtükki-dega ja püssidega ja nii edasi, oleme just arenemise algusel, mille marslased on läbi teinud. Nad on muutunud tegelikult vaid pääajudeks, kandes erinevaid kehi kooskõlas oma vajadusega, just nagu inimesed kannavad kohaseid riideid ja võtavad jalgratta ruttamisel või vihmavarju vihmaga. Ja neis sisseseadeis võib-olla midagi pole rohkem imestamisväärne inimesele kui veider tõsiasi, et see, mis on peaaegu kõikide inimlelutiste valitsev tunnus mehhanismis, puudub — *ratas* puudub; keset kõiki asju, mida nad tõid Maale, pole

mingit ratta tarvitamise jälge või vihjet. Mõni oleks lootnud seda vähemasti kohamuutmisel. Ja selles sidumuses on veider tähendada, et just sel maal Loodus pole kunagi juhtunud rattale või on eelistanud mõndi teisi abinõusid oma arengul. Ja mitte ainult marslased kas ei teadnud (mis on uskumatu) või hoidusid rattast, vaid nende masinais on kummaliselt vähe tarvitatud kinnist naga või relatiivselt kinnist naga, ringiliste liigutustega selle ümber, rajatud ühele kavale. Peaaegu kõik masinavärgi liikmed kujutavad liuglevate osade keerulist süsteemi, liikuvat üle väikeste, kuid toredalt käänatud hõõrumistalujate. Ja kuna juba piasiasjade sisul, on tähelepanuväärt, et nende masinate pikad kangid on enamail juhtudel käima pandud lõikude võltsmuskulatuurist vedrujases tupes; need lõigud muutusid polariseerituks ja tõmmati kindlalt ja jõurikkalt kokku, kui läbistus elektrivool. Sel teel imelik vastavus looma liigutisile, mis oli nii silmatorkav ja tülitav inimvaatlejale, oli saavutatud. Sääraseid vahelihaseid oli külluses vähja-sarnases töölimasinas, mida nägin lahti pakkimas silindrit mu esimesel piilumisel lõhest. Ta näis lõpmatult elavam kui tegelikud marslased, lamamas ta taga päikesevalguses, lõõtsutamas, liigutamas kasutuid katsesarvi ja liikudes jõetult pääle oma määratud teekonda üle ilmaruumi.

Kuna olin veel vaatlemas nende jõuetuid liigutusi päikesevalguses ja märkides iga nende kuju imelikku piasiasja, abiõpetaja tuletas mulle meelde oma juuresolu, kiskudes tugevasti mu käest. Pöörduisin nukrale näole ja vaikseile, kõneosavaile huulile. Ta tahtis lõhet, mis lubas vaid ühele meist piiluda läbi korruga; ja nii pidin loobuma

vaatlemast neid tükiks ajaks, kuna ta nautis seda eesõigust.

Kui vaatasin uuesti, tegev töölimasin oli juba pannud kokku mõningad masinavärgi osist, mis oli võtnud välja silindrist, kujuks, millel oli eksimatu sarnasus ta endaga; ja all pahemal tugev väike kaevamis-mehhanism oli ilmunud väljavaa-tesse, saates välja roheline auru jugasid ja tööta-des oma teel ümber augu, õõnestades ja vallita-des kavakindlal ja eristaval viisil. See ta oligi, mis oli põhjustanud korrapärase taguva lärmi ja rütmilisi tõukeid, mis väristasid meie lagunened varjupaika. Ta piuksus ja vilistas, kui ta töötas. Nii palju kui võisin näha, oli asi juhtiva marsla-seta üldse.

III.

VANGISTUSE PÄEVAD.

Teise võitlusmasina päralejõudmine ajas meid meie piilaugust pesukööki, sest kartsime, et oma kõrguselt marslane võiks näha alla meile meie barjääri taga. Hiljemal ajal hakkasime märkama vähem nende silmade hädaohtu, sest ühele silmale päikesevalguse pimestuses väljas meie varjupaik peaks näima tume pimedus, kuid esiti lähene-mise vähim vihje ajas meid pesukööki südame-klop-pival taganemisel. Ometi, kohutav nagu oli häda-ohu, millesse sattusime, piilumise veetlus oli mõle-male meist vastupanematu. Ja tuletan meelde nüüd imega, et hoolimata lõpmatust hädaohust, milles olime nälgimise ja veel kohutavama surma vahel, võisime ometi võidelda vihaselt tolle hirmsa vaatlemiseesõiguse eest. Jooksime võidu üle kõõgi

veidral kõnnakul ägeduse ja kärategemise kartuse vahel ja tõukasime teineteist ja lükkasime ja lõime väheseis tolles paljastamisest.

Tõsiasi on, et meil olid täiesti sobimatud mõtte ja tegevuse loomused ja kombed, ja meie hädaoht ja eraldus vaid rõhutasid sobimatust Hallifordis. Juba hakkasin vihkama ta abitu kisa tempu, ta meelega juhmi paindumatust. Ta lõputu pomisev ühekõne rikkus iga pingutuse, mida tegin, et mõelda tegevuseplaanile, ja ajas mind ajuti, niigi tagasihoitud ja suurendatud, peaaegu meelesegaduse ääreni. Ta oli sama puudulik endavalitsemises nagu rumal naine. Ta võis nutta tundide kaupa ja tõesti arvan, et viimse lõpuni see elu hellitatud laps mõtles oma pisarad olevat mõnel viisil mõjuvad. Ja võisin istuda pimeduses võimetu hoidma oma meelt temast eemal ta päälekippumiste põhjusel. Ta sõi rohkem kui mina ja see oli asjatu, et näitasin, et meie ainus elu-võimalus oli peatuda majas, kuni marslased olid valmis oma auguga, et sellel pikal vastupidavusel võis varssi aeg tulla, mil vajaksime toitu. Ta sõi ja jõi sundivalt palju pikis vaheajus. Ning magas vähe.

Kui päevad möödusid, ta äärmine laiskus igaks mõtluseks nii pinevistas meie kitsikuse ja hädaohtu, et pidin, ehkki põlgasin seda, tarvitama ähvardusi ja lõppeks kirumisi. See tõi talle aru tükiks ajaks. Kuid ta oli üks neist armetuist olevusist täis nobedat kavalust — kes ei hooli ei Jumalast ega inimesest, kes ei hooli isegi endist, tühised uhkusest, arad, äraandlikud, vihkavad hinged.

On vastik mulle tuletada meelde ja kirjutada neid asju, kuid kirjutan nad juurde, et mu loost ei puuduks midagi. Need, kes on pääsnud elu

tumedaist ja kohutavaist vaateist, leiavad mu tooruse, mu viha lõkkeleelõõmise meie lõppkurbmängus küllalt kergesti laitmiseväärse; sest nad teavad mis on vale sama hästi kui igauks, kuid mis pole võimalik piinatud inimesile. Kuid neil, kes on olnud varju all, kes on läinud alla algeliste asjadeni, on avaram heldus.

Ja sellast, kus võitlesime oma tumedat, ebamäärast sosistamiste võitlust, napsasime toitu ja jooki ja haarasime käsi ja andsime mükse, väljastpoolle tole kohutava juuni halastamatus päikesevalguses, sündis võõrastav nähe, marslaste võõrastav harjumus. Las pöördun neile minu esimesile uutele kogemustele. Pääle pikka aega julgesin tulla piilangule, leides, et uus-tulnukud on tugevnenud mitte vähem kui kolme võitlusmasina valdajaga. Need viimased olid toonud endaga teatud uusi sisseseadeid, mis seisid korralikult silindri ümber. Teine töölimasin oli nüüd kokku seatud ja oli ametis, teenides üht haruldast leiutust, mida suur masin oli toonud. See oli kere, sarnanedes piimakannule oma üldkujus, mille pääl võnkus pirnikujuline hoiunõu ja millest valge tolmuoja voolas ümmargusse vaagnasse all.

Võnkuv liikumine oli antud sellele edasi töölimasina ühe katsearvega. Kahelabidalise käega töölimasin kaevas välja ja heitis savihulki pirnikujulisse hoiunõusse ülal, kuna teise käega ta avas perioodiliselt ukse ja kõrvaldas roosteseid ja mustunud osi masina keskusest. Teine terasene katsearv juhtis tolmu vaagnast piki küljekanalit meie vastuvõtja sihis, mis oli varjatud minu eest sinaka tolmu valliga. Sellest nägematust vastuvõtjast väike roheline suitsu pael tõusis vertikaalselt vaik-

sesse õhku. Kui vaatasin, töölimasin, nõrga ja muusikaalse kõlinaga, venitas, kokkulükatav vorm, katsesarve, mis oli olnud silmapilk enne üksnes jäme väljaulatus, kuni ta ots oli varjatud savikünka taga. Järgmisel sekundil ta oli tõstnud lati valgest alumiiniumist, tumestamata siitsaadik ja hiilates pimestavalt, ja pani ta kasvavasse lattide virna, mis seisis augu küljel. Loojangu ja tähevalguse vahel see nobe masin pidi tegema enam kui sada säärast latti toorest savist, ja sinaka tolmu vall tõusis järjest, kuni ta ulatus üle augu ääre.

Kontrast nende masinate kiirete ja keeruliste liigutuste ja nende peremeeste laisa, lõõtsutava kohmakuse vahel oli terav ja päeviks pidin rääkima endale korduvalt, et need viimased on tõesti elavad kahest olevusest.

Abiõpetaja oli prao valduses, kui esimesed inimesed olid toodud auku. Olin istumas all, küürutades, kuulates kõigi kõrvadega. Ta tegi äkilise liigutuse tahapoole ja mina, kartes, et oleme märgatud, küürutasin hirmukrambis. Ta tuli libisedes riismeist ja küürutas mu kõrvale pimedusse, segasena, vehkivana, ja silmapilguks jagasin ta hirmu. Ta liigutus vihjas august loobumist ja pääle vähest aega mu uudishimu andis mulle julgust ja tõusin üles, astusin üle tema ja ronisin üles selleni. Esiteks ei võinud näha mingit põhjust ta hirmule. Hämarik oli nüüd saabunud, tähed oli väikesed ja nõrgad, kuid auk oli valgustatud lõkendava rohelise tulega, mis tuli alumiiniumi tegemisest. Kogu pilt oli roheliste läigete lõkendav skeem ja nihkuvate roosteste mustade varjude plaan, võõrastavalt vaevates mu silmi. Üle ja läbi selle kõige lendasid nahkhiired, mitte tähele pannes

seda üldse. Sirukil olevaid marslasi polnud enam näha, sini-rohelise tolmu kungas oli tõusnud, et kattis neid nägemast, ja võitlusmasin, jalad kokku pandud, kortsutatud ja lühendatud, seisis augu nurgas. Ja siis keset masinavärgi tärinat kostis inimhääle ajuv kahtlustus, mille kui rääkimise heitsin kõrvale.

Küürutasin, vaadeldes üha seda võitlusmasinat, rahuldades ennast nüüd esimest korda, et müts sisaldas tõesti marslast. Kui rohelised leegid tõusid, võisin näha ta katte õlist läiget ja ta silmade hiilgust. Ja äkki kuulsin kisa ja nägin pikka katsesarve ulatumas üle masina õla väikese korvini, mis rippus ta seljal. Siis miski-miski rüseledes tugevasti tõsteti kõrgele vastu taevast, must ebamäärane mõistatus vastu tähevalgust, ja kui see must objekt tuli uuesti alla, nägin rohelise läikega, et see oli inimene. Ta oli rammus, punakas, kesk-ealine mees, hästi riidetatud (silmapilguks ta oli selgesti nähtav); kolm päeva enne ta võis olla jalutamas maailmas— mees kaunis suure tähtsusega. Võisin näha ta pungis silmi ja valguse välgatusi ta särginööbel ja kellaketil. Ta kadus künka taha ja momendiks oli sääl vaikus. Ja siis algas kisamine ja kestev ja röömsameelne hulgumine marslasilt. . .

Libisesin alla riismeist, rüselesin jalule, lõin kätega üle kõrvade ja tormasin pesukööki. Abiõpetaja, kes oli küürutamas vaikselt kätega üle pää, vaatas üles, kui möödusin, hüüatasin kaunis valjusti minu lahkumisele temast ja tuli joostes minu järel. . .

Tol ööl, kui olime peidus pesuköögis, kõikus hirmu ja kohutava hurmuse vahel, mis oli sel

piilumisel, kuigi tundsin tungivat tegevuse vajadust, katsusin asjata mõelda välja mõnd pääsmise plaani; kuid pärastpoole, teise päeva kestes, suutsin kaaluda meie olukorda suurema selgusega. Abiõpetaja, leidsin, oli kaunis võimetu läbirääkimiseks; võõrad hirmud olid juba teinud temast tugevate tõukuste olevuse, olid röövinud temalt ettevaatuse aru. Tegelikult ta oli juba langenud looma astmeni. Kuid, kui ütlemine kõlbab, haarasin endast mõlema käega. See kasvatas mu mõistust, võisin kord vastu astuda tõsiasjule, et, kohutav nagu meie olukord oli, polnud siitsaadik mingit õigustust täielisele meeletehetele. Meie päävõimalus oli juhuses, et marslased ei tee august midagi muud kui ajutise laagri. Või isegi kui nad peaksid teda kestvalt, nad ei peaks tarviliseks valvata teda ja pääsmise võimalus võiks meil tekkida. Samuti kaalusin väga hoolikalt võimalust tee kaevamisest eemale august, kuid meie nähtavale ilmumise võimalused mõne vahi võitlusmasina nägemispiirkonnas näisid esiti liig hiiglasuurina. Ja oleksin pidanud tegema kogu kaevamise üksi. Abiõpetaja poleks kindlasti minu sõna kuulnud.

See oli kolmandal päeval, kui mu mälu ei peta mind, et nägin noormeest surmatavat. See oli ainus juhtumine, mil nägin tegelikult marslaste toitu. Pääle seda kogemust vältisin auku seinas suuremal päevaosal. Läksin pesukööki, tõmbasin ukse kinni ja raiskasin mõned tunnid, kaevates oma kirvega nii tasaselt kui võimalik; kuid kui olin teinud augu üle paari jala sügavuse, lahtine maa varises lärmikalt kokku ja ma ei julgenud jätkata. Kaotasin julguse ja lamasin pesuköögi

põrandal hulk aega, mitte omades isegi jõudu liigutamiseks. Ja pääle seda loobusin täiesti mõttest pääsmisest õõnestamisega.

See ütleb palju muljest, mis oli marslasil mulle, et esiteks mul oli vähe või sugugi pääsmise lootust, olles korda saatnud nende hävituse iga inimliku katsega. Kuid neljandal või viiendal ööl kuulsin häält nagu raske-suurtükkide oma.

See oli väga hilja öösel ja kuu paistis säravalt. Marslased olid ära võtnud kaevamismasin ja, välja arvatud võitlusmasin, mis seisis augu kaugemal vallil, ja töölimasin, mis oli tööil väljapool mu nägemist augu nurgas, koht oli neist maha jäetud. Pääle kahvatu hiilgamise töölimasinalt ja valgete kuuvalguse laikude ja lappide oli auk pimeduses ja pääle töölimasina tilina üsna vaikne. Too öö oli kena selgus; välja arvatud üks planeet, kuu näis omavat taeva endale. Kuulsin koera hulgumas ja too kodune hääl oligi, mis pani mind kuulama. Siis kuulsin kaunis selgesti kõnamist, täpselt nagu suurte suurtükkide hääl. Kuut kauget pauku lugesin ja pääle pikka vaheaega uuesti kuut. Ja see oli kõik.

IV.

ABIÕPETAJA SURM.

See oli kuuendal meie vangistuse päeval, et piilusin viimast korda ja varssi leidsin enese üksi. Mu lähedale hoidmise ja püüdmise asemele emaldada mind augu juurest abiõpetaja oli läinud tagasi pesukööki. Mind rabas äkiline mõte. Läksin tagasi kärmesti ja vaiksesti. Pimeduses kuulsin abiõpe-

tajat joomas. Napsasin pimedusse ja mu sõrmed püüdsid burgundia-pudeli.

Mõningaiks minuteiks oli sääal kisklemine. Pudel kukkus põrandale ja purunes, ja lõpetasin ja tõusin. Seisime lõõtsutades, ähvardades teineteist. Lõppeks seadsin enese tema ja toidu vahele ja seletasin talle oma otsusest alustada karistust. Jagasin toidu toidukambris osisse, et pidada meid kümme päeva ülal. Ma ei tahtnud lasta teda süüa enam tol päeval. Pääle lõunat tegi ta jõuetu katse, et saada toidu juurde. Olin tukkumas, kuid silmapilguga olin ärkvel. Kogu päev ja kogu öö istusime nagu näkku, mina väsinud, kuid kindlameelne, ja ta nuttev ja kaebav oma otsekohest nälga. See oli, tean, öö ja päev, kuid mulle ta näis — ta näib nüüdki — aja otsatu kestvusena.

Ja nii meie laiendatud sobimatus lõppes lõpuks avalikus kokkupõrkes. Kaks määratupikka päeva kaklesime tasaseis ja rüselevais võitlusis. Oli kordi, kus peksin ja lõin teda pööraselt, kordi kus meelitasin ja veensin teda, ja ükskord katsusin osta ära teda burgundiapudeligaga, sest sääal oli vihmavee pump, millest võis saada vett. Kuid ei jõud ega hädus ei aidanud: ta oli tõesti mõistusetu. Ta ei tahtnud loobuda ei oma pääletungest toidule ega oma lärmikast lobisemist endale. Algettevaatusile, et varjata meie vangikongi, ta ei tahtnud järgida. Aeglaselt hakkasin märkama ta aru hävimist, tajuma, et mu ainus kaaslane selles tihedas ja haiglates pimeduses oli hullumeelne mees.

Teatud ebamäärasteist mälestusist kaldun arvama, et mu enda mõistus läks segaseks ajuti. Mul

olid imelikud ja jäledad unenäod igakord kui magasin. See kõlab imelikult, kuid kaldun arvama, et abiõpetaja nõtrus ja hullus hoiatasid mind, kinnitasid mind ja pidasid mind tervena.

Kaheksandal päeval ta hakkas rääkima valju sosina asemel ja midagi ei võinud ma teha, mis oleks vaigistanud ta kõne.

„See on õige, oo Jumal!“ ta ütleks jälle ja jälle. „See on õige. Mulle ja minusuguseile olgu nuhtlus. Oleme patustanud, oleme ebarahuldavad. Sääli oli vaesus, mure; vaesed olid tallatud tolmusse ja ma vaikisin. Jutlustasin meelepärast halpust — mu Jumal, missugust halpust! — kui pidin seisma üles, kuigi sureksin selle eest, ja pöörduma nende poole, et kahetseda — kahetseda! . . . Vaeste ja kehvade rõhujad. . . Jumala vihal!“

Siis ta äkki tuleks tagasi toiduainele, mida hoidsin kõrvale temast, paludes, kerjates, nuttes, lõppeks ähvardades. Ta hakkas tõstma häält — palusin teda mitte teha; ta märkas mõju minule — ta ähvardas, et ta karjub ja ajab marslasi meile. Tükiks ajaks see kohutas mind; kuid igajäreleanne oleks vähendanud meie pääsmise võimalust enam kui arvatavalt. Tõrkusin, kuigi ei tundnud julgust, et ta ei võiks teha seda. Kuid tol päeval, ometi, ta ei teinud. Ta kõneles hääle tõustes aeglaselt, kaheksanda ja üheksanda päevade suuremal osal — ähvardusi, palveid, segatuid mägijõega poolhullust ja alati tühisest kahetsusest ta Jumala-teenistuse tühja pettuse pärast, mis pani mind teda haletsema. Siis ta magas veidi aega ja algas jälle uuendatud jõuga, nii valjusti, et olin sunnitud teda katkestama.

„Olge vait!“ palusin härdalt.

Ta tõusis põlvile, sest oli istumas pimeduses vaskriistade lähedal.

„Olen olnud vait liig kaua,“ ütles ta tooniga, mis pidi ulatuma auguni, „ja nüüd pean taluma oma tunnistust. Häda sellele petlikule linnale! Häda! häda! Häda! häda! häda Maa elanikele pasuna teiste häälte põhjusel — —“

„Pea suul!“ ütlesin, tõustes jalule ja hirmul, et marslased kuuleksid meid. „Jumala pärast—“

„Ei,“ karjus abiõpetaja oma hääle harjal, seistes samuti ja laotades käsi. „Räägi! Issanda sõna on tulnud mu üle.“

Kolme sammuga oli ta uksel kööki.

„Pean taluma oma tunnistust. Lähen. Sellega oli juba liig kaua viivitatud.“

Sirutasin välja käe ja tundsin lihahakkimise nuga rippuvat seinal. Välguna olin ta järel. Olin metsik hirmust. Enne kui ta oli poolel teel üle köögi, jõudsin ta järele. Viimase inimsuse tundega pöörsin tera tagasi ja lõin teda äärega. Ta läks uperkuuti ette ja lamas sirutatuna maas. Komistasin üle tema ja seisin lõõtsutades. Ta lamas vaikselt.

Järsku kuulsin väljas lärmi, libiseva krohvi kukkumist ja purunemist, ja kolmenurkne avaus seinas pimenes. Vaadates üles nägin töölistina alumist pinda tulevat aeglaselt augule. Üks ta kohmakaist liikmeist keerdus rõngasse keset riismeid; teine liige ilmus, katsudes oma teed üle langenud palkide. Seisin kivistununa, vaadeldes üksisilmi. Siis nägin läbi klaasplaadi keha ääre lähedal nägu, nagu võiks teda nimetada, marslase suuri tumedaid silmi piilumas ja siis pikk katse-

sarve metalliline madu tuli katsudes aeglaselt läbi augu.

Pöördusin pingutusega, komistasin üle abiõpetaja ja peatusin pesuköögi uksele. Katsesarv oli nüüd juba kaks jardi või enam ruumis ja keera-

mas ja pööramas iselaadiliste äkiliste liigutustega seda ja toda. Väheseks ajaks seisin võlutuna tollest aeglasest, tujukast edasitungimisest. Siis nõrga, kähiseva karjatusega sundisin ennast pesukööki. Värisesin tugevasti; võisin vaevalt seista püsti. Avasin söekeldri ukse ja seisin sääli pimeduses, vaadates üksisilmi nõrgalt valgustatud uksele kööki ja kuulatades. Kas marslane oli näinud mind? Mida ta toimis äsja?“

Miski oli liikumas sääli edasi ja tagasi, väga tasaselt; sagedasti koputas ta vastu seina või hüples liigutusil nõrga metallilise kõlinaga nagu võtmete liikumine võtmeringil. Siis raske keha

— teadsin liig hästi, missugune — lohistati üle köögipõranda avause poole. Vastupanematult kütkestatud, roomasin uksele ja piilusin kööki. Hiilgava välise päikesevalguse kolmnurgas nägin marslast töölistmasina majakeses uurimas abiõpetaja pääd. Mõtlesin kohe, et ta järeldab mu juuresolu hoobi märgist, mille olin annud õpetajale.

Roomasin tagasi söekeldrisse, lukustasin ukse ja hakkasin pugema, nii palju kui võisin ja nii käratult kui võimalik, pimeduses keset tulipuid ja süsi. Sagedasti peatusin kangelt, et kuulatada, kas marslane on lükanud uuesti oma katsesarve läbi avause.

Siis nõrk metalliline kõlin tuli tagasi. Jälgin sin ta aeglast katsumist üle köögi. Varssi kuulsin teda lähemal — pesuköögis, nagu otsustasin. Mõtlesin, et ta pikkusest võis tulla puudust, et ulatuda minuni. Palvetasin härdasti. Ta möödus, kaapides nõrgalt üle keldri ukse. Peaaegu igavik kannatamatut ootust astus vahele; siis kuulsin teda kobavat lingil. Ta oli leidnud ukse! Marslane sai aru uksist!

Ta rebis pidemest minutiks võib-olla ja siis uks avanes.

Pimeduses võisin hädasti näha asja — nagu elevandilott, enam kui midagi muud — vehkles minu sihis, puudutades ja uurides seinu, süsi, puud ja lage. Ta oli nagu must uss, õõtsutades pimedat pääd edasi ja tagasi.

Kord isegi ta puudutas mu saapa kontsa. Olin kisamise piiril; hammustasin kätte. Tükk aega ta oli rahuline. Võisin arvata, et oli taandunud. Varssi, järsu heliga, ta haaras midagi — mõtlesin, et mind! — ja näis minevat keldrist uuesti.

Minutiks polnud kindel. Nähtavasti ta oli võtnud söetombu uurimiseks.

Kasutasin juhust, muutes kergelt oma seisu, mis oli muutunud kangestunuks, ja kuulatasin. Sosistasin ärritatult palveid kindlustuseks.

Siis kuulsin pikaldast, arukat häält roomamas minu sihis uuesti. Aeglaselt, aeglaselt ta lähenes, kraapides seinu ja puudutades majasisestut.

Kuna olin veel kahevahel, ta lõi ägedasti vastu keldriust ja sulges selle. Kuulsin teda minevat toidukambrisse ja biskviiditoosid kärisesid ning pudel purunes ja siis kostis raske hoop vastu keldriust. Siis vaikus, mis läks üle äreva ootuse lõpmatusse.

Kas ta oli läinud?

Lõppeks tulin otsusele, et oli.

Ta ei tulnud enam pesukööki; kuid lamasin kogu kümnenda päeva lämmatavas pimeduses, maetud keset süsi ja tulipuid, mitte julgedes isegi roomata välja joomiseks, mida igatsesin. See oli üheteistkümnendal päeval, kui julgesin niikaugele oma kindlustusest.

V.

VAIKUS.

Mu esimene tegu, enne kui läksin toidukambrisse, oli kinni panna uks köögi ja pesuköögi vahel. Kuid toidukamber oli tühi; iga toiduraas oli läinud. Nähtavasti marslane oli võtnud kõik eelmisel päeval. Selle leidusega kaotasin esiteks lootuse. Ma ei saanud ei toitu ega jooki ei üheteistkümnendal ega kaheteistkümnendal päeval.

Esiteks mu suu ja kõri olid kuivanud ja mu

jõud kahanes tajuvalt. Istusin pesuköögi pimeduses meelegeitliku armetuse olukorras. Mu meel keerles söömise ümber. Mõtlesin, et olin muutunud kurdiks, sest liikumise lärm, mida olin harjunud kuulma august, lõppes täiesti. Ma ei tunnud küllalt kindlust, et roomata või minna käratult piilaugule.

Kaheteistkümnendal päeval mu kõri oli nii kibe, et vaatamata marslaste tülitamise võimalusest tungisin nagiseva vihmaveepumba kallale, mis seisis renni kõrval, ja sain paar mustunud ja raiskunud klaasitäit vihmavett. Olin suuresti karastatud sellega ja julgustatud tõsiasjaga, et ei mingi uuriv katsesarv ei järgnenud mu pumpamise kärale.

Nende päevade kestes mõtlesin palju abiõpetajast ja ta surma laadist uitaval, loogikata viisil.

Kolmeteistkümnendal päeval jõin pisut rohkem vett ja tukkusin ning mõtlesin sidemetult söömisest ja pääsmise ebamäärasteist, võimatuist plaanest. Mil iganes tukkusin, nägin und kohutavaist viirastusist, abiõpetaja surmast ja toredaist lõunaist; kuid, magades või ärkvel, tundsin teravat piina, mis kihutas mind jooma jälle ja jälle. Valgus, mis paistis pesukööki, polnud enam hall, vaid punane. Mu korratule kujutlusele see näis olevat vere värvi.

Neljateistkümnendal päeval läksin kööki ja olin üllatatud leides, et punase umbrohu sõnajalad olid kasvanud otse üle augu seinas, muutes koha pool-valguse karmesiin-värviliseks pimeduseks.

See oli varakult viieteistkümnendal päeval, kui kuulsin veidrat, kodust häälte järjestust köögis, ja kuulatades samastasin teda koera haistmisega ja kaapimisega. Minnes kööki nägin koera nina

piilumas sisse läbi mulgu punakate sõnajalgade keskel. See üllatas mind suuresti. Mu haistmisel ta haugahtas lühidalt.

Mõtlesin, kui võiksin meelitada ta tulla alla rahuliselt, suudaksin võib-olla ta tappa ja süüa, ning igal juhul oleks sünnis tappa teda, et ta toimingud ei paeluks marslaste tähelepanu.

Roomasin ettepoole, öeldes „Hää koer!“ väga mahedasti; kuid ta äkki eemaldas pää ja kadus.

Kuulatasin — ma polnud kurt — kuid kindlasti auk oli vait. Kuulsin häält nagu linnutiibade peksu ja kähisevat vaakumist, kuid see oli kõik.

Hulgaks ajaks lamasin lähedal piilaugule, kuid mitte julgedes liikuda punaste võsude kõrvale, mis tumestasis seda. Kord või kaks kuulsin nõrka sibamist nagu koera jalad, käivad siia ja sinna liival üsna minu all, ning oli enam linnusarnaseid hääli, kuid see oli kõik. Pikapääle, julgustatud vaikusest, vaatasin välja.

Välja arvatud nurgas, kus vareste hulk keksis ja võitles surnute luustikel, keda marslased söönud, polnud ühtki elavat olevust augus.

Vaatasin enda ümber, vaevalt uskudes silmi. Kogu masinavärk oli läinud. Pääle suure hallikas-sinise tolmukünka ühes nurgas, teatud alumiiniumlattice teises, mustade lindude ja tapetute luustikude koht oli üksnes tühi ümmargune auk liivas.

Aeglaselt lükkasin enda läbi punase umbrohu ja seisin üles purukünkale. Võisin näha igas sihis, pääle enda taha, põhjasse, ja ei marslast ega marslase märki polnud näha. Auk laskus selgelt mu jalult alla, kuid pisut edasi riismed võimaldasid käidava nõlva varemete tipule. Mu pääsmise võimalus oli tulnud. Hakkasin värisema.

Kõhklesin tükk aega ja siis, meeleheitliku otsuse hoos ja südamega, mis tuksus tugevasti, ronisin künka tipule, millesse olin maetud nii kaua.

Vaatasin uuesti ringi. Põhjapoolegi ühtki marslast polnud näha.

Kui olin viimati näinud seda Sheeni osa päevalgel, ta oli olnud meeldivate valgete ja punaste majade laialilaotuv tänav, puistatud rohkete varjuliste puudega. Nüüd seisin purustatud telliskivi-ehituse künkal, savise ja kruusise, millel levis punaste kaktuskujuliste võsude hulk, põlvkõrgune, üksikutagi maapäälse kasvuta, et võidelda nende tugikohtadega. Puud mu lähedal olid surnud pruinid, kuid kaugemal, punaste lõngade võrk upitus veel elavail tüvedel.

Naabermajad olid kõik rusustatud, kuid ükski polnud põlenud; nende seinad seisid mõnikord teise korrani purustatud akendega ja pilbastatud ustega. Punane umbrohi kasvas mässavalt neis katusteta ruumes. Minu all oli suur auk varestega, võitlevaid selle rämpsü pärast. Teiste lindude hulk hüples ringi keset varemeid. Kaugel eemal nägin kõhna kassi hiilimas küürutunult piki seina, kuid inimeste jälgi polnud sugugi.

Päev näis, vastandiks mu äsjasele vangistusele, pimestavalt hele, taevas särava sinana. Pehme vine pidas punast umbrohtu, mis kattis iga valdamata maa-raasu, õrnalt õõtsumisel. Ja oh! õhu magusus!

VI.

VIIETEISTKÜMNE PÄEVA TÖÖ.

Mõni aeg seisin taarudes künkal, ükskõikne oma kindlustuse vastu. Tolles vastikus urkas,

millest tulin välja, mul oli mõte piiratud jõulisusega vaid meie otsekohesest julgeolekust. Polnud märganud, mis oli sündimas maailmale, polnud aimanud seda kohutavat võõrastavate asjade nägemust. Olin lootnud näha Sheeni varemeis — jeidsin enda ümber teise planeedi maastiku, õudse la tameda.

Seks silmapilguks tundsin meelerahutust üle inimeste tavalise piiri, ometi, mida vaesed loomad, keda valitseme, üksnes teavad liig hästi. Tundsin nagu kodujänes võiks tunda, pöördes tagasi oma koopasse ja äkitselt vastu seatud tosina tegeva mullatöölise tööle, kaevavaid maja-alust. Tajusin sündmuse esimest näpunäidet, mis varssi kasvas üsna selgeks mu meeles, mis rõhus mind mitmeks päevaks, aujärjelt heitmise tunnet, veendumust, et ma polnud enam peremees, vaid loom loomade keskel marslase kannal. Meiega oleks sama kui nendega, luurata ja vaadelda, joosta ja varjata; inim-kartus ja -võim olid kadunud.

Kuid niipea kui see võõrastavus oli taibatud, ta möödus ja mu valitsevaks motiiviks sai mu pika ja hämara paastu nälg. Sihis august eemale nägin punase kaetud seina taga aiamaa lappi matmatuna. See andis mulle näpunäite ja ma läksin põlvesügavuseni, mõnikord kaelasügavuseni punasesse umbrohtu. Rohu tihedus andis mulle varjamise julgustava tunde. Sein oli mõni kuus jalga kõrge ja kui ma katsusin ronida talle, leidsin, et ma ei võinud tõsta oma jalgu ta tipule. Nii läksin edasi ta küljel ja tulin nurgale ja kaljule, mis võimaldas mul saada tipule, ja kukkusin aeda, kuhu ihaldas. Siin leidsin mitu noort sibulat, paar kaalikat ja valmimata porgandite hulga, millest kõi-

giga varustasin end, ja ronides üle varisenud seinä läksin edasi oma teel läbi veripunaste ja karmesiinpuude Kew' poole — see oli nagu jalutamine läbi hiiglasuurte veretilkade puiestee — vallatud kahest mõttest: saada rohkem toitu ja lonkida, nii ruttu ja nii kaugele, kui mu jõud lubas, välja sellest augu neetud ebamaisest ümbruskonnast.

Pisut edasi rohtses kohas oli seente-kogu, mis samuti neelasin, ja siis tulin jooksva madala vee pruunile pinnale, kus olid harilikult heinamaad. Toidutükid vaid aitasid teritada mu nälga. Esiteks olin üllatatud sellest veetõusust palaval, kuival suvel, kuid pärastpoole leidsin, et see oli põhjustatud punase umbrohu troopilisest küllusest. Niipea kui see haruldane kasv puutus kokku veega, ta otsekohe muutus hiiglasuureks ja võrratu sigivaks. Ta seemned olid lihtsalt puistatud Wey ja Thamesi veesse ja ta kiirestikasvavad ja titaanilised veesõnajalad kärmelt toppisid kinni mõlemad need jõed.

Putneys, nagu nägin pärastpoole, oli sild üsna kaotatud rohu segaduses ja Richmondiski Thamesi vesi valgus laias ja madalas jões üle Hamptoni ja Twickenhami niitude. Kui veed levisid, umbrohi järgnes neile, kuni Thamesi oru varisenud suvimajad olid tükiks ajaks kadunud selles punases soos ja palju hävitusest, mida marslased põhjustasid, oli varjatud.

Lõppeks punane umbrohi hävis peaaegu niisama kiiresti kui levis. Sööv haigus, teatud bakterite, nii arvatakse, tegevuse tõttu tabas teda varssi. Noh, sünnipärase valiku toiminguga kõik maised kasvud on omandanud vastupaneva võimu bakterilisile haigusile — nad kunagi ei hävi karmi võitluseta; kuid

punane rohi hävis nagu juba surnud asi. Sõnajalad muutusid pleekinuks ja siis kortsunuks ja hapraks. Nad murdusid vähimal puutel ja veed, mis olid elustanud nende varast kasvu, kandsid nende viimaseid jälgi merre...

Mu esimene tegu, tulles sellele veele, oli muidugi kustutada janu. Jõin suure sõõmu ja, aetud näljast, närisin mõnd punase rohu sõnajalga; kuid nad olid vesised ja omasid haiglase metallilise maitse. Leidsin, et vesi oli küllaldaselt madal mulle, et sumbata julgesti läbi, kuigi punane rohi takistas veidi jalgu; kuid vool läks ilmsesti sügavamaks jõe sihis ja ma pöörsin tagasi Mortlake'i poole. Tarvitasin, et leida teed, ta suvimajade ja pöösasaedade ning laternate juhuslikkude jäänuste abi ja nii varssi sain välja sellest soost ja läksin kõrgmikule, tõusvat Roehamptoni sihis, ja tulin välja Putney Commonile.

Siin pilt muutus võorastavast ja kodusetust koduse varemeiks; maalapid näitasid tuulispäa laastamist ja väheseis paariskümneis jardes oleksin tulnud täiesti rahulisile paigule, majule oma katetega korralikult alla tõmmatud ja ustega suletud, nagu oleksid nad jäetud päevaks omanikelt või nagu nende elanikud magaksid sees. Punane umbrohi oli vähem rohke; kõrged puud piki rada olid vabad punaseist väätkasvest. Nuuskisin toidu järele puude keskel, leides mitte midagi, ja samuti tegin röövkäike paariselt vaiksest majust, kuid neisse oli juba sisse murtud ja nad läbi otsitud. Puhkasin päevavalguse ülejäägil pöösastikus, olles oma nõrgendatud olukorras liig väsinud, et liikuda edasi.

Kogu see aeg ma ei näinud ühtki inimolevust

ja mingit marslaste märki. Juhtusin paarile näljaselt näivale koerale, kuid mõlemad tormasid kaugele lähenemisist, mida tegin neile. Roehamptoni lähedal nägin kaht inimluukere — mitte keha, vaid luukere, näritud puhtaks — ja metsas oma kõrval leidsin mõnede kasside ja kodujäneste mälustatud ja pillatud konte ja lamba pääluu. Kuid kuigi närisin osi neist oma suus, polnud midagi saada neist.

Pääle loojangut rüselesin edasi piki teed Putney poole kus, mõtlesin, pidi tarvitatud olema palavkiirt mõnel põhjusel. Ja aias Roehamptoni taga sain valmimata kartulite hulga, millest jätkus, et vaigistada mu nälga. Sellest aiast oli näha alla Putneyle ja jõeale. Koha vaade oli hämaruses kummaliselt laastatud: mustunud puud, mustunud, mahajäetud varemed ja alla kõrgmikust paisunud jõepind, punaseks värvitud rohuga. Ja üle kõige — vaikus. Mind täitis kirjeldamatu hirmuga mõeldes, kui kiirelt see laastav muutus oli tulnud.

Tükiks ajaks arvasin, et inimkond on pühitud olemasolust ja et seisin sääl üksi, viimane inimene, kes jäetud ellu. Lähedal Putney Hilli tipule tuln teisele luukerele, käed ära tõmmatud ja viidud mõningad jardid kehast. Kui sammusin edasi, muutusin enam ja enam veendunuks, et inimkonna hävitus oli, pääle säärase hulkujate nagu minagi, juba viidud lõpule selles maailmaosas. Marslased, mõtlesin, olid läinud edasi ja jätnud maa laastatuna, otsides toitu mujal. Võib-olla just nüüd nad on hävitamas Berliini või Pariisi või võib-olla, et nad on läinud põhjapoole. . .

MEES PUTNEY HILLIL.

Veetsin tolle öö trahtris, mis seisab Putney Hilli tipu juures, magades tehtud voodis esimest korda oma põgenemisest saadik Leatherheadisse. Ma ei taha jutustada tarbetust vaevast, mis mul oli murdes sellesse majja — pärastpoole leidsin, et eesuks oli lingiga kinni surutud — ega kuidas otsisin iga ruumi läbi toidu järele, kuni, just mee-
heite äärel, leidsin roti-näritud koorika ja kaks ananase-toosi. Koht oli juba läbi uuritud ja tühjendatud. Letilt leidsin pärastpoole pisut biskviite ja võileibu, mis olid jäetud kahe silma vahele. Viimaseid ma ei võinud süüa, kuid esimene mitte ainult ei vaigistanud mu nälga, vaid täitis mu taskuid. Ma ei süüdanud lampi kartes, et mõni marslane võis tulla, otsides selles Londoni osas toitu öösel. Enne kui läksin voodisse, mul oli puhkamatus vaheaeg ja hulkusin aknast aknani, piiludes välja mõne nende peletiste märgi järele. Magasin vähe. Kui lamasin voodis, leidsin end mõtlemas järjestikku — asi, mida ei mäleta teinud olevat oma viimasest vaidlusest saadik abiõpetajaga. Kogu vaheloleva aja kestes mu meeliline seisukord oli olnud ebamääraste tundeolude tormav järjestik, midagi tuima vastuvõtlikkuse sarnast. Kuid öösel mu pääaju tugevnes, arvan, toidust, mida olin süüdnud, ja ma mõtlesin.

Kolm asja võitlesid seisukohtade pärast mu meeles: abiõpetaja tapmine, marslaste asupaigad ja mu naise võimalik saatus. Esimene ei annud mulle mingit hirmu ja südametunnistuse muljet meelde tuletada; nägin seda lihtsalt nagu asi sün-

dis, mälestus lõpmatult vastik, kuid täiesti sisetunde piinata. Nägin ennast siis, nagu näen ennast praegu, aetuna samm-sammult selle äkilise löögi poole, juhuste järjestuse loomine, juhtivat möödapääsmatult selleni. Ma ei tunnud hukkamõistmist; ometi mälestus, kindel, püsis, viirastus mulle. Öö vaikuses selle Jumala läheduse tunde, mis mõnikord tuleb vaikuses ja pimeduses, seisin enda kohtus, enda ainsas kohtus, selle viha ja kartuse silmapilgu eest. Kujutasin iga meie kõne astet silmapilgust, kus olin leidnud küürutamas teda minu kõrval, hoolimatu mu janust ja näidates tulele ja suitsule, mis valgus üles Weybridge'i varemeilt. Olime olnud kõlbmatud koostegevuseks — õel juhul ei hoolinud sellest. Oleksin näinud ette, oleksin jätnud ta Hallifordis. Kuid ma ei näinud ette; ja kuritegu on ette näha ja tegutseda. Ja olen kirjutanud selle maha, nagu olen kirjutanud kogu selle loo, nagu ta oli. Säälnud polnud ühtki päältnägijat — kõiki neid asju oleksin võinud salata. Kuid kirjutasin ta maha ja lugeja võib moodustada oma otsuse nagu tahab.

Ja kui pingutusega heitsin ära selle pikali keha pildi, olin seatud marslaste probleemi ja oma naise saatuse vastu. Esimesele mul polnud andmeid, võisin kujutella sada asja ja nii õnnetuseks võisin viimaselegi. Ja äkki see öö muutus kohutavaks. Leidsin end istumas voodis, vaadates üksisilmi pimedusse. Leidsin end palvetamas, et palav-kiir kriipsutaks äkki ja piinata ta olemisest. Mu tagasi-pöörmise ööst saadik Leatherheadist polnud palvetanud. Ütlesin palveid, olin palvetanud nagu paganad pomisevad nõiastusi, kui olin äärmises hädas; kuid nüüd palusin tõesti, kõneldes püsivalt

ja mõistlikult, nagu näkku Jumala pimedusega. Imelik öö! imelikum selles, et niipea kui koit oli tulnud, mina, kes olin rääkinud Jumalaga, roomasin välja majast nagu rott jätmas maha oma peidukohta — olevus vaevalt suurem, alam loom, asi, millele iga ta peremeeste mööduva tuju tõttu jahitakse ja ta tapetakse. Võib-olla nad samuti palvetasid lootuses Jumalale. Kindlasti, kui me pole õppinud midagi muud, see sõda on õpetanud meile kaastunnet — kaastunnet neile vaimutuile hingile, kes kannatavad meie valitsust.

Hommik oli selge ja ilus ja idataevas lõõmas helepunaselt, olles kirjustatud väikeste kullaste pilvedega. Maanteel, mis jookseb Putney Hilli tipust Wimbledonisse, oli hulk kabuhirmus mägi-jõe, mis pidi valguma Londoni poole pühapäeva ööl päale võitluse algust, armetuid märke. Sääl oli väike kahe-rattaline kaarik, märgitud Thomas Lobbi, aiaviljakaupmehe, Uus Malden, nimega, pilbastatud rattaga ja mahajäetud tinakastiga; sääl oli õlekübar tambitud nüüd kõvenenud mudasse ja West Hilli tipul verrega määratud klaasihunnik vee-künal. Mu liigutused olid jõuetud, mu plaanid ebamääraseimad. Mul oli mõte minekust Leatherheadisse, kuigi teadsin, et sääl oli mul viletsaim võimalus oma naise leidmiseks. Kindlasti, kui mitte surm polnud tabanud neid äkki, mu tädipojad ja tema oleksid põgenenud säält; kuid mulle näis, et võiksin leida või teada saada sääal, kuhu Surrey inimesed on põgenenud. Teadsin, et tahtsin leida oma naise, et mu süda valutask tema ja inimeste maailma pärast, kuid mul polnud mingit selget mõtet, kuidas leidmine võiks sündida. Olin samuti selgesti teadev nüüd oma

tugevast üksindusest. Nurgast läksin, puude ja põõsaste padriku katte all, Wimbledoni karjamaa ääreni, laotuvat laiali ja kaugele.

Too tume avarus oli valgustatud lapas kollaseist laukapuist ja vitsust; sääl polnud näha punast umbrohtu, ja kui hulkusin kõheldes avaruse veerel, päike tõusis ja uputas selle kõige valgusega ja elujõuga. Tulin tegelevale väikeste konnade kihelevusele soises kohas puude seskel. Peatusin, et vaadata neid, võttes õppust nende tugevast otsusest elada. Ja varssi, pöördes äkki iseäralise tundega olla tähele pandud, märkasin midagi roomamas põõsaste kogu keskel. Seisin vaadeldes seda. Tegin sammu tema poole ja ta tõusis üles ja muutus meheks, varustatud jahinoaga. Lähenesin talle aeglaselt. Ta seisis vaiksena ja liikumatuna, vaadeldes mind.

Kui jõudsin lähemale, märkasin, et ta oli rõivastatud riideisse sama tolmuseisse ja mustisse nagu mul endal; ta näis tõesti nagu oleks olnud lohistatud läbi kraavi. Lähemal eritasin kraavide rohelist muda segunemas kuivanud savi ja heledate söeste plekkide kahvatu drapiga. Ta must juus langes ta silmile ja ta nägu oli tume ja must ja sissevajunud, nii et esiteks ei tunnud teda ära. Oli punane lõige ta näo alumisel osal.

„Seisa!“ hüüdis ta, kui olin jardi kümme temast, ja ma seisatasin. Ta hääl oli kähisev. „Kust tulete?“ küsis ta.

Mõtlesin, mõõtes teda.

„Tulen Mortlake'ist,“ ütlesin. „Olin maetud augu lähedal, mille marslased tegid oma silindri ümber. Töötasin enda välja ja põgenesin.“

„Pole toitu siin ümbruses,“ ütles ta. „See on

minu maa. Kogu see kõrgmik alla jõeni ja tagasi Chaphamini ja üles karjamaa servani. Siin on toitu vaid ühele. Mis teed te lähete?“

Vastasin aeglaselt.

„Ma ei tea,“ ütlesin. „Olen olnud maetud varemeis kolmteist või neliteist päeva. Ma ei tea, mis on juhtunud.“

Ta vaatas mulle kahtlaselt, siis ehmus ja vaatas muutunud avaldusega.

„Mul pole soovi peatuda siin ümbruses,“ ütlesin. „Arvan, et lähen Leatherheadisse, sest mu naine oli säääl.“

Ta tõstis oma esisõrme.

„See olete teie,“ ütles ta. „Mees Wokingist. Ja te pole tapetud Weybridge'is?“

Tundsin ta ära samal silmapilgul.

„Te olete kahurväelane, kes tuli mu aeda.“

„Hää õnn!“ ütles ta. „Oleme õnnelikud! Õnnitlen teid!“ Ta sirutas käe ja ma võtsin ta. „Roomasin kraavis,“ ütles ta. „Kuid nad ei tapnud kedagi. Ja pääle seda, kui läksid ära, sain minema Waltoni sihis üle põldude. Kuid — pole täiesti kuutteist päeva ja teie juus on hall.“ Ta vaatas üle oma õla äkitselt. „Ainult must vares,“ ütles ta. „Peaks teadma, et linnel on varje neil päevil. See on vähe avar. Roomame nende põõsaste alla ja jutleme.“

„Kas olete näinud mõnda marslast?“ küsisin. „Sest saadik kui roomasin välja — —“

„Nad on läinud eemale läbi Londoni,“ ütles ta. „Usun, nad on teinud suurema leeri säääl. Öötaevas, kõik säääl, Hampsteadi poole, oli elav nende tuledest. See on nagu suurlinn ja hiilguses te võite tõesti näha neid liikumas. Päevavalgel te

ei või. Kuid lähemal — ma pole näinud neid —.“
Ta luges oma sõrmil. „Viis päeva. Siis nägin paari üle Hammersmithi tee kandmas midagi suurt. Ja öö enne viimast“ — ta peatus ja rääkis mõju-
kalt — „see oli otse valguste tõttu, kuid see oli miski ülal õhus. Arvan, et nad on ehitanud lennumasina ja on õppimas lendama.“

„Lendama!“

„Jah,“ ütles ta, „lendama.“

Läksin edasi väikesesse varjupaika ja istusin maha.

„On kõik läbi inimsusega,“ ütlesin ma. „Kui nad võivad teha, et nad lihtsalt lähevad ümber maailma. . .“

Ta noogutas.

„Nad lähevad. Kuid — — see kergendab asju siin vähe. Ja muide — —“ Ta vaatas mulle. „Pole te tõendunud, et on läbi inimsusega? Mina olen. Me oleme all. Me oleme löödud.“

Imestasin. Võõrastav nagu see võib näida, ma polnud jõudnud selle tõsiasjani — tõsiasjani, mis täiesti arusaadav, kui ta ütles. Mul oli veel olnud ebakindel lootus; enim, olin kaitsnud mõistuse elupikkust kommet. Ta kordas oma sõnu: „Oleme löödud.“ Need kandsid absoluutset veendumust.

„On kõik läbi,“ ütles ta. „Nad on kaotanud ühe — just ühe. Ja nad on teinud oma vallutuse hästi ja halvanud suurimat võimu maailmas. Nad on jalutanud üle meie. Sellise surm Weybridge'i juures oli juhus. Ja need on vaid eelvõitlejad. Nad jätkavad tulemist. Nood rohelised tähed — ma pole näinud ühtki neil viiel või kuuel päeval, kuid ma ei kahtle, et nad kukuvad kuskil igal ööl. Midagi pole teha. Oleme all! Oleme löödud!“

Ma ei vastanud talle. Istusin vahtides enda ette, katsudes asjata leida mõnd kaaluvat mõtet.

„See pole sõda,“ ütles kahurväelane. „Ta kunagi polnud sõda, mitte rohkem kui on olnud inimeste ja sipelgate vahel.“

Äkki tuletasin meelde ööd tähetornis.

„Pääle kümnendat pauku nad ei lasknud enam — vähemalt kuni esimene silinder tuli.“

„Kust te teate?“ küsis kahurväelane. Seletasin. Ta mõtles. „Midagi ebaõiget suurtükiga,“ ütles ta. „Kuid mis sellest, kui on? Nad saavad õigeks uuesti. Ja isegi kui on viivitus, kuidas võib see muuta lõppu? See on just nagu inimesed ja sipelgad. Sipelgad ehitavad oma linnu, elavad oma elu, neil on sõdu, revolutsioone, kuni inimesed soovivad neid teelt ära ja siis nad kaovadki teelt. See ongi, mida oleme praegu — just sipelgad. Ainult — —“

„Jah,“ ütlesin.

„Oleme söödavad sipelgad.“

Istusime vaadates teineteisele.

„Mida nad teevad meiega?“ küsisin.

„See ongi, mida olen mõtelnud,“ ütles ta — „see ongi, mida olen mõtelnud. Pääle Weybridge'i läksin lõunasse — mõeldes. Nägin, mis sündis. Enamad inimesist olid piiksumas ja ärritamas ennast. Kuid ma ei armasta piiksuda. Olen olnud surmasuus kord või kaks; pole hooplev sõdur ja parimal või pahimal juhul surm on aina surm. Ja see on, et mees, kes mõtleb, tuleb läbi. Nägin igauht minemas eemale lõunasse. Ütlen mina, ‚Toit ei pea vastu sel teel,‘ ja pöörsin otse tagasi. Läksin marslaste ees nagu varblane käib inimese ees. Kõik ringi“ — ta viipas käega horisondile — „nad

on nälgimas hulgas, tormamas, sammumas teineteisel. . .“

Ta nägi mu nägu ja peatus kohmetult.

„Kahtlemata salk, kel on raha, on läinud Prantsusmaale,“ ütles ta. Ta näis kõhklevat, kas jätkata, kohtas mu silmi ja läks edasi: „Toitu on siin küllalt. Konservid poodes; veinid, alkoholilised joogid, mineraalveed; ja veekogud ja kraavid on tühjad. Hüva, ma jutustasin teile, mida mõtlesin. Siin on intelligent olevused, ütlesin, ja näib, et nad tahavad meid toiduks. Esiteks nad purustavad meid — laevu, masinaid, suurtükke, linnu, kogu korra ja organisatsiooni. Kõik see läheb. Kui oleksime sipelgate kujulised, võiksime läbi pääseda. Kuid me pole. See on kõik liig suur, et peatada. See on esimene kindel teadmine. Mis?“

Olin nõus.

„Ta on; mõtlesin ta välja. Väga häa, siis järgmine: praegu meid püütakse nagu meid soovitakse. Marslasel on vaid minna mõningaid miile, et saada hulka jooksul. Ja nägin üht ühel päeval Wandsworthi lähedal tagumas maja pilpaiks ja otsimas jäänuste keskel. Kuid nad ei jätka seda tegemast. Niipea kui nad on rahustanud kõik meie suurtükid ja laevad ja purustanud meie raudteed ja teinud kõik asjad, mida nad teevad säääl ümber, nad hakkavad püüdma meid süstemaatiliselt, noppides paremaid ja kogudes meid puuresse ja kongesse. See on, mida nad hakkavad tegema väheselt. Jumaluke! nad pole alanudki meiega. Kas te ei näe seda?“

„Mitte alanud!“ hüüdsin ma.

„Mitte alanud. Et see kõik on arenenud nii kaugele, on meie arusaamatuse läbi olla vait —

piinamise läbi neid suurtükkidega ja säärase rumalusega. Ja kaotades oma päid ja tormafes hulgis sinna, kus pole suuremat julgeolekut kui säääl, kus olime. Nad ei tahagi meid tülitada. Nad teevad oma asju — teevad kõiki asju, mida nad ei saanud tuua endaga, seades asju valmis ülejäänud oma inimesile. Väga võimalik see ongi, miks silindrid peatusid väheseks, kartusest tabada neid, kes on siin. Ja meie ringitormamise asemel, pimesi, vaagnal, või dünamiidi valmistamise asemel nende õhkulaskmiseks peame kindlustama endid asjade uue seisukorra tagajärjel. See on, kuidas ma arvasin selle välja. See pole üsna sobiv sellega, mida inimene soovib oma tõule, kuid ta sobib sellega, mida tõsiasjad näitavad. Ja see on põhimõte, millega tegelen. Linnad, rahvad, tsivilisatsioon, areng — see on kõik möödas. Mäng on läbi. Oleme löödud.“

„Kuid kui see on nii, milleks elada?“

Kahurväelane vaatas mulle silmapilguks.

„Ei saa enam olema armsaid kontserte miljon aastaks või nii; ei saa olema mingit Kuninglikku Kunstide Akadeemiat ega keni väikesi toite restoranis. Kui see on meelelahutus, mida otsite, arvan, mäng on läbi. Kui teil on mõningad söögitoa kombid või vastumeelsus süüa pirni noaga, teil on parem visata nad ära. Neid pole enam vaja.“

„Te arvate — —“

„Arvan, et inimesed nagu mina kavatsesid elada — tõu pärast. Ütlen teile, hakkab hirmsasti elust kinni. Ja kui ma ei eksi, te näitate, mida seespidiiselt teil on, ka varssi. Me ei kavatses olla hävitatud. Ja ma ei mõtle olla püütud, emb-kumb,

ja nuumatud ja taltsutatud ja kasvatatud nagu müristav härg. Uhh! Kujutlege neid pruune roomajaid!“

Teie ei taha ütelda — —“

„Tahan. Jätkan. Nende kannal all. Olen kavastanud selle; olen mõelnud ta välja. Meie, inimesed, oleme löödud. Me ei tea küllalt. Peame saama õppida, enne kui saame võimaluse. Ja peame elama ja püsima iseseisvana sellal kui õpime. Näete? See ongi, mis on vaja teha.“

Vastasin, imestatud ja erutatud põhjalikult mehe otsusega.

„Suur Jumal!“ hüüdsin. „Kuid te olete mees tõesti!“ Ja äkitselt haarasin ta käe.

„Mis?“ ütles ta silmade helendades. „Mõtlesin selle välja, mis?“

„Jätkake,“ sõnasin.

„Hüva, need, kes mõtlevad pääseda nende püüdmisest, peavad saama valmis. Mina olen valmistamas. Märkate teie, et pole kõik meist tehtud metsloomiks, ja see ongi, milleks peame saama. See ongi, miks vaatlesin teid. Mul olid oma kahtlused. Te olite kõhn ja peenike. Ma ei teadnud, et see olite teie, te näete, või kohe, kuidas olite maetud. Kõik need — inimeste liik, kes elavad neis majus, ja kõik need neetud väikesed kirjutajad, kes on harjunud oma eluga valeks tunnistama toda teed — pole neist midagi hääd. Neil pole mingit rahvust endis — ei uhkeid unistusi ega uhkeid ihasid; ja inimene, kel pole üht ega teist — Jumal! mis ta on kui vaid kartlik ja ettevaatav? Nad on just harjunud punuda tööle — olen näinud sadandeid neist, tükk einest käes, jooksmas metsikult ja kartmas hilineda oma väike-

sele hooaja-pileti-rongile, sest pelgavad, et vabastatakse, kui jäävad; töötades ärides olid nad kartuses võtta vaevaks aru saada; punudes tagasi, sest kardavad, et nad ei saa lõuna-ajaks; olles kodus pääle lõunat, sest kardavad kõrval-tänavaid; ja magades naistega, keda nad naisid, mitte et nad tahtsid neid, vaid et neil oli pisut raha, mis pandi vanadusepäeviks nende väikeses armetus punumises läbi maailma. Elud kindlustatud ja raas ära pandud, sest kardavad õnnetust. Ja pühapäevil — tuleviku kartus. Nagu põrgu oleks ehitatud kodujäneseile! Hüva, marslased on õnnistus neile. Kenad ruumikad puurid, nuumav toit, hoolas kasvatus, mingit vaeva. Pääle nädala või nii jahtimise põllet ja mail nad tulevad ja lasevad püüda rõõmsalt. Nad on üsna õnnelikud pääle tükki aega. Nad imestavad, mida inimesed tegid enne, kui marslased olid kandmas hoolt nende eest. Ja advokaadest logelejad ja hilpharakad ja lauljad — võin kujutella neid. Võin kujutella neid,“ ütles ta raskemeelse lõbu laadiga. „Saab olema mõnda meelsuse ja religiooni kaotust nende seas. On sadandeid asju, mida nägin oma silmadega, mida alles hakkasin nägema selgemalt neil viimaseil väheseil päevil. Saab olema hulki, kes võtavad asju nagu nad on, rasvased ja tõlbid; ja hulki, keda piinatakse tunde-laadiga, et see kõik on vale ja et nad peaksid tegema midagi. Noh, mil iganes asjad on nii, et inimeste hulk tunneb, et nad peavad tegema midagi, nõrgad ja need, kes lähevad nõrgaks keerulise mõtlemisega, alati teenivad mitte-midagi-tegemise usku, väga vagalt ja eeskujuliselt ja alistuvad Issanda kiusamisele ja tahtele. Väga tõenäoliselt olete teie näinud sama asja. See on

energia ahastuse tormis ja pöördud selgesti seest välja. Need puurid saavad olema täis salme ja laule ja vagadust. Ja nood vähem lihtsa laadiga tegelevad pisut — mis ta ongi? — erootikaga.“

Ta peatas.

„Väga tõenäoliselt need marslased teevad lemmiku mõnest neist; õpetavad neid tegema tempe — kes teab? — muutuvad tundelisiks lemmikpoisile, kes kasvab üles ja keda peaks tapetama. Ja mõnele võib-olla nad õpetavad jahtima meid.“

„Ei,“ hüüdsin ma, „see on võimatu! Ükski inim-olevus — —“

„Mis on hääd jätkamises säärase valedega?“ ütles kahurvaelane. „On inimesi, kes teeksid seda rõõmsasti. Mis rumalus teeselda, et pole!“

Ja jäin alla ta veendumusele.

„Kui nad tulevad minu järgi,“ ütles ta — „Issand! kui nad tulevad minu järgi!“ ja vaibus õelasse mõlgutusse.

Istusin mõeldes järele neid asju. Ma ei võinud leida midagi, mida tuua selle mehe järelduse vastu. Päevil enne pääletungi ükski poleks kahelnud mu vaimlises üleolevuses tema üle — mina, ameti poolest ja tunnustatud kirjanik filosoofilisil aineil, ja tema, tavaline sõdur — ja ometi oli ta juba kujutanud olukorra, mida olin vaevalt taibanud.

„Mida mõtlete teha?“ küsisin varssi. „Mis plaane olete teinud?“

Ta kõhkles.

„Hüva, see on selle moodi,“ ütles ta. „Mida peame tegema? Peame leidma eluliigi, kus inimesed võivad elada ja sündida ja olla küllaldaselt kindlad, et kasvatada lapsi. Jah — oodake pisut ja ma teen selle selgemaks, mida arvan vaja teha.“

Taltsutatuil läheb nagu kõigil taltsutatud loomil; mõningate sugukondadega nad on suured, kenad, rohke-verelised, tõlbid — rumalad! Hädaoht on, et me, kes hoidume taltsutamatuina, läheme metsikuks — degenerereerume suurte rottide laadiliseks. . . Te näite, et kuidas mõtlen elada, on maa all. Olen mõtlemas rende. Muidugi need, kes ei tunne rende, mõtlevad kohutavaid asju; kuid selle Londoni all on miilid ja miilid — sadanded miilid — ja mõningate päevade vihm ja tühi London jätab nad armsaks ja puhtaks. Päärennid on suured küllalt ja õhukad küllalt igauhele. Siin sääl on keldreid, võlve, magasine, kust võib teha väljaviivaid käike renneni. Ja raudtee-tunnelid ja maa-alused teed. Mis? Te hakkate nägema? Ja me moodustame salga — tugevad, selge-meelsed mehed. Me ei kavatse noppida iga jäänust, mis ajub sisse. Kidurad mingu välja uuesti.“

„Nagu kavatsesite mind lasta minna?“

„Hüva — rääkisin läbi või mitte?“

„Me ei taha tülitseda selle pärast. Jätkake.“

„Need, kes jäävad, täidavad korraldusi. Tugevaid, selge-meelseid naisi me soovime samuti — emasid ja õpetajaid. Mitte tundelisi daame — mitte haiglaselt veerevaid silmi. Meil ei või olla mõnd nõrka või halpi. Elu on tõeline uuesti ja kasutuil ja koormavail ja kahjulikel on surra. Nad peavad surema. Nad peavad tahtma surra. See on äraandlikkuse laadi, kõigepäält, elada ja rikkuda tõugu. Ja nad ei või olla õnnelikud. Liiatigi, suremine polegi nii kole; — see on kartmine, mis teeb ta pahaks. Ja kõigis neis kohis koguneme. Meie ringkond saab olema London. Ja meil võib isegi olla võimalus pidada vahti ja joosta ringi väljas,

kui marslased on eemal. Mängida kriketit võib-olla. See on kuidas säästame tõu. Eh? See on võimalik asi? Kuid tõu säästmine pole midagi enesest. Nagu ütlen, see on vaid olemine rott. Säästa meie teadus ja lisada juurde talle, on asi. Säälinimesed nagu teie tulevad sisse. Säälin on raamatuid, säälin on mudeleid. Peame tegema suuri julgeid kohti alla sügavale ja saama kõik raamatud, mida võime; mitte romaane ja luule-rämpsu, vaid mõtete, teaduse raamatuid. See ongi, kuhu inimesed nagu teie kõlbavad. Peame minema Briti muuseumisse ja valima kõik need raamatud. Eriliselt peame alles hoidma oma teaduse — õppima rohkem. Peame vaatlema neid marslasi. Mõni meist peab minema salakuulajana. Kui kõik teised on töötamas, võib-olla mina lähen. Saada püütud, arvan. Ja suur asi on, peame jätma marslased üksi. Me ei pea isegi varastama. Kui me sattume nende teele, meid koristatakse ära. Peame näitama neile, et me ei taha mingit kurja. Jah, tean. Kuid nad on intelligent olevused ja nad ei hakka jahtima meile, kui neil on kõik, mida nad soovivad, ja mõtlevad, et oleme üsna kahjutud röövikud.“

Kahurväelane peatas ja pani pruuni käe mu käsivarrele.

„Lõppeks, seda võib olla nii palju, mida peame õppima enne — — Kujutlege nüüd seda: neli või viis nende võitlusmasinaist äkitselt liikumas — palav-kiired paremale ja pahemale ja mittemarslased neis. Mittemarslased neis, vaid inimesed — inimesed, kes on õppinud nüüd meetodit. See võib olla minu ajal, isegi — need inimesed. Kujutlege omamas üht neist armsaist asjust ta palav-kiirega

kauge ja vabana! Kujutlege omamas seda oma võimus! Mida oleks tähendanudki, kui te puruneksite killeks jooksu lõpul, pääle tormamist nagu too? Arvan, marslased avavad oma kenad silmad! Võite näha neid, mees? Võite näha neid kiirustamas, kiirustamas — ähkimas ja puhkimas ja kisendamas teiste mehaanilisile asjule? Midagi mitte korras igal juhul. Ja sisin, löök, kärin, sisin! just kui nad kobavad seda mööda, ssss! tuleb palavkiir ja vaata! inimene on saanud tagasi oma.“

Tükiks ajaks kahurvaelase mõttekujutuslik vaprus ja lootuse ja julguse toon, mida tarvitas, valitsetsid täiesti mu meelt. Uskusin kõhklematult nii ta inimsaatuse ettenägemist ja ka ta imekspandava kava teostust, ja lugeja, kes arvab mu vastuvõtliku ja rumala, peab vastu seadma seisukorra, lugedes järjekindlalt, kõikide oma mõtetega ainel, minu omaga, küürutavat kartlikult põõsais ja kuulates, segane vangistusest. Jutlesime sel moel varaku hommikaja läbi ja hiljem roomasime välja põõsaist ja pääle täpset taeva uurimist marslaste järgi ruttasime kukkudes majasse Putney Hillil, kus ta oli teinud oma koopa. See oli koha söe-kelder ja kui nägin tööd, millele ta oli kulutanud nädala — see oli koobas vaevalt kümme jardi pikk, milles ta kavatses jõuda päärennini Putney Hillil — mul oli esimene aim kuristikust ta unistuste ja ta võimete vahel. Säärase augu oleksin võinud kaevata päevaga. Kuid uskusin temasse küllaldaselt, et töötada temaga kogu see hommik üle keskpäevani ta kaevamisel. Meil oli aia-käru ja me paskasime mulla, mille kõrvaldasime, vastu köögiseina. Karastasime endid eba-kilpkonnasupi-konservega ja veiniga naabruses olevast toidukamb-

rist. Leidsin imelise kergenduse ilma kannatavast võõrlikkusest selles järjekindlas töös. Kui töötasime, sõelusin ta kavatsust oma meeles ja varssi vastu- väited ja kahtlused hakkasid tõusma; kuid tööta- sin sääli kogu hommiku, nii õnnelik olin, leides ennast eesmärgiga uuesti. Tund peale töötamist hakkasin juurdlema kauguse üle, mis mõnel oli minna, enne kui jõudis kanalini — võimaluste üle, mis meil oli täiesti selle ärajätmiseks. Muu otse- kohene pahandus oli, miks kaevasime pika tunneli, kui oli võimalik saada rennisse kohe ühest avan- gust ja töötada tagasi majani. Mulle näis ka, et maja oli ebakohaselt valitud ja nõudis tunneli asjatut pikkust. Ja just kui hakkasin kaaluma neid asju, kahurväelane peatas kaevamise ja vaa- tas mulle.

„Töötame hästi,“ ütles ta. Ta pani maha oma labida. „Hammustame pisut,“ ütles ta. „Mõtlen, on aeg, et luuraksime maja katuselt.“

Olin jätkamise poolt ja pääle väikest kõhklust ta võttis uuesti oma labida; ja siis äkitselt olin üllatatud mõttest. Peatusin ja nii tegi ta korraga.

„Miks jalutate karjamaal,“ ütlesin, „siinolemise asemel?“

„Hingates õhku,“ ütles ta. „Tulin tagasi. See on julgem ööks.“

„Kuid töö?“

„Oh, ei või ju alati töötada,“ ütles ta ja äkki nägin teda selgesti. Ta kõhkles, hoides oma labi- dat. „Peaksime praegu luurama,“ sõnas ta, „sest kui mõni tuleb lähedale, nad võivad kuulda labi- daid ja langeda meile tähelepanuta.“

Ma polnud enam tujus vastu rääkida. Läksime koos katusele ja seisime redelil, piiludes välja

katuse luugist. Mingit marslast polnud näha ja me asusime välja katusekivele ja libisesime alla kaitsemüüri ulaluseri.

Sellest positsioonist võsastik varjas Putney suurema osa, kuid me võisime näha jõge all, punase rohu kihavaid masse ja Lambethi alumisi osi uputatuna ja punasena. Punased väätkasvud kubisesid puil vana palee ümber, ja nende oksad sirutusid kuivanult ja surnult, ja kaetud kortsuvate lehtedega, selle kobarate keskelt. See oli ime-lik, kui täieliselt alluvad mõlemad need asjad olid jooksvast veest nende levimisel. Meie ümber ei kumbki polnud ette jõudnud toega; Alpi kuld-nõretid, roosad lämmepuud, lumepallid ja arborvitae-puud tõusid loorpuist ja hortensiest, roheli- sed ja läikivad, päikesevalgusse. Kensingtoni taga tihe suits oli tõusmas, ja see sinine udu varjas põhjapoolseid kõrgmikke.

Kahurväelane hakkas jutustama mulle inimesist, kes veel jäid Londoni.

„Ühel ööl möödunud nädalal,“ ütles ta, „mõned lollid seadsid elektervalguse korda ja kogu Regenti tänav ja Circus olid tules, kubisemas värvitud ja näruste joodikutega, meeste ja naistega, tantsivaid ja kisavaid koiduni. Mees, kes oli säääl, jutustas mulle. Ja kui päev tuli, nad märkasid võitlusmasinat, seismas lähedal Langhamile ja vaatamas alla neile. Taevas teab, kui kaua ta oli olnud säääl. Ta tuli alla tänavast nende poole ja noppis ligi sada liig joobnut või kohutatut, et joosta ära.“

Aja veidrat sära ei mingi ajalugu ei kirjelda iganes täielikult.

Sellest, vastuseks mu küsimusile, ta tuli tagasi uuesti oma suurepärasele plaanile.

Ta muutus vaimustatuks. Ta rääkis nii kõnekalt võitlusmasina vangistamise võimalusest, et ma enam kui pool uskusin temasse uuesti. Kuid nüüd, et olin hakkamas aru saama midagi ta väärtusest, võisin aimata rõhku, mida pani eimidagi-tegemisele kärsitult. Ja märkasin, et nüüd polnud sääll mingit kahtlust, et ta isiklikult pidi vangistama ja võitlema võitlusmasinatega.

Päale tükki aega läksime alla keldrisse. Ei kumbki meist ei näinud tujus jätkata kaevamist ja kui ta vihjas söögist, ma polnud sugugi vastumeelne. Ta muutus äkki väga suuremeelseks ja kui olime söönud, ta läks ära ja tuli tagasi mõnede eeskujuliste sigaritega. Süütasime need ja ta optimism lõkendas. Ta kaldus vaatlema mu tulekut nagu suurt juhust.

„On pisut vahuveini keldris,“ ütles ta.

„Võime parem tuhnida sellel Thamesi külje burgundial,“ ütlesin.

„Ei,“ sõnas ta; „olen võõrustaja täna. Vahuvein! Suur Jumal! meil on küllalt raske ülesanne ees! Võtame puhkust ja kogume jõudu sellal. Vaadake neile rakus käsile!“

Ja truu oma mõttele priipäevast, ta püsis kaardimängul, kui olime söönud. Ta õpetas mulle mängu ja päale Londoni jagamise meie vahel, mina võttes põhja külje ja ta lõuna, mängisime kihelkonnad silmiks. Veider ja rumal nagu see näib arukale lugejale, see on täiesti tõsi, ja mis on enam tähelepanuväärne, leidsin kaardimängu ja mõninga muu, mida mängisime, äärmiselt huvitava.

Imelik inimese meel! Et meie tõu hävinemise või kohutava alandamise piiril, ei mingi selge

väljavaatega meie ees kui koleda surma võimalus, võisime istuda, järgides selle maalitud papi juhu-seid ja mängides „jokerit“ elava mõnuga. Pärast-poole ta õpetas mulle pokerit ja ma lõin teda kolmes sitkes malepartiiis. Kui pimedus tuli, olime nii huvitatud, et otsustasime julgeda süüdata lampi.

Pääle partiide ääretut rida sõime õhtust ja kahurvaelane lõpetas vahuveini. Jätkasime siga-rite suitsetamist. Ta polnud enam oma soo ener-giline uuestilooja, keda olin kohanud hommikul. Ta oli ikka veel optimistlik, kuid see oli vähem liigutav, enam mõtterikas optimism. Mäletan, ta lõpetas minu hääkäekäiguga, ette kantud vähese vahelduse ja silmapaistva vahetpidamise kõnes. Võtsin sigari ja läksin üles, et vaadata tuledele, millest oli rääkinud, mis leegitsesid nii rohekalt piki Highgate'i mäge.

Esiteks vaatasin üle Londoni oru, tagajärjeta. Põhjakõrgmikud olid kaetud pimedusega; tuled Kensingtoni lähedal lõkendasid punaselt ja aeg-ajalt leegi oraanž-punane keel välgatas kõrgele ja kadus sügavas sinises öös. Kogu ülejäänud Lon-don oli must. Siis lähemal märkasin imelikku valgust, kahvatut purpur-lillat fluoristseerivat hiil-gust, värisevat öövines. Tükk aega ei võinud saada sellest aru ja siis teadsin, et see võis olla punane rohi, millest see nõrk kiirgus läks välja. Selle arusaamisega mu imestuse magav tunne, mu asjade kooskõla tunne ärkasid uuesti. Vaatasin tollest Marsile, punasele ja selgele, säravat kõrgel läänes, ja siis vahtisin alla pikalt ja tõsiselt Hamp-steadi ja Highgate'i pimedusele.

Jäin väga kauaks ajaks katusele, imestades

päeva veidraid muutusi. Tuletasin meelde mu mõistuslisi olukordi kesköisest palvetamisest rumala kaardi-mängimiseni. Mul oli tugev tunde-
pööre. Mäletan, viskasin sigari ära teatud hävitava sümbolismiga. Mu rumalus paistis mulle pimestava liialdusega. Näisin äraandjana oma naisele ja soole; olin täis sisetunde vaeva. Otsustasin jätta selle kasvatamata suurte asjade unistaja ta joogi ja hapluse juurde ja minna edasi Londonisse. Sää! näis mulle, oli mul parim teadasaamise juhused, mida teevad marslased ja mu kaasnimised. Olin veel katusel, kui hiline kuu tõusis.

VIII

SURNUD LONDON.

Pääle seda, kui olin lahkunud kahurväelasest, läksin alla kõrgmikust ja High' tänaval üle silla Lambethi poole. Punane rohi oli mässav sel ajal ja peaaegu toppis kinni sillatee, kuid ta sõnajalad olid juba pleekinud kohati leviva haigussega, mis kõrvaldas teda nii kiiresti.

Raja nurgal, mis jookseb Putney Bridge'i jaama, leidsin mehe lamamas. Ta oli niisama must nagu korstnapühkija musta tolmuaga, elus, kuid abitud ja keeletult joobnud. Ma ei võinud saada midagi temalt kui vaid sajatusi ja vihaseid möödalööke mulle. Arvan, et oleksin jäänud tema juurde, kui poleks olnud ta näo elajalist kuju.

Maanteel oli must tolmu sillast edasi ja see muutus paksemaks Fulhamis. Tänavad olid kohutavalt vaiksed. Sain toitu — hapu, kõva ja

mullase, kuid üsna söödava — pagarikaupluses siin. Pisut teed Walham Greeni sihis tänavad muutusid puhtaks tolmust ja möödusin majade valgest reast tules; põlemise lärm oli täieline kergitus. Minnes edasi Bromptoni sihis tänavad olid uuesti vaiksed.

Siin tulin veel kord mustale tolmuale tänavail ja surnukehile. Nägin neid kokku üle tosina Fulhami tee pikkusel. Nad olid olnud surnud mitu päeva, nii et ruttasin kiiresti neist mööda. Must tolmu kattis neid üleni ja pehendas nende kontuure. Üks või kaks olid kistud koerist.

Sääl, kus polnud musta tolmu, oli imelikult nagu pühapäev linnas, suletud poodidega, majad lukustatud ja luugid kinni tõmmatud, mahajäetus ja vaikus. Mõnedes kohtades riisujad olid olnud ametis, kuid harva mujal kui toidu- ja viinakaupluses. Kullasepa aken oli sisse murtud ühes kohas, kuid nähtavasti oli varast segatud ja kuldkettide ja kellade hulk oli pillatud kõnniteel. Ma ei vaevanud end neid puudutada. Veel edasi oli räbalais naine hunnikus uksetrepil; käsi, mis rippus üle ta põlve, oli haavatud ja jooksis verd ta vana pruuni kleiti pidi alla, ja purustatud vahuveini-pudel moodustas loigu kõnniteel. Ta näis magavana, kuid oli surnud.

Mida kaugemale tungisin Londonisse, seda sügavamaks kasvas vaikus. Kuid see polnud nii palju surma vaikus — see oli äreva ootuse, lootuse vaikus. Igal ajal hävitus, mis oli juba märkinud Metropolise põhjaveere ja kaotanud Ealingi ja Hilburni, võis tabada neid maju ja jätta neid suitsevaiks varemeiks. See oli hukkamõistetud ja mahajäetud linn . . .

Lõuna-Kensingtonis tänavad olid puhtad sur-
nuist ja mustast tolmust. See oli Lõuna-Kensing-
toni lähedal, kus esiti kuulsin hulgumist. See
roomas peaaegu märkamatult mu tajuvusse. See
oli kahe noodi nuuksuv muutus, „Ulla, ulla, ulla,
ulla,“ jätkudes lõpmatult. Kui läksin mööda
tänavaid, mis jooksevad põhjapoole, ta kasvas
suuruselt ja majad ja ehitused näisid suretavat
ja lahti päästvat teda uuesti. Ta tuli täis-kõrgusel
Exhibitioni tänaval. Peatusin, vaadates Kensing-
toni aedade poole, imestades seda imelikku kau-
get kaebamist. See oli, nagu oleks too majade
määratu kõrve leidnud hääle oma kartusele ja
tühjusele.

„Ulla, ulla, ulla, ulla,“ kurtis see üliinimlik
noot — hääle suurte lainete liikudes alla laiast,
päikese-valgustatud tänavast kõrgete ehitiste vahel
mõlemal küljel. Pöördusin põhjapoole, imestades,
Hyde Park'i raudväravate sihis. Mul oli pooliti
nõu murda Loodusajaloo muuseumise ja leida
teed tornitipele seks, et vaadata üle pargi. Kuid
otsustasin hoiduda maapinna ligi, kus kiire varja-
mine on võimalik, ja nii läksin edasi Näituse tä-
navast üles. Kõik suured elumajad tänavaga mõle-
mal küljel olid tühjad ja vait ja mu jalaasted
kajastusid majakülgedele vastu. Tipul, pargivärava
lähedal, tulin võõrastavale nähule — omnibus üm-
ber pöördud ja hobuse luukere, nokitud puhtaks.
Mõtlesin selle üle tükk aega ja siis läksin edasi
sillale üle Serpentine'i. Hääle kasvas tugevamaks
ja tugevamaks, kuigi ei võinud näha midagi üle
majatippude pargi põhjaküljel, välja arvatud suitsu-
udu loodes.

„Ulla, ulla, ulla, ulla,“ nuttis hääle, tulles, nagu

näis mulle, ringkonnast Regent's Park'i ümber. Ahastuslik nutt röövis mult mõistuse. Meeleolu, mis hoidis ülal mind, möödus. Kaebamine valdas mind. Leidsin, et olin äärmiselt väsinud, valutavate jalgadega ja nüüd uuesti näljane ja janune.

Oli juba küll üle lõuna. Miks olin rändamas üksi selles surmalinnas? Miks olin üksi, kui kogu London lamas hiilguses, ja oma mustas surnuriides? Tundsin väljakannatamatut üksindust. Meel keerles vanade sõprade ümber, keda olin unustanud juba aastate eest. Mõtlesin mürgest apteegimagasines, veinikaupmeeste ladude liköörest; tuletasin meelde kaht meelegeite olevust, kes, nii kaugele kui teadsin, jagasid linna mu endaga. . .

Tulin Oxfordi tänavasse mööda Marmor-ark'ist ja leidus uuesti musta tolmu ja mõningaid kehi ning tundus halb, kurjakuulutav lehk mõnede majade keldreist. Muutusin väga januseks pääle pika jalutuse ägedust. Lõpmatu vaevaga mul õnnestus murda trahtrisse ja saada toitu ja jooki. Olin väsinud pääle söömist ja läksin elutuppa vaheseina taga ja magasin hobuse-jõhvest sohval, mille leidsin säääl.

Ärkasin, et leida toda nukrat hulgumist ikka veel kõrvus, „Ulla, ulla, ulla, ulla.“ Oli nüüd hämar ja pääle seda, kui olin otsinud välja mõningad biskviidid ja juustu letis — säääl oli puutumatu liha, kuid see ei sisaldanud midagi muud kui tõuke — rändasin edasi läbi vaiksete platside Pagari tänavale — Portmani plats on ainus, mida võin nimetada — ja nii tulin välja lõppeks Regent's Park'i. Ja kui tulin välja Pagari tänavast, nägin kaugel eemal üle puude loojangu selguses marslase-hiiglase mütsi, millest tuli see hul-

gumine. Ma polnud ehmunud. Liginesin temale, nagu oleks see endast mõistetav. Vaatlesin teda mõnda aega, kuid ta ei liigutanud. Ta näis olevat seismas ja kisendamas, ühegi põhjusega, nagu võisin arvata.

Katsusin moodustada tegevuse kava. Too alaline „Ulla, ulla, ulla, ulla“ hääled segas mu mõistust. Võib-olla olin liig väsinud, et olla kartlik. Kindlasti olin ennemini uudishimuline teada saada selle ühetoonilise nutmise põhjust kui arg. Pöörasin tagasi eemale pargist ja keerasin Pargi tänavasse; kavatsedes ääretada parki läksin edasi majade rea varjus ja jõudsin selle paigalseisva hulguga marslase nägemispiirkonda St John's Woodi sihist. Paarsada jardi Pagari tänavast kuulsin haukuvat koori ja nägin esiti koera mädaneva punase lihatükiga ta kõris, tulemas tormiselt minu poole, ja siis nälgitud segavereliste loomade salka ta tagaajamisel. Ta tegi kauge kõveriku, et vältida mind, nagu kardaks, et võiks osutada uueks võistlejaks. Kui haukumine suri eemal alla vaiksest tänavast, „ulla, ulla, ulla, ulla“ kaebav hääled tõendas ennast.

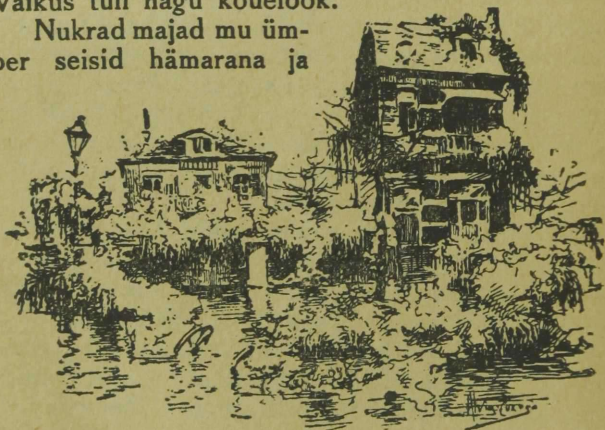
Tulin purunenud töölistrasina poolle teel St. John's Woodi jaamasse. Esiteks mõtlesin, et maja oli langenud üle tänava. See oli alles siis, kui ronisin keset varemeid, et nägin kokkumise-ga seda mehaanilist Simsonit lamamas, ta katse-sarved painutatud ja purustatud ja palmitud, keset varemeid, mida oli teinud. Ees-osa oli laiade pillatud. Näis, nagu oleks ta ajanud pimesi otse majale ja oli purustatud selle kukkumisel. Mulle näis siis, et see võis juhtuda töölistrasina pääsmisega marslase juhtimise alt. Ma ei võinud

ronida keset varemeid, et näha teda, ja hämarik oli nüüd niikaugale edenenud, et veri, millega ta iste oli määritud, ja marslase näritud krõmpsluu, mille koerad olid maha jätnud, olid nägematud mulle.

Imestades veel enam kõige üle, mida olin näinud, ajasin edasi Primrose Hilli sihis. Kaugel eemal, läbi lõhe puis, nägin teist marslast, liikumatut nagu esimestki, seismas pargis zoologiaaedade poole, ja vaikset. Pisut varemete taga üle purustatud töölistmasina tulin uuesti punasele umbrohule ja leidsin Valitseja kanali tumepunase taimestiku käsnase massina.

Äkitselt, kui läksin üle silla, „Ulla, ulla, ulla“ hää lõppes. Oli nagu oleks ta ära lõigatud. Vaikus tuli nagu kõuelöök.

Nukrad majad mu ümber seisid hämarana ja

kõrgena ja ebamäärasena; puud pargi sihis olid muutumas mustaks. Kogu mu ümbruses punane rohi ronis keset varemeid, ähvardades kasvada

üle minu hämaruses. Öö, kartuse ja saladuse
ema, tuli mu üle. Kuid kuna häääl kõlas, üksin-
dus, tühjus olid olnud kannatatavad; selle varal
London oli veel näinud elus ja elu tunne mu
ümbert oli toetanud mind. Siis äkitselt muutus,
millegi möödumine — ma ei teadnud mille — ja
siis vaikus, mida võis tunda. Ei midagi kui see
kohutav vaikus.

London mu ümber vahtis mind tondiliselt.
Aknad valgeis majus olid nagu päaluu silmaaugud.
Mu ümber mu kujutus pani tähele tuhat hääle-
tut vaenlast liikuvat. Hirm haaras mind, mu ette-
vaatamatuse kartus. Mu ees tänav muutus pigi-
mustaks, nagu oleks ta tõrvatud, ja nägin kõver-
dunud kaju lamamas jalgrajal. Ma ei suutnud
sundida ennast edasi minema. Pöörasin alla St.
John's Woodi tänavale ja jooksin ägedasti sel-
lest kannatamatust vaikuselt Kilburni poole.
Varjusin öö ja vaikuse eest, kaua üle kesköö,
voorimeeste kuuris Harrow'i tänaval. Kuid enne
koitu mu vahvus tuli tagasi ja sellal tähed oli
taevas veel, kui pöörasin veel kord Regent's Park'i
poole. Eksisin tänavail ja varssi nägin alla pikast
puiestikust varase koidu pool-valguses Primrose
Hill'i kõverikku. Tipul, tõustes üles kaduvate
tähtede poole, oli kolmas marslane, sirge ja lii-
kumatu nagu teisedki.

Pöörane otsus valdas mind. Tahtsin surra ja
lõpetada see. Ja säästaksin enda ka eneseta-
mise vaevast. Marssisin edasi julgelt selle Titaani
poole ja siis, kui lähenesin ja valgus kasvas, nä-
gin, et mustade lindude hulk keerles ja kogunes
mütsi ümber. Sellele mu süda tegi hüppe ja hak-
kasin jooksmas piki tänavat.

Tormasin läbi punase rohu, mis sumbutas St. Edmund's Terrace'i (sumpasin rinnakõrguselt läbi vee-voolu, mis mühises alla veevärgist Alberti tänava pool) ja tulin välja rohule enne päikese tõusu. Suured künkad olid kuhjatud kõrgmiku

tipu ümber, tehes suure väljakantsi sellest — see oli lõplik ja suurim koht, mida marslased tegid — ja nende hunnikute tagant tõusis õhuke suits vastu taevast. Vastu taevajoont äkiline koer jooksis ja kadus. Mõte, mis välgatas mu meeles, muutus tõeliseks, muutus usutavaks. Ma ei tundnud kartust, ainult metsikut, värisevat võidurõõmu, kui jooksin üles kõrgmikust liikumatu peletise poole. Välja mütsist rippusid kidurad pruunid lapid, mille kallal näljased linnud nokkisid ja kiskusid.

Järgmisel silmapilgul olin roninud üles mullast vallist ja seisin ta harjal ja väljakantsi sisemus oli mu all. Määratu ruum oli see hiiglasuurte masinatega siin ja sääl ta sees, ainete suurte kuhjadega ja imelikkude varjupaikadega. Ja pillatud laiali sellel, mõned oma ümberlänud sõjamasinainas, mõned nüüd kangeis töölistmasinainas ja tosin neist kanged ja vaiksed ja paigutatud reas, olid marslased — *surnud!* — surmatud mädandavaist haigusbaktereid, mille vastu nende

süsteem oli ettevalmistamatu; surmatud nagu punane rohi oli olnud surmatud; surmatud päale seda, kui kõik inimese leiutised olid äpardunud, väiksemalt olevusilt, keda Jumal oma tarkuses oli asetanud Maale.

Sest nii ta oleks sündinud, nagu tõesti mina ja paljud inimesed oleksid võinud ette näha, poleks mitte hirm ja kaotus pimestanud meie meeli. Nood haiguseidud on võtnud tolli inimsuselt asjade algusest saadik — võtnud tolli meie eel-inimesiisadelt, seitsaadik kui elu algas siin. Kuid selle meie tõu sünnipärase valiku varal oleme arenenud vastupanu-võimeliseks. Ühelegi pisilasele me ei jää alla võitluseta ja paljudele — nood, kes põhjustasid mädanemist laibus, näiteks — meie elavad ehitised on juba puutumatud. Kuid pole mingeid baktereid Marsil ja otsekohe, kui need sissetungijad jõudsid pärale, otsekohe, kui nad jõid ja sõid, meie mikroskoobilised liitlased hakkasid töötama nende hukutamiseks. Juba kui vaatlesin neid, nad olid paratamatult hukka mõistetud, surres ja mädanedes isegi kui käisid edasi ja tagasi. See oli möödapääsmatu. Biljon surma tolliga inimene on ostnud Maakera sünniõiguse ja see on ta oma hoolimata kõigist tulijaist; see oleks ikka olnud tema oma, oleksid marslased kümme korda nii tugevad kui nad on. Sest ega inimesed sure ega ela asjata.

Siin ja säääl nad olid pillatud, ligi viiskümmend kokku selles suures kuristikus, mida nad olid teinud, tabatud surmaga, mis pidi näima neile nii arusaamatuna, kui mõni surm võis olla. Mulle samuti tol ajal see surm oli arusaamatu. Kõik, mis teadsin, oli, et need olevused, kes olid

olnud elus ja nii kohutavad inimesile, olid surnud. Silmapilguks uskusin, et Sennaheriibi hävituse oli korratud, et Jumal oli kahetsenud, et Surma-angel oli surmanud neid öösel.

Seisin, vaadates auku, ja mu süda lõkendas uhkelt just, kui tõusev päike lõi maailma tulele mu ümber oma kiirtega. Auk oli veel pimeduses; määratud masinad, nii suured ja imestusväär- sed oma võimuse ja kompleksuses, nii ebamaised oma käänatud vormes, tõusid õudsel ja ebamäära- selt ja võõralt varjest valguse poole. Koerte hulk, võisin kuulda, võitles kehade üle, mis la- masid tumedalt augu sügavuses kaugel minu all. Üle augu ta kaugemal serval, lamedalt ja määra- tult ja võõralt, lamas suur lennumasin, millega nad olid katsetamas meie tihedamas õhkkonnas, kui närbumine ja surm kütkestasid neid. Surm polnud tulnud päevagi liig ruttu. Kraaksumise hääle päale ülal vaatasin üles suurele võitlusmasinale, mis ei võitle enam igaveseks, puruks-kistud puna- seile lihatükele, mis tilkusid alla ümberläänud ist- meile Primrose Hilli tipul.

Pöörasin ja vaatasin alla kõrgmikunõlvast sinna, kus, ümbritsetud nüüd lindudega, seisid need kaks teist marslast, keda olin näinud eile õhtul, just kui surm oli tabanud neid. Üks oli surnud pa- rajasti, kui oli karjumas oma kaaslaste järgi, võib- olla ta oli viimne surema, ja ta hääli oli jätkunud vahetpidamatult kuni ta masinavärgi jõud oli am- mutatud. Nad läikisid praegu, kahjutud kolmejalg- sed tornid helendavast metallist, tõusva päikese hiilguses. . .

Kogu augu ümbruses, ja päästetud kui imega igavesest hävitusest, sirutus suur linnade ema.

Need, kes on vaid näinud Londonit looritatuna ta suitsu tumedasse mantlisse, võivad vaevalt kujutella majade vaikse kõrbe alasti puhtust ja ilu.

Idas, üle Albert Terrace'i mustunud varemete ja kiriku pilbastatud torni päike leegitses pimestades selges taevas ja siin ja sääl mõni teravus katuste suures kõrbes püüdis valgust ja hiilgas

valge jõulisusega. Ta puudutas isegi toda ümmargust lao-kohta veinele Chalk Farmi jaama juures ja määratud raudtee-vaksaleid, märgitud kord mustade rööbaste soonestikuga, kuid punaselt piiratud nüüd kahe nädala loobumise kiire roostemise, mingi iluduse müsteeriumiga.

Põhjas olid Kilburn ja Hampstead, sinised ja kuhjunud majadega; läänes suur linn oli tumestatud; ja lõunas, marslaste taga, Regent's Park'i rohelised lained, Langham Hotel, Alberti koja kuppel, riiklik instituut ja Bromptoni tänava hiiglasuured elumajad paistsid välja selgesti ja väikeselt päikesetõusust, Westminsteri hambulised varemed tõusmas uduselt taga. Kaugel eemal ja sinised olid Surrey kõrgmikud ja Kristall-palee tornid läikisid nagu kaks hõbekeppi. St. Paul'i kuppel oli tume vastu päikesetõusu ja vigastatud, nägin esimest korda, suure haigutava õõnsusega ta lääneküljel.

Ja kui vaatasin sellele majade ja vabrikute ja kirikute laiale ulatusele, vaiksele ja mahajäetule; ja kui mõtlesin arvukaist lootusist ja püüdeist, elavate lugematuist katseist, mis olid vaja, et ehitada seda inimkalju, ja kärmest ja halastamatust hävitusest, mis oli rippunud selle kõige üle; kui kujutlesin, et vari oli veerenud tagasi ja et inimesed võivad veel elada tänavais ja see minu kallis määratu surnud linn olla veel kord elus ja võimas, tundsin meeleliigutuse voogu, mis oli lähedane pisaraile.

Piin oli läbi. Kohe tol päeval arstimine algaks. Üleelajad inimesist olid pillatud üle maa — juhita, seaduseta, toiduta, nagu lambad lamburita — tuhanded, kes olid põgenenud merele, hakkasid tagasi tulema; elu tuiksoon, muutudes tugevamaks ja tugevamaks, lööks uuesti tühjes tänavais ja voolaks üle vabade platside. Mis hävitust iganes oli tehtud, hävitaja käsi oli vaigistatud. Kõik kõhnad jäänused, majade mustunud luukered varssi kajastuvad parandajate vasardumisega ja helisevad

kellude löökidega. Mõtte päale sirutasin käed taeva poole ja hakkasin tänama Jumalat. Aastaga, mõtlesin, aastaga. . .

Ja siis maharusuva jõuga tuli mõte minust enesest, mu naisest ja vanast lootuse ja tundliku hoolitsuse elust, mis oli lõppenud igaveseks.

IX.

RUSUD.

Ja nüüd tuleb imelikuim asi mu jutustuses. Ja siiski võib-olla pole ta üsna imelik. Mäletan selgesti ja külmalt ja elavalt kõike, mida tegin tol päeval ajani, mil seisin nuttes ja ülistades Jumalat Primrose Hilli tipul. Ja siis unustasin. . .

Järgmisest kolmest päevast ma ei tea midagi. Sain teada pärastpoole, et, kaugel mu olemisest, olla esimene marslaste langemise avastaja, mitmed säärased hulkujad nagu minagi olid juba avastanud selle eelmisel ööl. Üks mees — esimene — oli läinud St. Martin's-le-Grandile ja kuna ma peitusin voorimeeste kuuris, oli kavatsenud telegraafida Pariisi. Säält röömus teade oli välgatanud üle kogu maailma; tuhanded linnad, tarretunud õudsest kartusest, äkitselt leegitsesid pöörases ilutulestikus; nad teadsid sellest Dublinis, Edinburghis, Manchesteris, Birminghamis ajal, kui seisin augu veerel. Juba inimesed, nuttes röömuga, nagu olen kuulnud, kisades ja katkestades oma töö, et raputada käsi ja kisada, asusid rongesse, et maha astuda Londonis. Kirikukellad, mis olid lakanud kahe nädala eest, äkitselt haarasid uudisest, kuni kogu Inglismaa oli kella-löömas. Inimesed jalg-

rattail, kuivetanud nägudega, kammimatud, lendasid piki maanteid, karjudes ootamatust pääsmisest, karjudes meelegeite kõhnule, vahtivaile kujudele. Ja toidu järgi! Üle kanali, üle liri mere, üle Atlantiku vili, leib ja liha veeti meile kergenduseks. Kogu laevastik maailmas näis tulevat Londoni poole neil päevil. Kuid kõigest sellest mul pole mingit mälestust. Ajasin edasi — vaimuhaige mees. Leidsin enese lahkete inimeste majas, kes olid leidnud mind kolmandal päeval, hulkuvat, nutvat ja sonivat St. John's Woodi tänavail. Nad jutustasid mulle pärastpoole, et olin laulmas tühi-seid värsse, midagi „Viimne inimene jäetud ellu, hurraa! Viimne inimene jäetud ellu“ sarnast. Vaevatud nagu nad olid oma toimetustega, nood inimesed, kelle nime, nii palju kui tahaksingi avaldada tänulikkusest neile, ei või anda siin, seegi-pärast koormasid endid minuga, varjasid mind ja kaitsesid mind mu enda eest. Nähtavasti nad said teada midagi mu loost minult mu langemise päevade kestes.

Väga õrnalt, kui mu mõistus oli kinnitatud uuesti, nad teatasid mulle, mida nad olid teada saanud Leatherheadi saatusest. Kaks päeva pääle seda, kui olin vangistatud, ta oli olnud hävitatud iga hingega temas marslasist. Ta oli pühitud olemasolust, nagu näis, ühegi väljakutseta, nagu poiss võis mälustada sipelgate mäe üksnes võimu vallatuses.

Olin üksik mees ja nad olid väga lahked mulle. Olin üksik mees ja rõhutatud ja nad kannatasid minuga. Jäin nendega neljaks päevaks pääle paranemist. Kõik see aeg tundsin ebamäärast kasvavat iha vaadata veel kord sellele, mis iganes

jäi üle väikesest elust, mis näis nii õnnelikuna ja helgena mu minevikus. See oli üksnes lootusetu soov lõbutseda enda häda üle. Nad keelasid mind. Nad tegid kõik mis võisid, et juhtida mind ära sellest haiglusest. Kuid lõppeks ma ei võinud vastu panna kihutusele kauemini ja lubades tõesti pöörduda tagasi nende poole ja lahkudes, nagu möönan, neist nelja-päeva-sõbrust pisaratega, läksin uuesti tänavaile, mis olid hiljuti olnud nii tumedad ja võõrastavad ja tühjad.

Juba nad olid tegelevad tagasitulevate inimestega, kohati isegi olid poed avatud ja nägin joogipurskkaevust jooksmas vett.

Mäletan, kui pilkavalt heledana näis päev, kui läksin tagasi oma nukral palverännakul väikesele majale Wokingis, kui tegelevad tänavad ja elav liikuv elu asus mu ümber. Nii palju inimesi oli väljas igalpool, ametis tuhandete tegevustega, et näis uskumatu, et rahvastiku suur osa võis olla surmatud. Kuid siis märkasin, kui kollased olid inimeste nahad, keda kohtasin, kui sasiatud meeste juuksed, kui suured ja hiilgavad nende silmad ja et iga teine inimene veel kandis oma määrdunud kaltse. Näod näisid kõik olevat ühe või teise väljendusega — lõhkipahvatav võidurõõm ja teojõud või vihane otsus. Välja arvatud nägude väljendused, London näis olevat hulguste linn. Käärkambrites jagati vahettegematult leiba, mis saadetud meile Prantsuse valitsuselt. Mõningate hobuste küljeluud paistsid koledasti välja. Kõhnad erikonstaablid valgete tundemärkidega seisid iga tänava nurgal. Nägin vähe kahjust, mis tehtud marslasist, kuni jõudsin Wellingtoni tänavale

ja sää! nägin punast rohtu ronimas Waterloo silla tugisambail.

Silla nurgal nägin üht tolle veidra aja tavalisist vastandeist: paberipoognat hiilgamas vastu punase rohu tihnikut, torgatud läbi kepiga, mis hoidis teda paigal. See oli esimese uuesti väljaannet algava ajalehe teadaanne — „Daily Mail“. Otsin ühe numbri mustunud šillingi eest, mille leidsin oma taskus. Enamjagu temast oli paljas, kuid üksik kirjaladuja, kes tegi asja, oli lõbustanud ennast veidra kuulutus-trükiplaadi kava tegemisega tagaküljel. Aine, mida trükkis, oli rahutus; teadete organisatsioonid polnud siiani tagasi tulnud. Ma ei saanud teada midagi värsket, välja arvatud, et juba ühel nädalal marslaste mehhanismide uurimine oli annud imestustväärseid tagajärgi. Teiste asjade seas artikkel tõendas mulle, mida ma ei uskunud tol ajal, et „lendamise saladus“ oli leiutatud. Waterloo jaamas leidsin vabu ronge, mis viisid inimesi nende kodudeni. Esimene rüselus oli juba läbi. Oli mõningaid inimesi rongis ja ma polnud tujus kõrvaliseks jutlemiseks. Sain osa endale ja istusin risti-pandud kätega, vaadates hallilt päikese valgustatud laastamisele, mis jooksis aknaist mööda. Ja kohe väljaspool lõppjaama rong rappus ajutisil rööpail ja mõlemal raudteeküljel majad olid mustunud varemed. Claphami jaamani Londoni nägu oli tahmane musta suitsu tolmuga, hoolimata kahest pikseilma- ja vihmapäevast, ja Claphami jaamas liin oli olnud purustatud uuesti, sää! oli sadandeid kirjutajaid ja poemehi, töötamas külgekülge harilikkude mullatöolistega, ja me rappusime üle kiirelt valmistatud raudtee.

Kogu liini pidi sää!t maa välimus oli võõras

ja harjumatu; Wimbledon eriti oli kannatanud. Walton, ta põlematute männimetsade tõttu, näis vähemasti rikutud igast kohast piki liini. Wandle, Mole, iga väike oja oli punase rohu kuhjunud mass, välimusega lihuniku liha ja sissetehtud kapsapää vahel. Surrey männimetsad olid liig kuivad, ometi, punase väätkasvu vanikule. Wimbledoniga, liini nägemispiirkonnas taimekooli maal, olid maa kuhjunud hulgad kuuenda silindri ümber. Inimeste salk seisis ta ümber ja mõned sapöörid olid ametis ta keskel. Ta üle lehvis rahvuslipp, lak-sudes rõõmsasti hommik-vines. Taimekooli maa oli igalpool karmesiin rohust, lai tinajase värvi ulatus lõigatud punaste varjudega ja väga valus silmle. Pilk läks lõpmatu kergendusega põlenud hallist ja süngest punasest eespool idapoolsete kõrgmikkude sini-rohelisele pehmusele.

Liin Wokingi jaama Londoni küljel oli veel parandusel, nii astusin maha Byfleeti jaamas ja pöörsin maanteele Mayburysse, mööda kohast, kus mina ja kahurväelane olime rääkinud husaaridega, ja edasi paigast, kus marslane oli näitunud mulle. Siin, liigutatud uudishimuga, pöörsin kõrvale, et leida keset punaste sõnajalgade segadust paindunud ja purustatud jahivankri hobuse valgestunud kontidega, laiali pillatud ja näritud. Tükk aega seisin, vaadeldes neid jälgi...

Siis pöörsin tagasi läbi männimetsa, kaelakõrguse punase rohuga siin ja säääl, leides et Tähnilise Koera kõrtsmik oli juba maetud; ja nii tuln koju mööda Sõja-Kolleegiumist. Mees, seistes maja lahtisel uktsel, tervitas mind nimepidi, kui möödusin.

Vaatasin oma majale kiire lootuse välgatusega,

mis kadus silmapilkselt. Uks oli olnud lahti mur-
tud, ta oli avatud ja avanes aeglaselt, kui lähenesin.

Ta paiskus kinni uuesti. Mu töötoa eesriided
lendlesid välja avaaknast, millest mina ja kahur-
väelane olime vaadelnud koitu. Ei keegi polnud
sulgenud toda akent seitsaadik. Purustatud põõ-
sad olid just nii, nagu olin jätnud ligi neli nädal-
lat tagasi. Tuigerdasin kotta, ning maja tundus
tühjana. Trepivaip oli kortsunud ja värvitu sääl,
kus olin küürutanud, ligunenud nahani kõueilmast
katastroofiööl. Meie mudaseid jalajälgi nägin veel
minemas üles.

Järgnesin neile oma töötuppa ja leidsin lama-
mas oma kirjutuslaual, ikka veel seleniit-kirjapres-
siga temal, tööpoogna, mille olin jätnud silindri
avamise õhtupoolikul. Tükiks ajaks seisin luge-
mas üle mu maha-jäetud väiteid. See oli leht
kõlbliste ideede arvatavast arenemisest kultuuri-
lise protsessi arenguga; ja viimane lause oli ette-
kuulutuse algus: „Umbes kahesaja aastaga,“ olin kir-
jutanud, „võime loota — —“ Lause lõppes jär-
sult. Mäletasin oma võimetust siduda mõtteid
tol hommikul, vaevalt kuu läinud mööda, ja kui-
das olin lõpetanud, et saada oma „Daily Chro-
nicle“i ajalehepoisilt. Mäletasin, kuidas läksin alla
aiavärvavale, kui ta tuli mööda, kuidas olin kuulä-
nud ta imelikku lugu „Inimesist Marsilt“.

Tulin alla ja läksin söögituppa. Sääl olid lamba-
liha ja leib, mõlemad kaugele läinud lagunemises
nüüd, ja ümberlänud õllepudel, just nagu mina
ja kahurväelane olime jätnud. Mu kodu oli lage.
Tajusin nõrga lootuse, mida olin hellitanud nii kaua,
rumalust. Ja siis imelik asi sündis. „Sellest pole
kasu,“ ütles hääl. „Maja on maha jäetud. Ei keegi

pole olnud siin nende kümne päevaga. Ärgem jäägem siia, et piinata end. Ükski ei pääsnud, kui vaid teie.“

Olin jahmunud. Olin kõnelnud oma mõtte valjusti? Pöörsin, ning aken oli avatud minu taga. Tegin sammu temani ja seisin vaadates välja.

Ja sääli, imestatud ja mures, just nagu minagi seisin imestatud ja mures, olid mu tädipoeg ja mu naine — mu naine valge ja pisarateta. Ta karjatas nõrgalt.

„Tulin,“ ütles ta. „Teadsin — teadsin — —“

Ta tõstis käe oma kõrini — tuikus. Tegin sammu ettepoole ja püüdsin ta oma kättesse.

X.

JÄRELSÕNA.

Ma ei või muud kui kahetseda, nüüd, mil olen lõpetamas oma lugu, kui vähe suudan toetada mõnede küsitavate asjade, mis on veel otsustamata, arutamisele. Mu eriline tegevusala on juurdlev mõtteteadus. Mu suhtelise füsioloogia teadmine on piiratud raamatuga või kahega, kuid mulle näib, et Carveri arvamised marslaste kiire surma põhjusest on nii tõenäolised, et võib neid vaadelda üsna nagu tõestatud järeldust. Olen vastu võtnud seda oma jutu sisusse.

Igal juhul kõigis marslaste kehis, mis uuriti päale sõda, polnud leitud mingeid baktereid, välja arvatud need juba tuntud Maa tõukudena. Et nad ei matnud ühtki oma surnuist ja hooletu tapmine, millega patustasid, näitasid samuti mädanemisprotsessi täielist teadmatust. Kuid tõenäoline

nagu see näib, see pole milgi kombel tõestatud järeldus.

Ega pole ka musta suitsu koosseis teada, mida marslased tarvitasid säärase surmava mõjuga, ja palav-kiire sünnitaja jääb mõistatuseks. Kohutavad äpardused Ealingi ja Lõuna-Kensingtoni laboratooriumides on äratanud vastumeelt analüütikute edaspidiste uurimiste vastu. Musta tolmu spektraalanalüüsid näitavad eksimatult tundmatu elemendi olemasolu kolme joone hiilgava grupiga rohelistes ja on võimalik, et see ühineb argooniga (gaas, mis annab püsimatuid ühendusi), moodustades ühenduse, mis korraga mõjub surmava tagajärjega mõnele olule veres. Kuid säärsed tõestamatud mõlgutused on vaevalt huvitavad tavali- sele lugejale, kellele see lugu on pakutud. Pruuni kopragi, mis ajus alla Thamesist päale Shepperton-i hävitust, polnud uuritud oma ajal ja nüüd seda enam ei tule nähtavale.

Anatoomilise uurimise, nii palju kui hulguvad koerad on jätnud uurimiseks, tagajärjed olen juba annud. Kuid igaüks on tuttav suurepärase ja üsna täieliku eksemplariga piirituses Loodusajaloo muuseumis ja arutute joonistustega, mis tehtud temast; ja üle selle huvitus füsioloogiast ja ehitusest on puht-teaduslik.

Sügavama ja üldise huvi küsimus on teise pääletungi võimalus marslasilt. Ma ei mõtle, et küllalt tähelepanu on kingitud sellele asja küljele. Praegu planeet Mars on konjuktsioonis, kuid iga tagasitulekuga opositsiooni mina ühena näen nende ettevõtte uuendamist. Igal juhul peaksime olema ette valmistatud. Mulle näib, et on võimalik määrata suurtüki positsiooni, millest paugud on välja

lastud, pidada alalist selle planeedi osa valvet ja ette aimata järgmise pääletungi päralejõudmist.

Sel juhul silindri võiks hävitada dünaamiidiga või kahurväega enne, kui ta oleks küllaldaselt külm marslasile väljatulekuks, või nad võiks tappa kuulide abil niipea, kui kaas avaneks. Mulle näis, et nad on kaotanud määratu kasu oma esimese üllatuse ebaõnnestumisega. Võimalik, et nad nägid seda samas valguses.

Lessing oli avaldanud hääd põhjused arvamiseks, et marslasil on tegelikult õnnestunud maabumise toimetamine planeet Veenusel. Seitse kuud tagasi praegusest Veenus ja Mars olid sirgjoonel päikesega; see tähendab, et Mars oli vastuseisus vaateleja vaatekohalt Veenusel. Pääle selle isesugune hiilgav ja looklev märk ilmus siseplaneedi valgustamatul poolel ja peaaegu samaaegselt nõrk tume jälg samasuguse lookleva loomuga oli püütud Marsi ketta päevapildile. On vaja vaadata nende kujude joonistusi seks, et hinnata täieliselt nende tähelepanuväärt sarnasust loomuses.

Igal juhul, kas me ootame teist sissetungi või mitte, meie inimtuleviku vaated peavad olema suuresti teisendatud nende sündmustega. Oleme õppinud nüüd, et me ei või vaadelda seda planeeti kui kaitstud ja kindlat kestev-paika Inimesele; me ei või kunagi ette aimata nägematut hääd või halba, mis võib tulla meile äkitselt ilmaruumist. Võib-olla, et see sissetung Marsilt pole lõplikult tuluta inimesile; ta oli röövinud meilt rahuliku lootuse tulevikus, mis on languse suurim allikas, kingitused inim-teadusele, mida ta oli toonud, on määratud ja ta on palju teinud, et arendada inimsoo ühiskonna mõistet. Võib-olla, et üle ilma-

ruumi põhjatuse marslased on vaadelnud nende oma eelvõitlejate saatust ja võtsid õppust, et planeet Veenusel nad on leidnud kindlama asupaiga. Olgu see kuidas on, paljudeks aastaiks ometi ei saa kindlasti olema mingit Marsi ketta valju uurimise lõdvenemist ja need taeva tulised nooled, lendtähed ei too endaga, kui nad kukuvad, möödapääsmatut vangistust kõigile inimeste poegadele.

Inimeste vaadete laiendumine, mis oli tagajärjeks, võib vaevalt olla liialdatud. Enne kui silinder langes, oli üldine veendumus, et läbi kogu ilmaruumi sügavuse polnud elu olemas väljaspool meie tähtsusetu kera väikest pinda. Nüüd nägime kaugemale. Kui marslased võivad jõuda Veenusele, pole mingit põhjust oletada, et see on võimatu inimesile ja kui päikese aeglane jahenemine teeb selle maa elamiskõlbmatuks, nagu lõppeks ta peab tegema, võib-olla, et eluniit, mis on alanud siin, valgub välja ja püüab õest-planeedi oma võrku. Kas võidaksime?

Hämar ja imelik on nägemus, mida olen nõidunud oma meelese, elust, levivat aeglaselt sellest väikesest päikesesüsteemi seemnealuselt üsna läbi täheilmaruumi elutu määratuse. Kuid see oli kauge unelm. Võib-olla, teiselt poolt, et marslaste hävimine on vaid pikendus. Neile ja mitte meile võib-olla on tulevik määratud.

Pean möönma, et aja raskus ja hädaoht on jätnud kahtluse ja kindlusetuse kestva tunde mu mõistusesse. Istun oma töötoas, kirjutades lambivalgusel, ja äkitselt näen uuesti tervendavat orgu segatuna mässavate leekidega ja tunnen maja mu taga ja ümber tühja ja mahajäetud. Lähen välja

Byfleeti tänavale ja sõidukid mööduvad minust, lihunikusell kaarikus, vankritäis vööraid, tööline jalgrattal, lapsed minemas kooli, ja äkitselt nad muutuvad ebamääraseks ja ebatõeliseks ja ma torman uuesti kahurväelasega läbi palava, hauduva vaikuse. Öösel näen musta tolmu tumestamas vaikseid tänavaid ja käändunud kehi, kaetud selle kihiga; nad tõusevad mu ette kistuna ja koortenärütuna. Nad räägivad ja muutuvad hirmsamaks, kahvatumaks, inetumaks, inimsuse hulleks moonutisiks lõppeks, ja ma ärkan külmana ja viletsana öö pimeduses.

Lähen Londonisse ja näen tegelevaid hulki Fleet Streetil ja Strandil ja mu meelde tuleb, et nad on vaid mineviku vaimud, viirastades tänavail, mida olen näinud vaiksena ja viletsana, käies edasi ja tagasi, viirastused surnud linnas, elu silmapete halvatud kehas. Ja imelik ka oli seista Primrose Hillil, nagu tegin vaid päev enne selle viimase päätüki kirjutamist, näha suurt majade piirkonda, hämarat ja sinist läbi suitsu ja uduliniku, kadudes lõppeks ebamäärasesse madalamasse taeva, näha inimesi jalutamas edasi ja tagasi keset lillepeenraid kõrgmikul, näha vaatlejaid marslaste masinate ümber, mis seisavad säääl veel, kuulda mängivate laste kära ja tuletada meelde aega, kus nägin seda kõike hiilgavana ja selgeltõigatuna, rõhuvana ja vaiksena tolle viimase suure päeva koidu all. . .

Ja imelikum kõigist on hoida oma naise kätt uuesti ja mõelda, et olen arvanud teda ja ta on arvanud mind surnute keskel.

L õ p p.